

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

**«Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος»**

Διπλωματική Εργασία

***«Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες
μέσω φορολογικών παραδείσων. Τυπολογία, ποινική
αντιμετώπιση και εγκληματολογική κριτική.»***

Φοιτητής: Κολοβός Κωνσταντίνος του Γεωργίου

A.M.: 511759

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου

Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέως/δημιουργού») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημοσίου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέως/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέως/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών της δικαιωμάτων.

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

*«Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες
μέσω φορολογικών παραδείσων. Τυπολογία, ποινική
αντιμετώπιση και εγκληματολογική κριτική»*

Φοιτητής: Κολοβός Κωνσταντίνος του Γεωργίου

A.M.: 511759

Επιτροπή επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Α΄ Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου

Β΄ Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μαργαρίτα Γασπαρινάτου

Γ΄ Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σοφία Βιδάλη

Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Εκφράζω τις πιο θερμές μου ευχαριστίες στις καθηγήτριες και του καθηγητές του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου για την εξαιρετική διδασκαλία τους κατά τη διάρκεια της συμμετοχής μου στο παρόν πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών και ιδίως στις Επιβλέπουσες Καθηγήτριες της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου και Μαργαρίτα Γασπαρινάτου, για την καθοδήγησή και τις πολύτιμες συμβουλές που μου παρείχαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησής της.

Στους γονείς μου.

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία με θέμα *«Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω φορολογικών παραδείσων. Τυπολογία, ποινική αντιμετώπιση και εγκληματολογική κριτική»* εκπονήθηκε στο πλαίσιο της συμμετοχής μου ως φοιτητή στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών της Σχολής Κοινωνικών Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με τίτλο *«Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου Εγκλήματος»*, κατά το χειμερινό ακαδημαϊκό εξάμηνο 2022-2023. Η εργασία αποσκοπεί να περιγράψει το εγκληματικό φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω των φορολογικών παραδείσων, μέσα από μια εγκληματολογική οπτική και να προβεί σε μια ανάλυση της νομοθετικής εξέλιξης της τυποποίησής του. Επιπροσθέτως, παρουσιάζει μια κριτική προσέγγιση της ποινικής αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος από εγκληματολογικής πλευράς, με εστίαση στην πρακτικά φαινομενική εφαρμογή των μέτρων καταπολέμησης του εν λόγω εγκληματικού φαινομένου, το οποίο φαίνεται να εξελίσσεται συνεχώς και να προχωρά αρκετά βήματα μπροστά από τις τεχνικές και τις μεθόδους αντιμετώπισής του.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναλύει τις διάφορες εγκληματολογικές και ποινικές πτυχές του εγκληματικού φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα βρώμικου χρήματος), όταν αυτό τελείται με τη χρήση των κρατών ή εδαφικών οντοτήτων που ονομάζονται φορολογικοί παράδεισοι, λόγω των ιδιαίτερων νομικών και φορολογικών καθεστώτων που υφίστανται στην επικράτειά τους. Οι φορολογικοί παράδεισοι που αποτελούν μέρος, πλέον, του παγκοσμιοποιημένου οικονομικού συστήματος αποτελούν ένα ενδιαφέρον πεδίο έρευνας και ανάλυσης, πολλώ δε μάλλον όταν συνδυάζουν το όνομά τους με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Περαιτέρω, παρουσιάζεται το διεθνές, ενωσιακό και ελληνικό εγχώριο θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς και διεθνείς πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί κατά καιρούς, με έμφαση στην Financial Action Task Force (FATF), με σκοπό την λήψη συντονισμένων μέτρων ενάντια στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Δίνεται, μάλιστα, ιδιαίτερη σημασία στην πιστή εφαρμογή των διεθνών προτύπων νομοθεσίας, στο δικαυκό σύστημα της Ελλάδας.

Στο τελευταίο τμήμα της εργασίας αυτής παρουσιάζεται η προσχηματική και επιφανειακή εφαρμογή των προαναφερόμενων πρωτοβουλιών, ιδωμένες υπό ένα εγκληματολογικό πρίσμα διαφόρων θεωριών που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο της Κριτικής Εγκληματολογίας. Τονίζεται, μάλιστα, η λειτουργικότητα του φαινομένου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος σε ένα ανομικό κοινωνικώς αποδιοργανωμένο περιβάλλον και η συμβιωτική σχέση που έχουν οι εγκληματίες με τους εκπροσώπους του επίσημου κράτους, με όχημα βέβαια την πολιτική διαφθορά.

Επιπλέον, παρουσιάζονται ορισμένα μοντέλα αντεγκληματικής πολιτικής που θα μπορούσαν κάλλιστα να εφαρμοστούν από τις εθνικές κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, καθώς και δημοφιλείς ανακριτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τις αρμόδιες αρχές για την αποτελεσματική διερεύνηση τέτοιου είδους υποθέσεων.

Λέξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση εσόδων, εγκληματικές δραστηριότητες, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, θεσμικό πλαίσιο, ποινικοδογματική ανάλυση, αποτίμηση νομικού πλαισίου, κριτική εγκληματολογική προσέγγιση.

“Money laundering via tax havens: typology, criminal treatment and criminological critical analysis”

Kolovos Konstantinos

Abstract

This thesis analyzes the various criminological and criminal aspects of the criminal phenomenon of money laundering, when it is committed by the utilization of the states or territorial entities called tax havens, due to the particular legal and tax regimes that exist in their territory. The tax havens that are now part of the globalized financial system are an interesting field of research and analysis, all the more so when they combine their name with money laundering.

Furthermore, the international, EU and Greek domestic institutional framework for dealing with money laundering is presented, as well as international initiatives that have been undertaken from time to time, especially the Financial Action Task Force (FATF), with the aim of taking coordinated measures against in money laundering. In fact, particular importance is given to the faithful implementation of international standards of legislation in the legal system of Greece.

In the last part of this thesis, the pretentious and superficial application of the aforementioned initiatives is presented, seen in a criminological perspective of various theories formulated in the context of Critical Criminology. In fact, the functionality of the phenomenon of money laundering in an anomic socially disorganized environment and the symbiotic relationship that criminals have with the representatives of the official state, via the political corruption of course, are emphasized.

Finally, some models of anti-crime policy that could well be implemented by national governments to deal with money laundering are presented, as well as popular investigative methods used by competent authorities to effectively investigate such cases.

Keywords: money laundering, criminal activities, money laundering, institutional framework, criminological analysis, legal framework assessment, critical criminological approach.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	10
1. Ιστορική αναδρομή.....	12
1.1. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.....	12
1.2. Φορολογικοί παράδεισοι.....	16
2. Το φαινόμενο των φορολογικών παραδείσων.....	17
2.1. Μονάδα Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (FATF)	17
2.2. Εννοιολογική οριοθέτηση.....	18
3. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως έγκλημα του λευκού κολάρου.....	20
3.1. Νομικοτεχνική οριοθέτηση.....	20
3.2. Μεθοδολογία ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	21
3.3. Εγκληματολογική θεώρηση.....	22
3.3.1. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως κρατικό-εταιρικό έγκλημα.....	22
3.3.2. Θεωρία της ανομίας	24
3.3.3. Η προσέγγιση περί συμβιωτικής σχέσης.....	28
4. Τυπολογία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω φορολογικών παραδείσων και συμπληρωματικά συστατικά τους.	29
4.1. Εταιρικά οχήματα	29
4.1.1. Έννοια	30
4.1.2. Τύποι εταιρικών οχημάτων	31
4.1.2.1. Εμπορικές εταιρίες	31
4.1.2.2. Καταπιστεύματα.....	31

4.1.2.3. Λοιποί διαδεδομένοι τύποι.....	32
4.1.2.4. Διαμεσολαβητές.....	33
4.2. Hawala Banking.....	33
4.3. Σκιώδες τραπεζικό σύστημα.....	35
5. Το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	38
5.1. Διεθνές θεσμικό πλαίσιο.....	38
5.2. Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.....	39
5.3. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο.....	42
5.3.1. Ιστορική αναδρομή στο προϋφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο.....	42
5.3.2. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο.....	44
6. Αποτίμηση του θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	55
6.1. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως παγκόσμιο εγκληματικό φαινόμενο.....	55
6.2. Οι προσχηματικές διεθνείς πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	58
6.3. Αποτίμηση του ισχύοντος ελληνικού θεσμικού πλαισίου.....	63
6.4. Ανακριτικές μέθοδοι για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	66
6.5. Αντεγκληματική πολιτική για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.....	68
Επίλογος.....	74
Βιβλιογραφία.....	77

Εισαγωγή

Αρχικά, πρόκειται να οριοθετηθεί εννοιολογικά η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα βρώμικου χρήματος), αφού πραγματοποιηθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη του εν λόγω εγκληματικού φαινομένου. Η εννοιολογική οριοθέτηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος θα συνδυαστεί με την περιγραφή του φαινομένου των φορολογικών παραδείσων και με την παρουσίαση των πιο διαδεδομένων τρόπων ξεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω των φορολογικών παραδείσων.

Τ' ανωτέρω θα ιδωθούν υπό το πρίσμα διαφόρων εγκληματολογικών θεωριών και, ιδίως, των διαφορικών συναναστροφών, της ανομίας και της συμβιωτικής σχέσης. Στο πλαίσιο της εγκληματολογικής ανάλυσης της συγκεκριμένης εγκληματικής συμπεριφοράς, θα αναδειχθούν οι διάφοροι παράγοντες που εργαλαιοποιούν το ξέπλυμα για ίδιους σκοπούς κερδοφορίας, καθώς και η λειτουργική του σημασία για την επίτευξη των σκοπών αυτών σε ένα περιβάλλον κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Εν συνεχεία, θα παρουσιαστεί το φαινόμενο της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ του επίσημου κράτους και των δραστών του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος στο ίδιο πεδίο οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητας, καθώς και τα οφέλη που αποκομίζουν οι εκατέρωθεν πλευρές από την ύπαρξη του συγκεκριμένου εγκληματικού φαινομένου.

Περαιτέρω, πρόκειται να παρουσιαστεί το διεθνές, ενωσιακό και ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, με έμφαση στην τέλεσή του με τη χρήση των φορολογικών παραδείσων. Θα τονιστεί, μάλιστα, ιδιαιτέρως η σχέση του διεθνούς και ενωσιακού με το ελληνικό εγχώριο θεσμικό πλαίσιο και η επιρροή του τελευταίου από τις διεθνείς πρωτοβουλίες κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, οι οποίες αποτελούν οδηγό, θα έλεγε κανείς, για τη διαμόρφωση της εθνικής μας νομοθεσίας στο συγκεκριμένο πεδίο νομοθέτησης. Επίσης, πρόκειται να παρουσιαστεί η ποινική τυποποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος με ανάλυση, μεταξύ άλλων, των βασικών αδικημάτων και της νομιμοποίησης εσόδων προερχομένων από αυτά, του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης που εφαρμόζονται για την ενίσχυση της καταπολέμησης ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Θα γίνει μνεία δε, και

τα μέτρα δέουσας επιμέλειας που προβλέπει η ισχύουσα νομοθεσία για πρόσωπα όπως δικηγόροι, τράπεζες, λογιστές και άλλοι που έχουν επαφή με τυχόν ύποπτες για ξέπλυμα συναλλαγές, καθώς και στις προκλήσεις που ανακύπτουν από τη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ του επαγγελματικού ή τραπεζικού απορρήτου και των υφιστάμενων υποχρεώσεων που απορρέουν από την σχετική ισχύουσα νομοθεσία.

Κατόπιν της ποινικοδογματικής ανάλυσης της νομοθεσίας για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, θα ακολουθήσει η ανάπτυξη της εγκληματολογικής κριτικής και αποτίμησης του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου και των διεθνών πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται προς τούτο. Ιδιαίτερα θα δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι οι πρωτοβουλίες αυτές αποτελούν μια επιφανειακή και προσχηματική προσπάθεια να καταπολεμηθεί και να εκλείψει το συγκεκριμένο εγκληματικό φαινόμενο. Θα τονιστεί, επίσης, ο ρόλος της Financial Action Task Force (FATF) και το χαλαρό μη δεσμευτικό πλαίσιο λειτουργίας της, καθώς και η διακριτική και μεροληπτική μεταχείριση που επιφυλάσσει σε φορολογικούς παραδείσους, επιδεικνύοντας την ευνοιά της προς αυτούς έναντι άλλων χωρών που υφίστανται σοβαρές και επίσημες για την οικονομία τους κυρώσεις από τη FATF, για παραβίαση των συστάσεών της.

Επιπροσθέτως, θα ληφθεί υπόψη ο παράγοντας της πολιτικής διαφθοράς και των παρεμβάσεων στην ποινικοκατασταλτική λειτουργία του κράτους, στο πλαίσιο της συμβίωσης εγκλήματος και θεσμών, με αποτέλεσμα την ευνοϊκή μεταχείριση των εγκληματιών έναντι ανταλλάγματος που λαμβάνουν οι εκπρόσωποι της επίσημης κρατικής εξουσίας. Οι παρεμβάσεις αυτές, όπως θα παρατηρηθεί, εκτείνονται σε όλο το φάσμα της κρατικής λειτουργίας και συνδυάζονται με την πρόκληση ηθικών πανικών και τη διενέργεια ηθικών σταυροφοριών για την επιρροή της κοινής γνώμης και τη μεταστροφή του ενδιαφέροντός της προς την επιθυμητή κατεύθυνση, μακριά από το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Τέλος, πρόκειται να παρουσιαστούν ορισμένα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής, τα οποία θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς και ανακριτικές μέθοδοι που συνδράμουν στη διαλεύκανση τέτοιας φύσεως υποθέσεων.

1. Ιστορική αναδρομή

1.1. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος

Το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (εφεξής «*ξέπλυμα βρώμικου χρήματος*»), ως πρακτική στο χώρο του εμπορίου και της εν γένει επιχειρηματικής δραστηριότητας, έχει τις ρίζες του βαθιά στους αιώνες. Ειδικότερα, περισσότερα από 2000 χρόνια πριν στην Κίνα, όταν οι έμποροι προσπαθούσαν να αποφύγουν τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς που είχαν τεθεί από την τότε κυβερνητική εξουσία σε βάρος της εμπορικής τους δραστηριότητας. Έτσι, προσπαθούσαν να κινήσουν τα κεφάλαιά τους σε παράλληλη παράνομη αγορά και να αποκτήσουν έσοδα από παράνομες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα εκβιασμοί και δωροδοκίες. Επιπροσθέτως, προβαίνανε σε διάφορες επενδύσεις των παράνομων κτηθέντων αυτών εσόδων για να τα αποκρύψουν από τον κρατικό έλεγχο και να τα νομιμοποιήσουν τεχνηέντως¹.

Στο πιο πρόσφατο παρελθόν και, συγκεκριμένα, στην εποχή της ποτοαπαγόρευσης είναι πολύ γνωστή η περίπτωση του εγκληματία Al Capone, ο οποίος προέβαινε σε ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, μέσω επιχείρησης με πλυντήρια που διαχειριζόταν, όπου αναμίγνυε τα νόμιμα με τα παράνομα έσοδά του, τα οποία προέρχονταν από παράνομες δραστηριότητες, όπως μαστροπεία, εκβιασμοί και τζόγος. Παρομοίως έδρασε και ο εγκληματίας Meyer Lansky, ο οποίος, μεταξύ των άλλων παρανόμων δραστηριοτήτων του, ξέπλενε τα παρανόμως κτηθέντα έσοδα του τότε Κυβερνήτη της Louisiana, Η.Π.Α., Huey Long, μεταφέροντάς τα σε υπεράκτιο λογαριασμό σε ελβετική τράπεζα, όπου παρέμεναν κρυμμένα και μη προσβάσιμα στον κρατικό έλεγχο².

¹Micallef S., *The historical journey of money laundering, preceding and following Meyer Lansky, to today's transaction laundering*, Grant Thornton, 2021, διαθέσιμο στο <https://www.grantthornton.com/mt/insights/the-evolution-of-money-laundering-from-ancient-china-to-the-internet/> (ανακτήθηκε την 27.11.2022).

²Ikpong A., *A CRITICAL ANALYSIS OF THE LEGAL MECHANISMS FOR COMBATING MONEY LAUNDERING IN NIGERIA*, African Journal of Law and Criminology Volume 1 Number 1, σσ. 116 -130, 2011, σελ. 116, διαθέσιμο στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=495104001002064117001068075019114081101069081061084031018005020028083082002112080101000003027026054116046000010029116028030095107048048080009070018127096085082002008051035087103119118118003103100076012127127124089124125007071119020084108098085115101022&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (ανακτήθηκε την 31.10.2022).

Περαιτέρω, άξια αναφοράς είναι και η υπόθεση του σκανδάλου υποκλοπών και υποστήριξης της προεκλογικής καμπάνιας των Ρεπουμπλικάνων που εκτυλίχθηκε το 1973 στις Η.Π.Α. και έλαβε την ονομασία «*Watergate*». Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής καμπάνιας του τότε υποψηφίου προέδρου των Η.Π.Α., Richard Nixon, ελήφθησαν παρανόμως από το επιτελείο των Ρεπουμπλικάνων ποικίλα χρηματικά ποσά, τα οποία διασπάρστηκαν σε μικρότερα ποσά για να εισαχθούν στη νόμιμη οικονομία της χώρας, μέσω της μεθόδου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος³.

Τα ανωτέρω προσέδωσαν σταδιακά μεγάλη διάσταση στο εγκληματικό φαινόμενο του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και οδήγησαν στην ανάγκη για την αντιμετώπιση του φαινομένου με νομοθετικές κυρίως παρεμβάσεις, οι οποίες αντικατόπτριζαν τις ανάγκες που υπήρχαν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Το περιεχόμενο των νομοθετικών παρεμβάσεων αυτών όπως συμβαίνει ήταν εναρμονισμένο με τις εκάστοτε ισχύουσες κοινωνικές συνθήκες και τα συμφέροντα που επιχειρούσαν να εκπροσωπήσουν, γεγονός που συνέβη και με την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος⁴.

Χαρακτηριστική περίπτωση αποτύπωσης αυτής της ανάγκης ήταν η πρώτη επίσημη ποινική τυποποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, με πρωτοπόρα βέβαια την Κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, η οποία θεσμοθέτησε το 1986 τη λεγόμενη *Money Laundering Control Act*. Η εν λόγω νομοθεσία, μεταξύ άλλων, τυποποιούσε το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως ομοσπονδιακό ποινικό αδίκημα και υποχρέωνε τις τράπεζες να λαμβάνουν μέτρα για την αποτροπή δομημένων συναλλαγών, που αποτελούσαν πράξη ξεπλύματος βρώμικου χρήματος⁵.

Η προαναφερόμενη νομοθεσία για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, θεσμοθετήθηκε επί κυβερνήσεως Ronald Reagan, με σκοπό την προστασία του πολιτικοοικονομικού συστήματος των Ηνωμένων Πολιτειών, μετά την

³ Rosenbaum D., *An Explanation: How Money That Financed Watergate Was Raised and Distributed*, The New York Times, 17 Μαΐου 1974, σελ. 25, διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/1974/05/17/archives/an-explanation-how-money-that-financed-watergate-was-raised-and.html> (ανακτήθηκε την 31.10.2022).

⁴ Chambliss W., *A Sociological Analysis of the Law of Vagrancy*, Social Problems, Vol. 12, No. 1 (Καλοκαίρι 1964), σσ. 67-77, Oxford University Press, σελ. 76.

⁵ *History of Anti-Money Laundering Laws*, Financial Crimes Enforcement Network, διαθέσιμο στο <https://www.fincen.gov/history-anti-money-laundering-laws> (ανακτήθηκε την 03.11.2022)

ευρεία απελευθέρωση της αγοράς που αποτελούσε βασικό συστατικό στοιχείο της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας της τότε αμερικανικής κυβέρνησης. Κατά τις προπαρασκευαστικές διεργασίες, μάλιστα, που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της γενικότερης κατεύθυνσης της αντεγκληματικής πολιτικής της συγκεκριμένης κυβέρνησης, κατέστη σαφές ότι διαχρονικά και εξαιρουμένων ορισμένων περιπτώσεων (όπως για παράδειγμα το Σκάνδαλο Watergate), το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είχε άρρηκτους δεσμούς με το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, που μάστιζε, μεταξύ άλλων, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι το ξέπλυμα αποτελούσε μια διαδικασία για να ενσωματώνονται τα χρήματα που προέρχονταν από τις παράνομες δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος στη νόμιμη οικονομία και να κυκλοφορούν εντός αυτής, παρ' όλο που ουδέποτε προέρχονταν από αυτήν⁶. Συνεπώς, η πρώτη προσπάθεια του επίσημου κράτους για ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ήταν η Money Laundering Control Act (1986)⁷, η οποία αποτέλεσε απότοκο ηθικών σταυροφοριών της τότε νεοφιλελεύθερης αμερικανικής κυβέρνησης, εξυπηρετώντας από τη μία πλευρά πολιτικούς και ιδεολογικούς σκοπούς της και από την άλλη πλευρά μια τροχοπέδη στην ανεξέλεγκτη λειτουργία μιας άκρως καπιταλιστικής οικονομίας με γνώμονα τον ελεύθερο ανταγωνισμό, η οποία έπρεπε να ρυθμιστεί από την κυβέρνηση προς όφελος συγκεκριμένων ολιγαρχικών οικονομικών συμφερόντων⁸.

Φαίνεται, δηλαδή, ότι η κυβέρνηση Reagan επένδυσε σε ηθικές σταυροφορίες και δημιουργία ηθικών πανικών, προκειμένου να τύχει αποδοχής η νομοθεσία για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και να αντισταθμιστούν μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν από αυτήν προς το όφελος των

⁶ US President's Commission on Organized Crime, *The cash connection: Organized Crime, Financial Institutions, and Money Laundering (Interim Report to the President and the Attorney General)*, Οκτώβριος 1984, σελ. 3, διαθέσιμο στο <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/166517NCJRS.pdf> (ανακτήθηκε την 27.11.2022)

⁷ Προέβλεπε (α) την τυποποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ως ομοσπονδιακού εγκλήματος, (β) απαγόρευε τις δομημένες συναλλαγές, (γ) εισήγαγε αστικές και ποινικές κυρώσεις για παραβιάσεις του κώδικα τραπεζικής δεοντολογίας και (δ) κατήυθνε τις τράπεζες προς την τήρηση διαδικασιών για την παρακολούθηση και βεβαίωση της συμμόρφωσης με την υποχρέωση αναφοράς υπόπτων συναλλαγών από τους υπαλλήλους της. Βλ. US Treasury. Financial Crimes Enforcement Network, *History of Anti-Money Laundering Laws*, διαθέσιμο στο <https://www.fincen.gov/history-anti-money-laundering-laws> (ανακτήθηκε την 28.11.2022)

⁸ Βασιλαντωνοπούλου Β., *Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση*, σσ. 255-277. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ., Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 257-259.

προαναφερόμενων οικονομικών συμφερόντων. Επιστράτευσε δε, θεσμικούς φορείς και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για να στρέψει την αμερικανική κοινή γνώμη προς τον αντίκτυπο που επέφερε το εν λόγω έγκλημα σε συνδυασμό με την οργανωμένη εγκληματικότητα στην αμερικανική κοινωνία⁹. Με την επίκληση στο συναίσθημα και τον πατριωτισμό του αμερικανικού λαού, σε συνδυασμό με τη δημιουργία ηθικών πανικών, προαλείφθηκε το έδαφος για τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν στο συγκεκριμένο τομέα αντεγκληματικής πολιτικής, η προσοχή του οποίου επικεντρώθηκε σε αυτόν¹⁰.

Οι ηθικοί πανικοί δε, αντλούνταν από ήδη υφιστάμενες καταστάσεις εντός της αμερικανικής κοινωνίας, όπως για παράδειγμα το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος το οποίο ανθούσε και αποτελούσε μέρος της οικονομικής δραστηριότητας, η σημασία των οποίων διογκωνόταν δυσανάλογα με το πραγματικό μέγεθός τους, προκειμένου να στρέψουν την προσοχή των μελών της κοινωνίας προς την κατεύθυνση της επικρότησης της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και του συνεπακόλουθου αυτού ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και σίγουρα μακριά από αντιλαϊκές πολιτικές που εφαρμοζόντουσαν παράλληλα. Δηλαδή, το ξεπλύμα βρώμικου χρήματος και το οργανωμένο έγκλημα θεωρήθηκαν εχθροί της εθνικής οικονομίας, της ανάπτυξης και του ελεύθερου ανταγωνισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ενώ για το τελευταίο υποστηρίχθηκε ότι είχε εισέλθει στα βάθη της αμερικανικής κοινωνίας και ότι αποτελούσε εν ολίγοις εχθρό για τη συνοχή της¹¹.

⁹ Reagan R., *Declaring war on organized crime*, The New York Times, 12 Ιανουαρίου 1986, διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/1986/01/12/magazine/declaring-war-on-organized-crime.html> (ανακτήθηκε την 28.11.2022)

¹⁰ Βασιλαντωνοπούλου Β., *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*, σσ. 65-88. Στο Καρύδης Β., Χουλιάρης Α. (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα. Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015, σελ. 83.

¹¹ US President's commission on organized crime, *Organized crime and money laundering*, 14 Μαρτίου 1984, σελ. 3-5, διαθέσιμο στο <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/organized-crime-and-money-laundering> (ανακτήθηκε την 28.11.2022). Αξίζει να τονιστούν ορισμένα σημεία από την εισαγωγική τοποθέτηση του Προέδρου της, Δικαστή Irving R. Kaufman, ο οποίος αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «το οργανωμένο έγκλημα σήμερα είναι μια διεισδυτική δύναμη, η οποία έχει εξαπλωθεί στην κοινωνία. Παρ' όλο που πολλοί θεωρούν ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι ένα ζήτημα, το οποίο δεν τους αφορά άμεσα, εντούτοις η βλαπτική επιρροή του αγγίζει τη ζωή του κάθε πολίτη. Τα εγκληματικά καρτέλ εμπλέκονται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και έχουν βαρύ τίμημα για όλους τους τομείς της οικονομίας μας. [...] Πολλά από τα προϊόντα που αγοράζουμε και τα τρόφιμα που καταναλώνουμε έχουν αυξημένη τιμή, λόγω των κερδών του οργανωμένου εγκλήματος. [...] Ως ελεύθερο έθνος δεν μπορούμε να επιτρέψουμε σε αυτές τις οργανώσεις, οι οποίες έχουν ως αυτοσκοπό τον πλουτισμό τους, να συνεχίσουν να επεκτείνουν την επιρροή τους και να εδραιώνουν την ισχύ τους.»

1.2. Φορολογικοί παράδεισοι

Παράλληλα, η έννοια των φορολογικών παραδείσων έχει τις ρίζες της στην αποικιοκρατική εποχή του 19ου αιώνα, όταν ο Βασιλιάς Λεοπόλδος ο Β΄ του Βελγίου, ίδρυσε εν κρυπτώ ένα ιδιωτικό καθεστώς για να αποκρύπτει τα κεφάλαιά του από τη δημοσιότητα στο Κονγκό της Αφρικής. Το παράδειγμα του ακολούθησαν κι άλλες χώρες, οι οποίες ίδρυσαν φορολογικούς παραδείσους σε υπεράκτιες κτήσεις τους στην Αφρική, στην Καραϊβική, τη Λατινική Αμερική κ.α.. Στις τοποθεσίες αυτές, το επίπεδο των ιθαγενών ήταν υποανάπτυκτο σχετικά με τα δεδομένα της εποχής, γεγονός που ευνοούσε την εκμετάλλευση αυτών των περιοχών για την απόκρυψη κεφαλαίων. Συντοίς άλλους, στις συγκεκριμένες εδαφικές επικράτειες ασκείτο *de facto* και όχι *de jure* κυριαρχία των ανεπτυγμένων αποικιοκρατικών κρατών, γεγονός που δεν καθιστούσε επίσημα τα τελευταία κράτη φορολογικούς παραδείσους που απέκρυπταν κεφάλαια¹².

Πρωταρχικό παράδειγμα σύγχρονου, θα έλεγε κανείς, φορολογικού παραδείσου αποτέλεσε η Ελβετία, όπου στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα συσσωρεύτηκε μεγάλος όγκος κεφαλαίων, μετατρέποντας την σε διεθνές οικονομικό κέντρο για τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Καταλυτικό ρόλο ως προς αυτό διαδραμάτισαν οι μεγάλες τράπεζες Credit Suisse και UBS και οι ιδιωτικοί τραπεζίτες, οι οποίοι προσπάθησαν να προσελκύσουν κατά το δυνατόν περισσότερα κεφάλαια με τη μορφή ομολόγων και μετοχών, τα οποία κατείχε η οικονομική και πολιτική ελίτ στην Ελβετία. Κίνητρο δε, για την προσέλκυση κεφαλαίων αποτέλεσε η τροποποίηση της φορολογικής νομοθεσίας προέβλεπε πολλά προνόμια για όσους τα μετέφεραν με τις ανωτέρω μορφές στις ελβετικές τράπεζες, μεταξύ των οποίων τα κυριότερα ήταν η διασφάλιση της ιδιωτικότητας και του απορρήτου των στοιχείων των πραγματικών δικαιούχων των τραπεζικών λογαριασμών και τα εμπόδια που προέβαλε στον έλεγχο και την πρόσβαση σε αυτούς¹³.

¹² Denault A., *Offshore. Tax Havens and the rule of global crime*. New York-London, The New Press, 2010, σσ. 15-19.

¹³ Guex, S., *The Emergence of the Swiss Tax Haven, 1816–1914*. Business History Review, 96(2), σσ. 353-372, 2022, σελ. 356 και 370.

2. Το φαινόμενο των φορολογικών παραδείσων.

2.1. Μονάδα Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (FATF)

Προτού αναφερθούμε στην εννοιολογική οριοθέτηση των φορολογικών παραδείσων, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στην Ομάδα Χρηματοπιστωτικής Δράσης (*Financial Action Task Force-FATF*). Η FATF ιδρύθηκε από την ομάδα των επτά εθνών (G7) το 1989, με σκοπό «*την προστασία των χρηματοοικονομικών συστημάτων και της ευρύτερης οικονομίας από την απειλή της Νομιμοποίησης Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας, ενισχύοντας έτσι την ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα και συμβάλλοντας στην ασφάλεια και την προστασία του*»¹⁴.

Η FATF διαθέτει μια άτυπη δομή και δεν υπόκειται σε οποιαδήποτε νομική δέσμευση, ενώ η λειτουργία της ανανεώνεται μέσω της συνεργασίας της ομάδας των είκοσι εθνών πλέον (G20), σύμφωνα με τα δεδομένα που υπάρχουν κάθε φορά στον τομέα της καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Δεν δεσμεύεται έναντι του συνόλου των μελών της και παρά μόνο έναντι της ομάδας από την οποία συνεστήθη. Έχει, επίσης, πολιτικό χαρακτήρα, ο οποίος αποτυπώνεται σε μεγάλο βαθμό στις 40 συστάσεις που έχει εκδώσει το 1990. Οι εν λόγω συστάσεις, οι οποίες αναθεωρούνται ανα τακτά χρονικά διαστήματα αποτελούν φυσικά *soft law* και σε καμία περίπτωση δεν δεσμεύουν τα 45 πλέον κράτη-μέλη της. Η δομή της είναι επίσης χαλαρή, καθώς η ίδια έχει υποχρέωση λογοδοσίας μόνο στην ομάδα G20, ενώ στοιχεία για τη λειτουργία της και την εν γένει δραστηριότητά της αντλούνται από τις δημόσιες εκφάνσεις της και ιδίως από την ετήσια έκθεση που εκπονεί, τις δημόσιες δηλώσεις της και τις αναφορές των διάφορων ομάδων εργασίας που διαθέτει¹⁵.

¹⁴ Μπεντενιώτης Α., Ιωάννου Λ., Κωνσταντίνου Α., Γεωργιάδης Θ., *Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Θεσμικό πλαίσιο, διεθνή πρότυπα και πρακτική εφαρμογή*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2022, σελ. 49.

¹⁵ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2019, σελ. 264.

2.2. Εννοιολογική οριοθέτηση

Η σύγχρονη εννοιολογική προσέγγιση των φορολογικών παραδείσων έλαβε χώρα κατόπιν της «Έκθεσης της FATF σχετικά με μη συνεργάσιμες χώρες ή περιοχές» που εκπονήθηκε το έτος 2000. Η εν λόγω έκθεση έθετε ουσιαστικά συγκεκριμένα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία μια χώρα θα θεωρείτο φορολογικός παράδεισος και θα αντιμετώπιζε αντίστοιχες κυρώσεις στις οικονομικές της συναλλαγές από τα λοιπά κράτη που αποτελούσαν τμήματα του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, και μερικά εξ' αυτών μέλη της FATF¹⁶.

Η FATF προσπάθησε, συνεπώς, να εισάγει με τον τρόπο αυτό μια διαδικασία αξιολόγησης χωρών ή περιοχών, οι οποίες αποτελούσαν φορολογικούς παραδείσους και να αποτρέψει κατά το δυνατόν την αυξημένη ροή κεφαλαίων προς αυτούς που είχε αρχίσει να αποτελεί έντονο φαινόμενο με απώτερο σκοπό την απόκρυψή τους (φοροδιαφυγή) ή την χαμηλότερη σχετικά ή μηδαμινή φορολόγησή τους εντός των εδαφικών τους επικρατειών (φοροαποφυγή). Το φαινόμενο αυτό άρχισε να γίνεται ακόμη πιο σύνηθες και η μέθοδος αυτή πιο ευχερής μετά τις ραγδαίες εξελίξεις που προέκυψαν από την ανάπτυξη του διαδικτύου και του εν γένει παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος οικονομικών συναλλαγών¹⁷.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την προαναφερόμενη εννοιολογική προσέγγιση όπως έχει αναθεωρηθεί και διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, φορολογικοί παράδεισοι χαρακτηρίζονται κρατικές οντότητες ή περιοχές, οι οποίες τελούν υπό την επιρροή έτερων μεγαλύτερων κρατών (π.χ. καθεστώτα επικυριαρχίας, υπερπόντιες κτήσεις κλπ.), οι οποίες προσφέρουν κίνητρα μεταφοράς κεφαλαίων προς αυτές λόγω της χαμηλής ή μηδαμινής φορολόγησης που προσφέρουν επί των κεφαλαίων αυτών, ενώ παράλληλα διασφαλίζουν την εχεμύθεια και την ιδιωτικότητα ως προς τον πραγματικό δικαιούχο των κεφαλαίων αυτών και χαρακτηρίζονται, παράλληλα, από δυσκαμψία ή

¹⁶ Financial Action Task Force, *Report on Non-Cooperative Countries and Territories*, 14 Φεβρουαρίου 2000, σελ. 1, διαθέσιμο στο https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Initial%20Report%20on%20NCCTs%2002_2000.pdf (ανακτήθηκε την 08.11.2022).

¹⁷ Stessens G., *The FATF 'Black List' of Non-Cooperative Countries or Territories*. *Leiden Journal of International Law*, 14, σσ. 199-207, 2001, σελ. 200.

άρνηση αστυνομικής ή/και δικαστικής συνεργασίας και ελέγχου επί των προαναφερόμενων κεφαλαίων που εισρέουν προς την επικράτειά τους¹⁸.

Εμβαθύνοντας περισσότερο στις εν λόγω βλαπτικές προς το κοινωνικό σύνολο συμπεριφορές που διαπιστώνεται να λαμβάνουν χώρα σε φορολογικούς παραδείσους παρατηρείται καταρχάς ότι, πρόκειται τόσο για κυρίαρχα κράτη, όσο και για «περιοχές» (territories), οι οποίες εξαρτώνται από κυρίαρχα κράτη (π.χ. Παρθένες Νήσοι, Νήσοι Cayman κ.α.). Βλέπουμε, λοιπόν, ότι επιχειρείται να καταστεί νεφελώδες, με αυτόν τον τρόπο, το τοπίο του νομικού και δικαιοδοτικού καθεστώτος των φορολογικών παραδείσων, διαμέσου του ιδιάζοντος πολιτικοοικονομικού τους συστήματος.

Στη βάση αυτού του συστήματος, αναπτύσσεται η βλαπτική δράση των τραπεζών και των ελεγκτικών αρχών που εδρεύουν στους φορολογικούς παραδείσους, καθώς αυτές διατηρούν σε υπερθετικό, θα έλεγε κανείς, βαθμό την εχεμύθεια και την ιδιωτικότητα σχετικά με τα ονόματα των πραγματικών δικαιούχων των κεφαλαίων που εισρέουν και εδρεύουν στους φορολογικούς παραδείσους. Παράλληλα, στηριζόμενες στο ως άνω αναφερόμενο νεφελώδες καθεστώς διοίκησης, από το οποίο διακατέχονται, χαρακτηρίζονται από έλλειψη επαρκών αρχών επιβολής του νόμου και ελέγχου των κεφαλαίων αυτών (όπως για παράδειγμα μιας Μονάδας Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών-FIU).

Τέλος, οι αρχές αυτές, για τους ίδιους λόγους αρνούνται ή καθιστούν ανέφικτη, μέσω αναίτιων καθυστερήσεων, την επίτευξη διεθνούς αστυνομικής ή δικαστικής συνεργασίας με έτερα κράτη, τα οποία αιτούνται στοιχεία ή τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων, στο πλαίσιο ερευνών τους για οικονομικά εγκλήματα ή εγκλήματα του λευκού κολάρου¹⁹.

Κατόπιν των ανωτέρω, είναι προφανές ότι τα εν λόγω χαρακτηριστικά στοιχεία των κρατών ή περιοχών που αποτελούν φορολογικούς παραδείσους, ευνοούν την εκροή κεφαλαίων από άλλα κράτη και την εισροή τους σε φορολογικούς παραδείσους, γεγονός που συνεπάγεται μείωση εσόδων (ιδίως φορολογικών) για τα κράτη

¹⁸ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Αποτελεσματικά και συντονισμένα μέτρα της ΕΕ για την καταπολέμηση της φορολογικής απάτης, της φοροαποφυγής, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και των φορολογικών παραδείσων» (2020/C 429/02)

¹⁹ Stessens G., ο.π., 2001, σελ. 201-202.

προέλευσης των κεφαλαίων αυτών. Περαιτέρω, ευνοούν τη διάπραξη οικονομικών εγκλημάτων ή/και εγκλημάτων του λευκού κολάρου, όπως η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες που θα αναλύσουμε παρακάτω.

3. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως έγκλημα του λευκού κολάρου.

3.1. Νομικοτεχνική οριοθέτηση

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (money laundering) αποτελεί παρεκκλίνουσα και εγκληματική συμπεριφορά, η οποία έγκειται στη διαδικασία πρόσδοσης νομιμοφάνειας σε παρανόμως κτηθέντα έσοδα, τα οποία προέρχονται από προγενέστερες εγκληματικές δραστηριότητες, οργανωμένες και μη, μέσω της εισαγωγής τους με ποικίλους τρόπους στη νόμιμη οικονομία²⁰. Αποτελεί, δηλαδή, μια παρακολουθηματική εγκληματική διαδικασία, μέσω της οποίας αποκρύπτεται η μη νόμιμη προέλευση ή η μη νόμιμη χρήση εσόδων, τα οποία έχουν αποκομισθεί από προγενέστερες παράνομες δραστηριότητες, οι οποίες καλούνται «*βασικά αδικήματα*»²¹, και διακινούνται ως νομιμοφανή εντός του επίσημου οικονομικού συστήματος²². Στο άρθρο 2 του ν. 4557/2018 «*Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις.*» (Α' 139) τυποποιούνται ποινικά ως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος οι εξής πράξεις: «*α) η μετατροπή ή η μεταβίβαση περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα, ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοια δραστηριότητα, με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσής της, ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε ενέχεται στη δραστηριότητα αυτή για να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του, β) η απόκρυψη ή συγκάλυψη της αλήθειας, όσον αφορά τη φύση, την προέλευση, τη διάθεση, τη διακίνηση ή τη χρήση περιουσίας ή τον τόπο όπου αυτή βρίσκεται ή την κυριότητα επ' αυτής, ή τα σχετικά με αυτή δικαιώματα, εν γνώσει του γεγονότος ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοια*

²⁰ Financial Action Task Force (FATF), *What is Money Laundering?*, διαθέσιμο στο <https://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/> (ανακτήθηκε την 09.11.2022)

²¹ Τα «βασικά αδικήματα» ορίζονται στο άρθρο 4 του ν. 4557/2018 (Α' 139).

²² Συλίκος Γ., *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος-Money Laundering)*, Τόμος Πρώτος, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2021, σελ. 35..

δραστηριότητα, γ) η απόκτηση, κατοχή ή χρήση περιουσίας, εν γνώσει, κατά τον χρόνο κτήσης, ή κατά τον χρόνο περιέλευσης της κατοχής ή της χρήσης, του γεγονότος ότι η περιουσία προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοια δραστηριότητα, δ) η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έχουν λάβει χώρα στο έδαφος άλλου κράτους, εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα αν διαπράττονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού. Δεν απαιτείται να είναι αξιόποινες, σύμφωνα με τη νομοθεσία του ξένου κράτους οι δραστηριότητες που, αν είχαν λάβει χώρα στην Ελλάδα, θα συνιστούσαν ένα από τα βασικά αδικήματα των περ. α', β', γ', δ, η', θ', ια', ιγ', ιθ' του άρθρου 4 του παρόντος και του άρθρου 323Α περί εμπορίας ανθρώπων του Ποινικού Κώδικα (Π.Κ., 4619/2019, Α' 95).»

3.2. Μεθοδολογία ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Περαιτέρω, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος διακρίνεται σε τρία κυρίως στάδια νομιμοποίησης των παρανόμως κτηθέντων εσόδων: (α) το στάδιο *αφαίρεσης* και μετακίνησης των εσόδων από την παράνομη πηγή που αποκτήθηκαν, (β) τη *διαστρωμάτωσή* τους μέσω διαδοχικών κεκαλυμμένων συναλλαγών που δεν κινούν υποψίες παράνομης δραστηριότητας και (γ) την τελική *ενσωμάτωσή* τους στη νόμιμη οικονομία, μέσω διαφόρων μεθόδων που ποικίλλουν και προσαρμόζονται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των δραστών και των παρανόμων δραστηριοτήτων που ασκούν. Ορισμένες από αυτές ενδεικτικά είναι η δημιουργία ιδρυμάτων, η σύναψη δανειακών συμβάσεων, η χρήση εταιρικών οχημάτων και φορολογικών παραδείσεων και οι διάφορες επενδυτικές τους δραστηριότητες, τα οποία είναι απαραίτητα ώστε να αποσυνδεθεί η παρανόμως αποκτηθείσα περιουσία τους από την εγκληματική πηγή της²³.

²³ Ruggiero V., *Dirty Money. On Financial Delinquency.*, Oxford University Press, Oxford-United Kingdom, 2017, σελ. 205-207.

Αξίζει, μάλιστα, να τονιστεί ότι το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, φαίνεται να προσαρμόζεται, όπως προαναφέρθηκε, με ταχείς ρυθμούς στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα και πλέον, πέραν των ανωτέρω μορφών, ανθεί η μεθοδολογία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τη συμμετοχή σε τυχερά παίγνια και επιχειρήσεις-καζίνο, όπου χρησιμοποιούνται και κρυπτονομίσματα, ενώ οι αγορές παράνομων προϊόντων διενεργούνται συνήθως στο βαθύ διαδίκτυο (dark web), το οποίο έχει δυσχεράνει αρκετά τις σχετικές έρευνες των διωκτικών αρχών²⁴.

3.3. Εγκληματολογική θεώρηση

3.3.1. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως κρατικό-εταιρικό έγκλημα

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος θα μπορούσε καταρχάς να αποτελεί, μεταξύ άλλων, μια κατ' εξοχήν περίπτωση κρατικού-εταιρικού εγκλήματος. Είναι, δηλαδή, μια μορφή εγκλήματος που πραγματώνεται μέσω της σύμπραξης ιδιωτών και κρατικών φορέων που αποτελεί παράλληλα και έκφανση του εγκλήματος του λευκού κολάρου. Στις περιπτώσεις αυτές, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αποτελεί είτε συμπεριφορά που προκαλείται με πρωτοβουλία του κρατικού φορέα σε συνεργασία με τον ιδιωτικό φορέα (*state-initiated crime*) είτε πρωτοβουλία του ιδιωτικού φορέα, η οποία διευκολύνεται από πλευράς του κράτους (*state-facilitated crime*)²⁵.

Τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα, μεταξύ των οποίων και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, δύναται επίσης να αποτελούν μορφές «οργανωσιακής παρέκκλισης» και «οργανωσιακού εγκλήματος», όταν οι δράστες τους με τη συμπεριφορά τους, τυποποιημένη ή μη ως ποινικό αδίκημα αντιστοίχως, αποσκοπούν στην επίτευξη των

²⁴ Levi M., *E-gaming, money laundering and the problem of risk assessment*. Στο B. Unger & D. van der Linde (Επιμ.), *Research handbook on money laundering* (σφ. 332–345). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2013, σελ. 337-340.

²⁵ Γεωργούλας Σ., *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα*. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 48-51.

κοινών στόχων μιας οργανωμένης ομάδας, εν προκειμένω της σύμπραξης κράτους και ιδιωτικών φορέων για την τέλεση εγκλημάτων του λευκού κολάρου²⁶.

Το κράτος από τη μία πλευρά συμπράττει με ιδιώτες, προκειμένου οι φορείς του να νομιμοποιούν έσοδα που έχουν προέλθει από προγενέστερες εγκληματικές δραστηριότητες τους. Από την άλλη πλευρά, επιδεικνύει ανοχή, με το αζημίωτο βέβαια, στην εξέλιξη του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και στην βλαπτική επιρροή που ασκεί στη νόμιμη οικονομία, διότι είναι πιθανό να εξυπηρετούνται συγκεκριμένα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά συμφέροντα από την ύπαρξη του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ως εγκληματικού φαινομένου σε μια κοινωνία, όπως για παράδειγμα επιχειρηματίες ή πολυεθνικές εταιρίες που ασκούν, εκ των πραγμάτων και λόγω της οικονομικής τους δραστηριότητας, επιρροή στην πολιτική σκηνή της χώρας. Αμφότερες αποτελούν μορφές οργανωσιακού εγκλήματος και, κατ' επέκταση, κρατικού-εταιρικού εγκλήματος ή εγκλήματος παγκοσμιοποίησης, τα οποία με τη σειρά τους ανήκουν στη μεγαλύτερη ομάδα των εγκλημάτων του λευκού κολάρου.

Χαρακτηριστική περίπτωση τέλεσης ξεπλύματος βρώμικου χρήματος υπό τη μορφή κρατικού-εταιρικού εγκλήματος είναι η σύμπραξη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και ισχυρών funds με τους κρατικούς φορείς για την νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες των τελευταίων, με «όχημα» πολλές φορές τη διαφθορά των εκπροσώπων του επίσημου κράτους. Επιλέγεται, μάλιστα, η χρήση των φορολογικών παραδείσων και παρακτίων εταιριών για την διευκόλυνση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, όπου ο εντοπισμός των πραγματικών δικαιούχων του και της προέλευσής του είναι ιδιαίτερος δυσχερής. Η σύμπραξη κράτους και εταιριών γίνεται επίσης εμφανής όταν οι αρμόδιες για την έρευνα αρχές δεν ερευνούν ή ερευνούν επιφανειακά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα φορολογικών παραδείσων (όπως για παράδειγμα οι ελβετικές τράπεζες) για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι φορολογικοί παράδεισοι, λοιπόν, διατηρούνται στο απυρόβλητο των αρμοδίων διωκτικών αρχών, παρά το οξύμωρο γεγονός ότι δεν υπάρχει προφανής λόγος να επενδύσει ή να μεταφέρει κεφάλαια σε αυτούς, εάν δεν επιθυμεί να τα αποκρύψει από τους κρατικούς ελεγκτικούς φορείς.

²⁶ Χουλιάρας Α., *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σσ. 63-84, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 74.

Όταν, μάλιστα, το κρατικό-εταιρικό έγκλημα αποτελεί συμπεριφορά βλαπτική για το εν γένει κοινωνικό σύνολο και αυτουργοί του είναι διεθνείς οργανισμοί ή μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες που συμπράττουν με θεσμικούς φορείς προς τούτο, τότε αυτά κατηγοριοποιούνται ως εγκλήματα παγκοσμιοποίησης. Ενδεικτικά, φορείς που θα μπορούσαν να συμπράττουν στην τέλεση των εγκλημάτων παγκοσμιοποίησης είναι η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ακόμη και η FATF, που μπορεί να διευκολύνουν τις συνθήκες υπό τις οποίες τελείται το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος εντός ενός παγκοσμιοποιημένου καπιταλιστικού περιβάλλοντος. Δεν αποτελεί πρωταρχικό στόχο των οργανισμών αυτών η πρόκληση δυσβάσταχτων κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων, πλην όμως οι πολιτικές που ακολουθούν οδηγούν εμμέσως στα δυσμενή αυτά για το κοινωνικό σύνολο αποτελέσματα²⁷. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, μάλιστα, αποτελεί η συμπερίληψη της Συρίας στις «μαύρες λίστες» της FATF αναφορικά με τους υψηλούς δείκτες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος από το έτος 2014, η οποία βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση και η αφαίρεση του Παναμά από αυτές τις λίστες, ένα έτος μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου φορολογικών παραδείσων «*Panama Papers*», γεγονός που καταδεικνύει τη μεροληψία της ομάδας αυτής και τη διευκόλυνση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος εκ μέρους της²⁸.

3.3.2. Θεωρία της ανομίας

Σύμφωνα δε, με έτερη εγκληματολογική οπτική που διατύπωσε ο Robert Merton, ο οποίος ανέπτυξε, μεταξύ άλλων θεωρητικών²⁹, τη θεωρία της ανομίας, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες θα μπορούσε να αποτελεί ένα μέσο ορισμένων μελών της κοινωνίας, το οποίο χρησιμοποιείται με σκοπό αυτά να ανέλθουν σε υψηλότερα κοινωνικά στρώματα από αυτά που ήδη βρίσκονται ή να διατηρήσουν το ήδη υφιστάμενο υψηλό κοινωνικό τους status, στο πλαίσιο των θεωρητικά ίσων ευκαιριών που παρέχονται από την κοινωνία για ανέλιξη προς την κορυφή της. Συνοψίζοντας το «αμερικανικό όνειρο», ο Merton υποστήριξε ότι το αξιακό σύστημα και η στοχοθεσία μιας κοινωνίας απευθύνονται θεωρητικά προς όλα

²⁷ Γεωργούλας Σ., ο.π., 2019, σελ. 50-52.

²⁸ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2019, σελ. 268.

²⁹ Όπως, για παράδειγμα, ο Emile Durkheim (1858-1917).

τα μέλη της, τα οποία καλούνται να τα αφομοιώσουν μέσω συναινετικών διαδικασιών που επιδιώκονται από αυτά στην πορεία τους αυτή προς μια επιτυχημένη ζωή και σταδιοδρομία. Η θεωρητικά ισότιμη προσπάθεια των μελών της κοινωνίας να επιτύχουν τους στόχους που τίθενται από την κοινωνία δεν είναι επιτυχής για όλους, λόγω των ταξικών ανισοτήτων που υφίστανται στην κοινωνική δομή, εγγενές στοιχείο της οποίας είναι το έγκλημα.

Ειδικότερα, και παρά το γεγονός ότι οι θεσμοί παρέχουν επισήμως τα ίδια σε όλους νόμιμα μέσα ώστε να ανελιχθούν κοινωνικά, αυτά δεν επαρκούν πρακτικά για την ισότιμη πρόοδο όλων των μελών της κοινωνίας, η οποία διακατέχεται από ταξικές ανισότητες. Δεν μπορούν, δηλαδή, όλα τα μέλη της εκάστοτε κοινωνίας να έχουν την ίδια πρόσβαση σε μέσα οικονομικής και κοινωνικής τους ανέλιξης. Η ίδια η κοινωνική δομή δηλαδή που προτρέπει τα μέλη της να προσπαθήσουν να ανέλθουν επί ίσοις όροις στην κορυφή της, με υγιή κατά τ' άλλα ανταγωνισμό, είναι αυτή που τους στερεί τα νόμιμα μέσα προς τούτο. Στην πραγματικότητα ευνοούνται στη θεσμική κοινωνική ανέλιξη, όσα μέλη της κοινωνίας είναι εφοδιασμένα με πλεονεκτήματα στο δρόμο αυτό προς την κορυφή της, όπως ιδίως την καταγωγή τους από ανώτερα κοινωνικά στρώματα και την οικονομική τους ευμάρεια σε σχέση με άλλους συμπολίτες τους. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τις ταξικές ανισότητες και την αποτυχία της κοινωνικής συναίνεσης για την επίτευξη των στόχων της κοινωνίας, τα μέλη της που μειονεκτούν σε προσόντα για να ανελιχθούν στην κορυφή της (όπως ιδίως η έλλειψη κεφαλαίου ή διασυνδέσεων με τους επίσημους φορείς εξουσίας), καταφεύγουν αναγκαστικά σε παράνομες, μη-θεσμικές μεθόδους επίτευξης της επιθυμητής γι' αυτούς κοινωνικής ανέλιξης, μιας και μέσω της θεσμικής μεθόδου (διά της τήρησης των νόμων) η προσπάθεια τους δεν είναι εκ των πραγμάτων αποτελεσματική³⁰.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας των μελών της κοινωνίας να διεκδικήσουν τους στόχους τους και να ανέλθουν στην κορυφή της παρατηρείται σε αυτά μια αλαζονική συμπεριφορά εκ μέρους τους, καθώς και υποτίμηση και μη τήρηση του εκάστοτε θεσμικού πλαισίου. Αντιθέτως, επικρατεί σε αυτήν «πολιτισμικό χάος» και «ανομία», τα οποία αποτελούν στοιχεία της ίδιας της δομής της, υφίστανται μέσα στους ενδότερους αρμούς της και δεν οφείλονται βέβαια στην ύπαρξη της

³⁰ Βασιλαντωνοπούλου Β., *Λευκά Κολάρα & Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2014, σελ. 85-87.

εγκληματικότητας³¹. Πρόκειται, δηλαδή, για μια απόσταση που χωρίζει τους κοινωνικούς στόχους από τα θεσμικά μέσα υλοποίησής τους³², καθώς η ίδια η δυσλειτουργική κοινωνική δομή τα απαξιώνει, με αποτέλεσμα τα μέλη της να προσφεύγουν σε ανομικές λύσεις για την επίτευξή τους, οι οποίες αποσκοπούν στην κατά το δυνατόν μεγιστοποίηση του κέρδους τους³³.

Στην ανομική αυτή κατάσταση οφείλεται και η διάπραξη του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, το οποίο αποτελεί μια ανομική συμπεριφορά, με σκοπό την εξωθεσμική ανέλιξη των μελών της κοινωνίας στα ανώτερα στρώματά της ή της διατήρησης του ήδη κεκτημένου υψηλού κοινωνικού κύρους, το οποίο ενδεχομένως κατέχουν. Η ανομία αυτή υφίσταται στους αρμούς της κοινωνικής δομής και αποτελεί το όχημα, θα έλεγε κανείς, για την κοινωνική ανέλιξη του εγκληματία.

Ως εκ τούτου, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είναι, εκτός των άλλων, απότοκο των δομολειτουργικών προβλημάτων που είναι έμφυτα σε κάθε κοινωνία, ενώ παράλληλα η κοινωνική του οργάνωση οφείλεται στις συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη και νεοφιλελεύθερη οικονομία. Παρουσιάζει δε, συνεχώς εξέλιξη στο *modus operandi* του και συμπεριλαμβάνει καινοτόμες, θα έλεγε κανείς, μεθόδους εγκληματικότητας κατά την τέλεσή του, με απώτερο σκοπό την μεγιστοποίηση του κέρδους των δραστών του, οι οποίοι εκμεταλλεύονται, κατά τον Merton τη λειτουργικότητά του ως μέσο για να επιτύχουν το σκοπό τους και να κατακτήσουν με κάθε κόστος την κορυφή της κοινωνίας. Για τα μέλη μιας ανομικής κοινωνίας, λοιπόν, η επιτυχία, από ηθικής πλευράς, κρίνεται από την επίτευξη του εκάστοτε επιδιωκόμενου αποτελέσματος και όχι από τα μέσα που μετέβησαν αυτά προκειμένου να φτάσουν σε αυτή³⁴.

Σημαντικό ρόλο, επίσης, στη λειτουργία μιας κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από ανομία διαδραματίζει και το φαινόμενο της λεγόμενης πολιτικής διαφθοράς. Πρόκειται για την κατάχρηση του σκοπού ύπαρξης και της λειτουργίας των πολιτικών φορέων και κομμάτων στο πλαίσιο της θεσμικής εξουσίας που αυτά κατέχουν, κατά τη

³¹ Merton, R. K., *Social Structure and Anomie*. *American Sociological Review*, 3(5), σσ. 672-682, 1938, σελ. 678-682.

³² Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2014, σελ. 85.

³³ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2014, σελ. 87.

³⁴ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2014, σελ. 89-90.

διακυβέρνηση ενός κράτους προκειμένου να οδηγηθούν εν τέλει στην πολιτική και οικονομική τους εδραίωση.

Τα πολιτικά κόμματα και τα μέλη τους, στο πλαίσιο άσκησης θεσμικής εξουσίας, λειτουργού κατ' εξοχήν ως «πολιτική μηχανή»³⁵, δηλαδή, ως μεσάζοντες στην εξισορρόπηση των συμφερόντων τόσο των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, όσο και αυτών της εκάστοτε κοινωνικής ελίτ. Έτσι, με την ικανοποίηση αμφοτέρων των πλευρών, αδρανοποιούν την κοινή γνώμη έναντι της τέλεσης εγκλημάτων του λευκού κολάρου και δη ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η λειτουργία αυτή βέβαια λαμβάνει χώρα με το αζημίωτο, καθώς τα πολιτικά κόμματα διαφθείρονται εμμέσως, λαμβάνοντας κρυφές ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις υπό διάφορες αδιαφανείς μορφές (π.χ. δάνεια, δωρεές) από τα μέλη της κοινωνικής ελίτ που ωφελήθηκαν από τις θεσμικές τους πρωτοβουλίες³⁶. Επιπροσθέτως, το ίδιο το κράτος δύναται να εκμεταλλεύεται και άμεσα τη δράση των εγκληματικών δικτύων που διαπράττουν ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, εφόσον έχει ίδιο όφελος εξ' αυτής, το οποίο το συνδράμει στην διατήρηση της ισχύος του και της εξουσιαστικής του θέσης.

Συνεπώς, στο πλαίσιο της λειτουργίας της πολιτικής μηχανής, είναι εμφανές ότι υφίσταται μια αμφίδρομη συναλλακτική σχέση με σκοπό την εξυπηρέτηση αμοιτέρων των πλευρών και την αδρανοποίηση του λοιπού κοινωνικού συνόλου, ώστε να μην αντιδράσει στην έξαρση αυτής της μορφής εγκληματικότητας. Πρόκειται, μάλιστα, για μια *λανθάνουσα λειτουργία της πολιτικής και κομματικής διαδικασίας του συγχρόνου κράτους*, η οποία αποσκοπεί στη διατήρηση της εν γένει υπόστασης του πολιτικού συστήματος μιας χώρας³⁷.

³⁵ Γασπαρινάτου Μ., *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. (Α' εκδ., σσ. 157-183). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 163-164.

³⁶ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2014, σελ. 96-98.

³⁷ Βιδάλη Σ., *Η πολιτική διαφθορά ως έγκλημα*, Το Βήμα, 18.07.1999, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-politiki-diafthora-ws-egklima/> (ανακτήθηκε την 14.12.2022)

3.3.3. Η προσέγγιση περί συμβιωτικής σχέσης

Κατά τον William Chambliss, τέλος, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, ως έγκλημα του λευκού κολάρου, είναι ένα μέρος του εν γένει καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος, που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο της «συμβίωσης» εγκληματιών, ιδίως των δικτύων του οργανωμένου εγκλήματος, και επίσημων φορέων της εξουσίας, συχνά διεφθαρμένων πολιτικών και λοιπών κρατικών αξιωματούχων, οι οποίοι συμπράττουν, κατά κάποιο τρόπο, στην τέλεση των πράξεων του εν λόγω εγκληματικού φαινομένου, έκαστος εξ' αυτών για τους δικούς τους λόγους και για τα δικά του οφέλη³⁸.

Για την επιτυχία, λοιπόν, των στόχων τους και την μεγιστοποίηση του κέρδους τους, κατά την δραστηριότητά τους εντός του οικονομικού συστήματος, τα προαναφερόμενα εγκληματικά δίκτυα πρέπει να είναι ευέλικτα, να έχουν ταχεία ανταπόκριση στις μεταβολές της εκάστοτε εφαρμοστέας αντεγκληματικής πολιτικής και να προσαρμόζονται γρήγορα στους εκάστοτε μεταβαλλόμενους κοινωνικούς μετασχηματισμούς³⁹. Είναι αξιοσημείωτο μάλιστα ότι το κράτος από την πλευρά του συχνά παρεμβαίνει προς όφελος των εγκληματιών του λευκού κολάρου και, ειδικότερα, του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, στην νομοθετική και ποινική διαδικασία, ενώ οι λειτουργοί του καθίστανται προς το σκοπό αυτό δράστες εγκλήματος διαφθοράς, στο πλαίσιο της συναλλακτικής σχέσης που υπάρχει με τους εν λόγω εγκληματίες⁴⁰.

Εν προκειμένω, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αποτελεί κατ' εξοχήν τομέα, όπου παρατηρείται το φαινόμενο της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ κράτους και εγκληματιών. Ειδικότερα, το κράτος μπορεί να επιδεικνύει την ανοχή του στην ύπαρξη του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και να λαμβάνει ανταλλάγματα προς τούτο εν είδει πολιτικής διαφθοράς. Τα πολιτικά κόμματα μπορεί να είναι αποδέκτες υπόγειων ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων προκειμένου να ωφελήσουν τους δράστες και τα εγκληματικά δίκτυα ξεπλύματος βρώμικου χρήματος όταν ασκήσουν κρατική εξουσία, με τις παρεμβάσεις τους στο νομοθετικό και ποινικοκατασταλτικό σύστημα,

³⁸ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2014, σελ. 128-129.

³⁹ Morselli C., *The Criminal Network Perspective*. Στο Morselli C., *Inside Criminal Networks*, Spinger, 2009, σελ. 13.

⁴⁰ Βιδάλη Σ., *Πέρα από τα Όρια. Η Αντεγκληματική Πολιτική Σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 143.

προκειμένου οι δράστες του να διατηρούνται στο απυρόβλητο των συστημάτων αυτών. Τα τραπεζικά συστήματα, επίσης, συμβάλλουν στην διατήρηση του φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, συνδράμοντας στη διακίνηση του παρανόμως κτηθέντος χρήματος και στην εισαγωγή του στη νόμιμη οικονομία, αποτελώντας κομβικό παράγοντα για την λειτουργία των εν λόγω εγκληματικών δικτύων.

Συνεπώς, είναι εμφανής η συμβιωτική σχέση που υφίσταται μεταξύ κρατικών φορέων και εγκληματικών δικτύων, τα οποία συμμετέχουν σε πράξεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, καθώς και το όφελος που αμφότερες οι πλευρές λαμβάνουν από την εισαγωγή και τη διακίνηση των παρανόμων εσόδων στη νόμιμη οικονομία, με απώτερο σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια σε αυτά και να αποτελούν μέρος του νόμιμου οικονομικού συστήματος. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, λοιπόν, είναι ένας από τους τομείς δραστηριότητας, όπου συμπίπτουν η δράση και οι οργανωσιακοί στόχοι των εγκληματιών και των φορέων θεσμικής εξουσίας.

4. Τυπολογία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω φορολογικών παραδείσεων και συμπληρωματικά συστατικά τους.

4.1. Εταιρικά οχήματα

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες δύναται να λαμβάνει ποικίλες μορφές, ανάλογα με τη φύση των εγκληματικών δραστηριοτήτων του δράστη. Μια εξ' αυτών, η οποία είναι αρκετά συνηθισμένη είναι η χρήση των φορολογικών παραδείσεων, όπου ιδρύονται και λειτουργούν από τους κεφαλαιούχους υπεράκτιες εταιρείες (off-shore companies), με σκοπό την απόκρυψη της πραγματικής τους ταυτότητας και, κατ' επέκταση, την επίτευξη της φοροδιαφυγής ή της φοροαποφυγής τους και, εν συνεχεία, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος που προέρχεται από παράνομη πηγή.

Στην περίπτωση αυτή γίνεται κατά κόρον χρήση των ονομαζόμενων εταιρικών οχημάτων (corporate vehicles) για την «αποσύνδεση» του ονόματος του «πραγματικού δικαιούχου» (beneficial owner) των κεφαλαίων που εισρέουν στους φορολογικούς παραδείσους από τα κεφάλαια αυτά. Με τον τρόπο αυτό ολοκληρώνεται αφ' ενός το πρώτο στάδιο της αφαίρεσης και μετακίνησης των κεφαλαίων από την παράνομη πηγή

προέλευσής τους και αφ' ετέρου αποκτάται από τον κεφαλαιούχο-δράστη του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, πρόσβαση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, όπου θα προβεί στην ολοκλήρωση του δευτέρου και τρίτου σταδίου της διαστρωμάτωσης και της ενσωμάτωσης των εσόδων αυτών στη νόμιμη οικονομία⁴¹.

4.1.1. Έννοια

Εννοιολογικά, τα εταιρικά οχήματα που χρησιμοποιούνται, μεταξύ άλλων, για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, προσδιορίζονται ως εταιρικοί τύποι, που χρησιμοποιούνται από κεφαλαιούχους προκειμένου να αποκρύψουν την ταυτότητά τους, των οποίων είναι πραγματικοί δικαιούχοι⁴². Ως πραγματικός δικαιούχος περιουσιακού στοιχείου, εν προκειμένω εταιρικού οχήματος, είναι, σύμφωνα με τη FATF, ο ιδιοκτήτης περιουσιακού στοιχείου εταιρικού οχήματος, το όνομα του οποίου δεν έχει επισήμως καμία σχέση με το εν λόγω εταιρικό όχημα, κατά την καταγραφή του στα αντίστοιχα μητρώα. Η περιουσία του πραγματικού δικαιούχου βρίσκεται στην κατοχή άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου, ενώ ο ίδιος ουσιαστικά ελέγχει την εταιρεία, προβαίνοντας σε κατάχρηση του νομίμου και πραγματικού σκοπού της λειτουργίας της⁴³.

⁴¹ Emile van der Does de Willebois, E.M. Halter, R. A. Harrison, Ji Won Park, J. C. Sharman, *The Puppet Masters. How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It*. Washington DC: STAR, World Bank, UNDO, 2011, σελ. 52.

⁴² Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), *Behind the corporate veil. Using corporate entities for illicit purposes*, 2001, σελ. 7, διαθέσιμο στο: <https://www.oecd.org/daf/ca/behindthecorporateveilusingcorporateentitiesforillicitpurposes.htm> (τελευταία πρόσβαση 11.11.2022).

⁴³ McKenzie M., *Risks and challenges of the use of corporate vehicles (CVs) and identifying ultimate beneficial owners (UBOs)*, SEACEN financial stability journal : insights and thought leadership on financial stability. - Kuala Lumpur, Malaysia : Research and Training Centre, Vol. 7.2016, p. 41-61, 2016, σελ. 43, διαθέσιμο στο: <https://www.econbiz.de/Record/risks-and-challenges-of-the-use-of-corporate-vehicles-cvs-and-identifying-ultimate-beneficial-owners-ubos-mckenzie-mark/10011804036> (τελευταία πρόσβαση 11.11.2022).

4.1.2. Τύποι εταιρικών οχημάτων

Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι, για την επίτευξη της νομιμοποίησης παρανόμως κτηθέντων εσόδων μέσω των φορολογικών παραδείσων, χρησιμοποιούνται οι ακόλουθοι τύποι εταιρικών οχημάτων:

4.1.2.1. Εμπορικές εταιρίες

Οι εμπορικές εταιρίες αποτελούν συχνή περίπτωση χρήσης εταιρικού οχήματος για απόκρυψη του πραγματικού δικαιούχου των κεφαλαίων που βρίσκονται πίσω από αυτές. Οι εταιρίες αυτές συστήνονται και διαμορφώνονται έτσι ώστε να έχουν δαιδαλώδη δομή και δραστηριότητα σε περισσότερες κρατικές οντότητες ή περιοχές, πολλές εκ των οποίων συνήθως χαρακτηρίζονται ως φορολογικοί παράδεισοι, λόγω του καθεστώτος δικαιοδοσίας που επικρατεί σε αυτές και ενδείκνυνται για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Οι εμπορικές εταιρίες αυτές, οι οποίες στους φορολογικούς παραδείσους χαρακτηρίζονται ως υπεράκτιες (*off-shore*) διότι έχουν συσταθεί από φυσικά πρόσωπα άλλης εθνικότητας, είτε έχουν ουσιαστικά τη μορφή μιας μη λειτουργικής εταιρίας, η οποία απλώς έχει ιδρυθεί χωρίς να ασκεί ουσιαστικά πραγματική εμπορική δραστηριότητα (*shell companies*), είτε έχουν συσταθεί με αποκλειστικό σκοπό να διατεθούν προς πώληση και οι μέτοχοί τους είναι εξ' αρχής ανενεργοί (*shelf companies*)⁴⁴. Ο συνδυασμός δε, της απόκρυψης της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας, του καθεστώτος ιδιωτικότητας και την άρνηση ή δυσκαμψία της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας των δικαιοδοσιών των φορολογικών παραδείσων, δυσχεραίνει υπέρμετρα την πρόοδο τυχόν ερευνών για εγκληματικές συμπεριφορές που σχετίζονται με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

4.1.2.2. Καταπιστεύματα

Εξίσου σημαντική περίπτωση εταιρικού οχήματος, χρησιμοποιούμενου από τον πραγματικό δικαιούχο αποτελεί το καταπίστευμα (*trust*). Το καταπίστευμα αποτελεί

⁴⁴ Emile van der Does de Willebois et al., ο.π., 2011, σελ. 34.

μια σύμβαση καταπιστευματοπαρόχου και καταπιστευματοδόχου, όπου ο πρώτος είναι ο πραγματικός δικαιούχος που επιθυμεί να αποκρύψει την ταυτότητα του και την προέλευση των κεφαλαίων του, και συστήνεται με σκοπό να διατεθεί στην κατοχή του καταπιστευματοδόχου το κεφάλαιο και να αποσυνδεθεί από την ταυτότητα του πραγματικού του δικαιούχου. Παρ' όλα αυτά, επισημαίνεται ότι ο καταπιστευματοδόχος είναι απλός κάτοχος των κεφαλαίων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων που του έχει διαθέσει ο πραγματικός τους δικαιούχος, ενώ η διαχείρισή τους συνεχίζει φυσικά να τελεί υπό τις εντολές του τελευταίου⁴⁵. Η ταυτοποίηση, μάλιστα, του πραγματικού δικαιούχου των εν λόγω περιουσιακών στοιχείων από τις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές καθίσταται ακόμη πιο δύσκολη στην περίπτωση του καταπιστεύματος, διότι κατά τη σύστασή του συνάπτεται συνήθως και ένα σύμφωνο εμπιστευτικότητας μεταξύ των συμβαλλομένων, το οποίο δεσμεύει τον καταπιστευματοπάροχο να μην αποκαλύψει πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα του καταπιστευματοπαρόχου⁴⁶.

4.1.2.3. Λοιποί διαδεδομένοι τύποι

Άλλες περιπτώσεις εταιρικών οχημάτων, εξίσου σημαντικές με τις ανωτέρω, οι οποίες δύνανται να συντελέσουν σε πράξεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες είναι, καταρχάς, τα αξιόγραφα με οπισθογράφιση. Τα εν λόγω αξιόγραφα στην πράξη εξαργυρώνονται επ' ονόματι του κατόχου τους, ενώ στην ουσία ωφελούμενος είναι ο πραγματικός δικαιούχος τους, ο οποίος δεν επιθυμεί να συνδέσει το όνομά του με αυτά. Επίσης, σύνηθες φαινόμενο είναι να εναποτίθεται περιουσία του πραγματικού δικαιούχου σε διάφορα ιδρύματα, ώστε να μην φαίνεται ότι αυτή είναι τυπικά στην κατοχή του⁴⁷. Τέλος, συχνά χρησιμοποιείται η τακτική της χρήσης «αχυρανθρώπων», οι οποίοι δεν ασκούν στην πραγματικότητα εταιρικά καθήκοντα, αλλά εντέλλονται από τον πραγματικό δικαιούχο περιουσιακών στοιχείων να κατέχουν εταιρικά μερίδια ή μετοχές, να είναι φαινομενικά δικαιούχοι τραπεζικών λογαριασμών

⁴⁵ Financial Action Task Force (FATF), *The misuse of corporate vehicles including trust and company service providers*, 2006, σελ. 3, διαθέσιμο στο: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Misuse%20of%20Corporate%20Vehicles%20including%20Trusts%20and%20Company%20Services%20Providers.pdf> (τελευταία πρόσβαση 11.11.2022)

⁴⁶ Falciani H, Minguzzi A., *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2015, σελ. 141.

⁴⁷ Emile van der Does de Willebois et al., ο.π., 2011, σελ. 41.

όπου οι πραγματικοί δικαιούχοι διατηρούν κεφάλαια και να αναλαμβάνουν διευθυντικές θέσεις σε εταιρικούς σχηματισμούς, τελώντας πάντα υπό τις εντολές των πραγματικών δικαιούχων που εναποθέτουν τα κεφάλαιά τους και τα λοιπά περιουσιακά τους στοιχεία σε αυτές⁴⁸.

4.1.2.4. Διαμεσολαβητές

Κλείνοντας το ζήτημα των πραγματικών δικαιούχων περιουσιακών στοιχείων και εταιρικών οχημάτων, αξίζει να γίνει μνεία στους επαγγελματίες παρόχους υπηρεσιών και σε όσους λειτουργούν ως διαμεσολαβητές για τη σύσταση και τη λειτουργία των εταιρικών οχημάτων. Τα εν λόγω φυσικά και νομικά πρόσωπα έχουν επαγγελματική ενασχόληση με αυτή τη συγκεκριμένη δραστηριότητα και διευκολύνουν ουσιαστικά τους ενδιαφερόμενους να συστήσουν, για παράδειγμα, μία εταιρεία εξ αποστάσεως στην επικράτεια κάποιας υπερπόντιας κτήσης ευρωπαϊκού κράτους και φροντίζουν για την συνολική λειτουργία της εταιρείας αυτής, η οποία μπορεί κάλλιστα να αποτελεί έναν κρίκο στην αλυσίδα μιας νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, διαμέσου ενός ή περισσοτέρων φορολογικών παραδείσων. Η πραγματική επαγγελματική τους δραστηριότητα δε, συνήθως είναι αυτή του δικηγόρου, του οικονομολόγου/λογιστή, του ελεγκτή, καθώς και άλλων κλάδων σχετικών με την εν λόγω ενασχόληση⁴⁹.

4.2. Hawala Banking

Πέραν των εταιρικών οχημάτων όμως, έτερος τρόπος να νομιμοποιήσει κανείς χρήματα, πολλώ δε μάλλον μέσω φορολογικών παραδείσων, προερχόμενα από εγκληματικές δραστηριότητες είναι η μέθοδος «*hawala banking*» ή «*underground banking*» ή «*hundi*», η οποία αποτελεί έναν συχνό τρόπο δράσης των εγκληματιών που προβαίνουν σε ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και αφορά ιδίως σε μεταφορά κεφαλαίων εκτός των νομίμων διαύλων και οργανωμένων αγορών. Πρόκειται, δηλαδή, για υπόγεια και παράλληλα με το νόμιμο σύστημα, δίκτυα διακίνησης χρημάτων που συνδράμουν στην κεκαλυμμένη και μυστική μεταφορά χρημάτων (σε μορφή μετρητών) εντός του

⁴⁸ Financial Action Task Force (FATF), 2006, ο.π., σελ. 6.

⁴⁹ Emile van der Does de Willebois et al., ο.π., 2011, σελ. 84.

παγκόσμιου οικονομικού συστήματος και δρουν κυρίως στη Μέση Ανατολή την Ασία και την Αφρική. Έτσι, αποφεύγονται ο εντοπισμός και ο έλεγχος των κεφαλαίων αυτών από τις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές και διευκολύνεται η πρόσδοση νομιμοφάνειας σε αυτά και η εισαγωγή τους μέσω του ξεπλύματός τους στη νόμιμη οικονομία. Οι κυριότερες περιπτώσεις διακανονισμών hawala banking είναι οι ακόλουθες:

α) «*Απλή μορφή ή αντίστροφη hawala*»: Στην περίπτωση αυτή υφίστανται δύο τοπικοί πάροχοι υπηρεσιών hawala σε διαφορετικές χώρες. Στη μία χώρα πραγματοποιείται μία πληρωμή προς έναν τοπικό πάροχο από κάποιον που ενδιαφέρεται να μεταφέρει χρήματα σε μια άλλη χώρα και στην άλλη αυτή χώρα κάποιος τοπικός πάροχος υπηρεσιών hawala, που συνεργάζεται με τον προαναφερόμενο, παρέχει τα ως άνω χρήματα σε κάποιον που βρίσκεται στην τελευταία χώρα, χωρίς οι δύο πάροχοι να συνδέονται μεταξύ τους.

β) «*Τριγωνικός διακανονισμός hawala*»: Αυτός ο τύπος hawala banking είναι παρεμφερής με τον παραπάνω, με τη διαφορά ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση εμπλέκεται και πάροχος υπηρεσιών σε τρίτη χώρα εκτός των ως άνω εμπλεκόμενων και το χρήμα μεταφέρεται από τη μία στην άλλη, μέχρι να εξισορροπηθεί η διαφορά.

γ) «*Διακανονισμός μέσω εμπορικών συναλλαγών*»: Όταν ο διακανονισμός λαμβάνει χώρα μέσω της νόμιμης οδού των εμπορικών συναλλαγών, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος πραγματοποιείται μέσω της υποτιμολόγησης ή της υπεριμολόγησης προϊόντων και η επιχείρηση που λαμβάνει τα κεφάλαια αυτά στο πλαίσιο της εμπορικής της δραστηριότητας, τροφοδοτεί με τη σειρά της με κεφάλαια έτερα πρόσωπα, που βρίσκονται σε άλλη χώρα, χωρίς να υπάρχει και πάλι σύνδεση μεταξύ αποστολέα και παραλήπτη των χρημάτων.

δ) Τέλος, μια κλασική και παραδοσιακή μέθοδος μεταφοράς χρημάτων με σκοπό το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είναι η φυσική μετακίνησή τους από μία χώρα σε άλλη, υπό καθεστώς άκρας μυστικότητας, μέσω φυσικών προσώπων που αναλαμβάνουν το έργο της μεταφοράς τους⁵⁰.

⁵⁰ Μιχαλοπούλου Ε., *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, σσ. 333-377. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ., Παπαχαλαράμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 257-259.

4.3. Σκιώδες τραπεζικό σύστημα

Ανευ αμφιβολίας, βασικό και αναπόσπαστο τμήμα της μεθοδολογίας ξεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω φορολογικών παραδείσων είναι το «σκιώδες τραπεζικό σύστημα», το οποίο εΐθισται να υφίσταται και να λειτουργεί σε μεγάλη κλίμακα σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που έχουν την έδρα τους σε φορολογικούς παραδείσους. Στις τράπεζες αυτές συγκεντρώνεται μεγάλος όγκος κεφαλαίων, λόγω των προνομίων που προσφέρονται σε πελάτες και της χρήσιμης συνδρομής τους στη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, μέσω αυτού του συστήματος⁵¹. Μάλιστα, οι τράπεζες αυτές δεν βρίσκονται όλες σε ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και σε υπανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες χώρες (π.χ. της Αφρικής και της Ασίας), οι οποίες παρά τον κεφαλαιακό πλούτο που εδρεύει και συσσωρεύεται σε αυτές, πλήττονται από κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και τα μέλη των κοινωνιών τους ζουν κάτω από συνθήκες ανθρωπιστικής κρίσης και ένδειας.

Στους φορολογικούς παραδείσους, λοιπόν, λειτουργούν χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, κοινώς τράπεζες, υπό ένα ιδιαίτερος περίπλοκο και δαιδαλώδες καθεστώς, προκειμένου να προσφέρουν ιδιωτικότητα και να προσελκύουν εισροές κεφαλαίων από οποιαδήποτε χώρα του κόσμου και να συνδράμουν στην φοροδιαφυγή, την φοροαποφυγή και ιδίως στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Επιπροσθέτως, για τους ίδιους λόγους προσφέρουν τη δυνατότητα επενδύσεων στους πελάτες τους (επενδυτικά κεφάλαια, σύσταση εταιριών, ασφαλιστήρια συμβόλαια κλπ.) και τους καθοδηγούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξαφανίσουν τα ίχνη και τη διαδρομή των χρημάτων τους, τα οποία εν προκειμένω προέρχονται προφανώς από την τέλεση εγκληματικών δραστηριοτήτων⁵². Έτσι, τα χρήματα αυτά εισάγονται στη νόμιμη οικονομία μέσω των διαύλων του παγκοσμιοποιημένου πλέον χρηματοπιστωτικού συστήματος, χωρίς να μπορεί κανείς να εντοπίσει και να αποδείξει την παράνομη πηγή τους, λόγω των καθεστώτων που ισχύουν στους φορολογικούς παραδείσους⁵³.

Παρατηρώντας την δράση των συγκεκριμένων τραπεζικών ιδρυμάτων, θα έλεγε κανείς, ότι αυτή προσομοιάζει σε δράση και τακτική μελών του οργανωμένου εγκλήματος, ιδίως όσον αφορά την τήρηση της μυστικότητας και της ιδιωτικότητας επί

⁵¹ Ruggiero V., ο.π., 2017, σελ. 210-213.

⁵² Falciani H, Minguzzi A., ο.π., 2015, σελ. 148.

⁵³ Μιχαλοπούλου Ε., ο.π., 2019.

των δεδομένων που αφορούσαν τις επενδυτικές κινήσεις και τις συναλλαγές γενικά με τους πελάτες τους. Οι συναλλαγές και οι κινήσεις που εκτελούνται ακόμα και εντός των συστημάτων του ιδίου του τραπεζικού ιδρύματος είναι τόσο αποσπασματικές και διάσπαρτες μεταξύ των υπαλλήλων τους, που ο ένας υπάλληλος δεν γνωρίζει ποια συναλλαγή εκτελείται από έναν άλλο υπάλληλο και για ποιο λόγο. Με αυτόν τον τρόπο έχουμε έναν εξαντλητικό καταμερισμό των συναλλαγών σε πολλά τμήματα και μια πληθώρα πληροφοριών, που δεν επιτρέπουν στις ελεγκτικές αρχές (ακόμη και στους ίδιους τους εργαζομένους στην τράπεζα) να κατανοήσουν μια διαδικασία κίνησης κεφαλαίων από και προς το τραπεζικό ίδρυμα, που συνιστά πράξη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Συν τοις άλλοις, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι συναλλαγές και οι πληροφορίες περί αυτών διοχετεύονται με ένα πάτημα κουμπιού στην άλλη άκρη της γης, σε άλλο φορολογικό παράδεισο ή σε άλλο τραπεζικό ίδρυμα, διασπώνται σε πάρα πολλά διαιρετά τμήματα, με αποτέλεσμα να αποκρύπτονται οι πηγές προέλευσης των χρημάτων, πολλώ δε μάλλον δεν καθίσταται δυνατό να εξακριβωθεί το εάν είναι νόμιμες ή παράνομες. Τέλος, συστατικό στοιχείο της διασφάλισης της μυστικότητας εκ μέρους των τραπεζικών ιδρυμάτων είναι η παντελής απουσία εσωτερικού ελέγχου των υπαλλήλων της και των συναλλαγών που λαμβάνουν χώρα σε πραγματικό χρόνο, γεγονός που δυσχεραίνει την πρόοδο των όποιων ερευνών επιχειρούνται να γίνουν επί υποθέσεων ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Επιπροσθέτως, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μνεία στην αξιολόγηση της δράσης και των τραπεζικών ιδρυμάτων από εγκληματολογικής πλευράς, πέραν του στενής αντίληψης του *modus operandi* τους, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του σκιώδους τραπεζικού συστήματος. Ειδικότερα, οι τράπεζες αυτές εφαρμόζουν μια στρατηγική προσέγγισης του πελάτη τους, με σκοπό να του εδραιώσουν την αντίληψη ότι αυτός πλέον θα είναι προνομιούχος, κάτι σαν την είσοδό του σε μια κλειστή λέσχη. Αυτό συμβαίνει, διότι οι τράπεζες παρέχουν στον εκάστοτε πελάτη τους μια σειρά από διευκολύνσεις ή συμβουλευτική για επενδύσεις και άλλα παρεμφερή προϊόντα, που τον κάνει να αισθάνεται ότι πρέπει να διαφυλάξει τα κεφάλαιά του εκεί που καθοδηγείται από αυτήν. Συνεπώς, ο πελάτης ελκύεται από αυτή τη συμπεριφορά και διευκολύνεται να νομιμοποιήσει έσοδα από εγκληματικές δραστηριότητες, αυξάνοντας παράλληλα τα σχετικά χαρτοφυλάκια των τραπεζών.

Καταλήγουμε, λοιπόν στο ότι η προαναφερόμενη είναι μια παρεκκλίνουσα συμπεριφορά εκ μέρους των στελεχών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων αυτών και των πελατών τους που ξεπλένουν βρώμικο χρήμα. Η εν λόγω συμπεριφορά μαθαίνεται κυρίως μέσω των «*διαφορικών συναναστροφών*» του Edwin Sutherland, εντός αυτών των κύκλων. Εντάσσεται, μάλιστα, στο γενικότερο σκοπό της τέλεσης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω των φορολογικών παραδείσων, ιδωμένου υπό το πρίσμα του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος, το οποίο λαμβάνει χώρα με πρωτοβουλία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και διευκολύνεται από το κράτος και διεθνείς οργανισμούς. Συμβιώνει δε, στο ίδιο περιβάλλον με το οργανωμένο έγκλημα εντός του νόμιμου οικονομικού συστήματος και εκτυλίσσεται παράλληλα και σε συνάρτηση με αυτό.

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω του σκιάδους τραπεζικού συστήματος είναι, συνεπώς, μια μορφή παρέκκλισης που δεν υφίσταται εξ' υπαρχής στην προσωπικότητα ενός ατόμου, αλλά μαθαίνεται μέσω των επιρροών και των κοινωνικών συναναστροφών που έχει αυτό το άτομο, εν προκειμένω στα εγκλήματα του λευκού κολάρου, με άτομα που διαπράττουν παρόμοια εγκλήματα. Μάλιστα, οι δράστες των εγκλημάτων λευκού κολάρου, εκμεταλλεύονται συχνά τη λειτουργία της υφιστάμενης νομοθεσίας, ώστε να επικαλούνται νόμους που τους επιβάλλουν διοικητικές αντί ποινικών κυρώσεων ή τους εξασφαλίζουν γενικά ασυλία έναντι του νόμου και έτσι αποφεύγουν τον εγκληματικό τους στιγματισμό, διατηρώντας ανέπαφη το κοινωνικό τους status. Αυτό αποτελεί απόρροια της πρόσβασης που έχουν και της επιρροής που ασκούν στη λειτουργία του κράτους και της δημόσιας εξουσίας, λόγω της ισχυρής θέσης που κατέχουν στην κοινωνία⁵⁴.

Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιας νομοθεσίας στην Ελλάδα, είναι το άρθρο 38 του ν. 4738/2020 (Α' 207), η οποία προβλέπει ποινική ασυλία για τους δημοσίους υπαλλήλους που υπέγραψαν συμφωνία εξυγίανσης μη εξυπηρετούμενων οφειλών⁵⁵,

⁵⁴ Sutherland E., *Is "White Collar Crime" Crime?*, American Sociological Review, Vol. 10, No. 2, 1944 Annual Meeting Papers (Απρίλιος, 1945), σσ. 132-139.

⁵⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 38 του ν. 4738/2020 «*Με την επιφύλαξη των άρθρων 235, 236, 237 και 237B του Ποινικού Κώδικα για τη δωροδοκία, ουδείς υπάλληλος κατά την έννοια του άρθρου 13 του Ποινικού Κώδικα υπέχει οποιαδήποτε αστική, ποινική ή πειθαρχική ευθύνη για την υπογραφή συμφωνίας εξυγίανσης ή την παροχή θετικής ψήφου σε ηλεκτρονική ψηφοφορία ή τη συναγόμενη συναίνεσή του, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις, κατά περίπτωση, της παρ. 1 ή της παρ. 2 του άρθρου 37. Ποινική δίωξη ασκείται μόνο υπό τις προϋποθέσεις της παρ. 2 του άρθρου 65 του ν. 4472/2017 (Α' 74). Κατά τα λοιπά δεν θίγεται η εφαρμογή της παρ. 1 του άρθρου 65 του ν. 4472/2017.*»

αλλά και διάταξη για ποινική ασυλία τραπεζικών υπαλλήλων που προωθήθηκε ως τροποποίηση του άρθρου 390 Π.Κ. με το ν. 4637/2019, αλλά αποσύρθηκε λόγω των αντιδράσεων που προκλήθηκαν από την αντιπολίτευση, προ της ψήφισης του εν λόγω νόμου⁵⁶. Συνεπώς, δεν αποκλείεται αυτές οι προωθούμενες νομοθετικές παρεμβάσεις να αποτέλεσαν προϊόν πιέσεων από τους ισχυρούς προς τους κυβερνώντες, ώστε οι τελευταίοι να προστατέψουν τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα από την άσκηση αλληπάλληλων ποινικών διώξεων σε βάρος των στελεχών τους. Όσοι δε, τέλεσαν εγκλήματα του λευκού κολάρου σε αυτές τις περιπτώσεις, φαίνεται παρακινήθηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση της παρανομίας, μέσω των επιρροών που τους ασκήθηκαν από το κοινωνικό και εργασιακό τους περιβάλλον, ήτοι από τις «διαφορικές συναναστροφές» στις οποίες συμμετείχαν.

5. Το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

5.1. Διεθνές θεσμικό πλαίσιο

Κατόπιν της προαναφερθείσας αμερικανικής πρωτοπορίας να ποινικοποιήσει τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τη Money Laundering Control Act (1986), η επόμενη διεθνής πρωτοβουλία που αναλήφθηκε για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού ήταν η «*Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών και Ψυχοτρόπων Ουσιών*» που υπογράφηκε στη Βιέννη το 1989⁵⁷. Η υπογραφή της συγκεκριμένης διεθνούς συμβάσεως, υποκινήθηκε ουσιαστικά από την τότε αμερικανική κυβέρνηση, ώστε να διεθνοποιηθεί το ζήτημα της ποινικοποίησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος με αφορμή την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών. Τα βαθύτερα αίτια της διεθνούς ποινικοποίησης του ξεπλύματος, μάλιστα, κρύβονται στην νέα παγκοσμιοποιημένη φιλελεύθερη οικονομία που είχε αναδυθεί την εποχή εκείνη και τις προκλήσεις που είχαν να αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις από τη συγκέντρωση

⁵⁶ Προέβλεπε την τροποποίηση του άρθρου 390 Π.Κ. περί «Απιστίας», με την προσθήκη εδαφίου σε αυτό που ανέφερε ότι «αν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά τραπεζικού ιδρύματος η δίωξη ασκείται κατ' έγκληση», γεγονός που σημαίνει ότι θα εναπόκειτο στην κρίση του εκάστοτε θιγόμενου τραπεζικού ιδρύματος να αιτηθεί την ποινική δίωξη του υπαλλήλου του, ο οποίος λειτουργούσε σίγουρα κατ' εντολή των διευθυντικών στελεχών του ιδρύματος αυτού.

⁵⁷ Κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 1990/1991 (Α' 193).

μεγάλων κεφαλαιακών όγκων στην ελεύθερη αγορά, τα οποία ευνοούσαν την άνθηση του εν λόγω εγκληματικού φαινομένου⁵⁸.

Βασικό μέρος του διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες αποτελούν και οι 40 συστάσεις της Ομάδα Χρηματοπιστωτικής Δράσης (FATF)⁵⁹. Οι συστάσεις διακρίνονται σε 7 ομάδες⁶⁰, ανανεώνονται συνεχώς, σύμφωνα με τα δεδομένα που μεταβάλλονται στο συγκεκριμένο εγκληματικό φαινόμενο, αυτές δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση αναγκαστικό δίκαιο και δεν συνεπάγονται επίσημες δεσμεύσεις για τα κράτη-μέλη της εν λόγω Ομάδας και αυτό είναι και ένα από τα μειονεκτήματα της εν γένει δράσης της. Η συμμόρφωση των κρατών-μελών στις συστάσεις ελέγχεται από τη FATF με την αξιολόγηση τους και την ταξινόμησή τους στην ετήσια έκθεση που εκπονεί η FATF, ως συμμορφούμενα ή μη κράτη, ώστε να δημοσιοποιούνται οι δείκτες επικινδυνότητας της κάθε χώρας, όσον αφορά την ύπαρξη ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας⁶¹.

5.2. Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο

Η ανάγκη για τη διαφύλαξη των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της κοινής εσωτερικής αγοράς που υφίσταται μεταξύ των κρατών-μελών της, την οδήγησε, αμέσως μετά την έκδοση των προαναφερόμενων συστάσεων της FATF, να προβεί στην έκδοση παραγώγου δικαίου και, συγκεκριμένα, Οδηγιών, ώστε να συντονίσει την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η οποία μεταλλάσσεται με ραγδαίους ρυθμούς ως εγκληματικό φαινόμενο.

⁵⁸ Βασιλαντωνοπούλου Β., ο.π., 2019, σελ. 262-263.

⁵⁹ Μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η οποία αποτέλεσε σημείο αναφοράς για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, εκδόθηκαν άλλες 9 συστάσεις από τη FATF σχετικά με την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

⁶⁰ 1. Πολιτικές και συντονισμός καταπολέμησης ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

2. Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων.

3. Χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και χρηματοδότηση των όπλων μαζικής καταστροφής.

4. Αποτρεπτικά/προληπτικά μέτρα χρηματοπιστωτικών και μη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

5. Διαφάνεια και πραγματική ιδιοκτησία νομικών προσώπων και ρυθμίσεων

6. Εξουσίες και υποχρεώσεις των αρμοδίων αρχών και άλλα θεσμικά μέτρα.

7. Διεθνής συνεργασία.

⁶¹ Μπεντενιώτης et al., ο.π., 2022, σελ. 53-55.

Η Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου «για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες» (1η Οδηγία) εκδόθηκε την 10^η Ιουνίου του 1991. Η εν λόγω νομοθετική πράξη της Ε.Ε. ήταν εμφανώς βασισμένη στο ως άνω διεθνές θεσμικό πλαίσιο και όριζε ως βασικό αδίκημα για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος την παράνομη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών⁶².

Ακολούθησε η Οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την τροποποίηση της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες» (2^η Οδηγία), η οποία εκδόθηκε την 4^η Δεκεμβρίου του 2001, η οποία πρόσθεσε στα βασικά αδικήματα του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος όσα από αυτά σχετίζονταν με απάτη και διαφθορά, ενώ διευρυνε τον κατάλογο των υπόχρεων προς εφαρμογή της νομοθεσίας για το ξέπλυμα νομικών προσώπων, συγκριτικά με την 1^η Οδηγία.

Κατόπιν αυτού, εκδόθηκε την 26^η Οκτωβρίου του 2005 η Οδηγία 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας» (3^η Οδηγία). Σκοπός της συγκεκριμένης νομοθετικής πράξης ήταν να διευρύνει ακόμη περισσότερο τον κατάλογο των προσώπων υπόχρεων τήρησης μέτρων δέουσας επιμέλειας, ενώ θεσμοθέτησε την «προσέγγιση βάσει κινδύνου», με τη λήψη υπόψη συγκεκριμένων ενδεικτών κινδύνου κατά τη διαδικασία τήρησης των μέτρων αυτών⁶³.

Εν συνεχεία, εκδόθηκε την 20^η Μαΐου του 2015 η Οδηγία 2015/849/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με την πρόληψη της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας» (4^η Οδηγία), η οποία καταργάει κατήργησε την 3^η Οδηγία και αποτέλεσε μια ριζοσπαστική και καινοτόμα προσέγγιση στην καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Συνοπτικά, οι κρισιμότερες τομές που επέφερε ήταν η συμπερίληψη των παρόχων υπηρεσιών τυχερών παιγνίων στα υπόχρεα πρόσωπα για τήρηση μέτρων δέουσας επιμέλειας, καθορίστηκαν οι όροι

⁶² Μπεντενιώτης et al., ο.π., 2022, σελ. 63.

⁶³ Μπεντενιώτης et al., ο.π., 2022, σελ. 64.

των «πολιτικώς εκτιθέμενων προσώπων» και οι «στενοί συγγενείς» τους, λήφθηκαν μέτρα για τον εντοπισμό των πραγματικών δικαιούχων περιουσιακών στοιχείων και θεσμοθετήθηκαν αυστηρές διοικητικές κυρώσεις σε βάρος φυσικών και νομικών προσώπων, οι οποίες είχαν σκοπό να λειτουργήσουν σε επίπεδο γενικής και ειδικής πρόληψης της τέλεσης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Επιπροσθέτως, εξειδικεύθηκε περισσότερο η αξιολόγηση και προσέγγιση βάσει κινδύνου των υπόχρεων οντοτήτων προς τήρηση μέτρων δέουσας επιμέλειας, ώστε να καταστεί αποτελεσματικότερη η αντεγκληματική πολιτική για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος⁶⁴.

Την 30η Μαΐου 2018 εκδόθηκε η Οδηγία 2018/843/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2015/849 σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, και για την τροποποίηση των οδηγιών 2009/138/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ» (5η Οδηγία). Λόγω της θεσμοθέτησης της συγκεκριμένης Οδηγίας, η 4^η Οδηγία δεν πρόλαβε να ενσωματωθεί στα περισσότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και εφαρμόστηκε απευθείας η 5^η Οδηγία. Αυτό συνέβη διότι οι εξελίξεις με την υπόθεση ξεπλύματος βρώμικου χρήματος που έγινε γνωστή ως «*Panama Papers*». Οι σημαντικότερες τομές που πραγματοποιήθηκαν με τη συγκεκριμένη Οδηγία αφορούσαν σε μεγάλο βαθμό την αύξηση των μέτρων δέουσας επιμέλειας ιδίως σε τομείς που χρησιμοποιούνται εικονικά νομίσματα (*virtual currencies*), παραστατικά νομίσματα (*fiat currencies*), ψηφιακά πορτοφόλια, καθώς και στο εμπόριο έργων τέχνης. Περαιτέρω, επεκτάθηκε το εύρος των ατόμων που δύνανται να έχουν πρόσβαση στα μητρώα πραγματικών δικαιούχων και προστέθηκαν κι άλλες πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται στις οντότητες που πρέπει να τηρούν μέτρα δέουσας επιμέλειας, με σκοπό τον εντοπισμό του πραγματικού δικαιούχου των περιουσιακών στοιχείων.

Η πιο πρόσφατη Οδηγία της Ε.Ε. για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος είναι η 2018/1673/ΕΕ «για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου» (6^η Οδηγία), η οποία εκδόθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο την 23^η Οκτωβρίου 2018. Η 6^η Οδηγία εκδόθηκε, λοιπόν, στη συνεχή προσπάθεια της Ε.Ε. να προστατεύσει την ενιαία

⁶⁴ Μπεντενιώτης et al., ο.π., 2022, σελ. 65.

εσωτερική αγορά της από την βλάβη που της προκαλεί αδιαμφισβήτητα το εγκληματικό φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Συνεπώς, ενισχύθηκε το σχετικό ποινικό πλαίσιο τυποποίησης του ως άνω εγκλήματος με την προσθήκη νέων αδικημάτων, τα οποία ανήλθαν σε ενιαίο κατάλογο για όλα τα κράτη-μέλη σε 22, ενώ παράλληλα θεσμοθετήθηκαν αυστηρότερες κυρώσεις τόσο για τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα που εμπλέκονται στην τέλεση αδικημάτων ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Πλέον, με τη συγκεκριμένη ρύθμιση, καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της 6^{ης} Οδηγίας όλα τα αδικήματα, τα οποία σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο επισείουν ποινή στερητική της ελευθερίας ή επιβολή προσωρινής κράτησης ελάχιστης διάρκειας τουλάχιστον 1 έτους ή εάν τα κράτη προβλέπουν ελάχιστο όριο ποινών στην εθνική τους έννομη τάξη, όλα τα αδικήματα που επισείουν ποινή στερητική της ελευθερίας ή επιβολή προσωρινής κράτησης ελάχιστης διάρκειας τουλάχιστον έξι μηνών⁶⁵.

5.3. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο

5.3.1. Ιστορική αναδρομή στο προϋφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο

Η πρώτη νομοθετική πρωτοβουλία που έλαβε χώρα στην Ελλάδα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα αποτυπώθηκε στο ν. 2331/1995 «*Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις Ολομέλεια Αρείου Πάγου Διαιτησίες και άλλες διατάξεις*» (Α' 173). Οι διατάξεις του εν λόγω νόμου ήταν σαφώς επηρεασμένες από τα τη Συνθήκη της Βιέννης (1988) και την 1^η Οδηγία της ΕΟΚ και άλλα συναφή διεθνή και ευρωπαϊκά κοινοτικά νομοθετήματα. Αποτέλεσαν δε, την πρώτη προσπάθεια τυποποίησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ως ποινικού αδικήματος στην ελληνική έννομη τάξη ως κακουργηματική πράξη⁶⁶.

⁶⁵ Μπεντενιώτης et al., ο.π., 2022, σελ. 68-70.

⁶⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2331/1995 (Α' 173) «*Με ποινή καθείρξεως μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος από κερδοσκοπία ή με σκοπό να συγκαλύψει την αληθή προέλευση ή να παράσχει συνδρομή σε πρόσωπο που ενέχεται σε εγκληματική δραστηριότητα, αγοράζει, αποκρύπτει, λαμβάνει ως εμπράγματα ασφάλεια, δέχεται στην κατοχή του, καθίσταται οπωσδήποτε δικαιούχος, μετατρέπει ή μεταβιβάζει οποιοδήποτε περιουσία που προέρχεται από την προαναφερόμενη δραστηριότητα. Αν ο δράστης ασκεί τέτοιου είδους δραστηριότητες κατ' επάγγελμα ή είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος ή*

Την προαναφερόμενη νομοθεσία τροποποίησε ο ν. 3424/2005 «*Τροποποίηση, συμπλήρωση και αντικατάσταση διατάξεων του ν. 2331/1995 (Α' 173) και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος με σκοπό τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες διατάξεις*» (Α' 305), ο οποίος επιχείρησε να εναρμονίσει την εγχώρια νομοθεσία με τη 2^η Οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις 40 συστάσεις της FATF για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, τροποποιώντας το ν. 2331/1995⁶⁷. Τα κύρια σημεία που τροποποίησε ήταν η μείωση του καταλόγου των βασικών αδικημάτων από 24 σε 16, διευρύνοντας έμμεσα όμως το πεδίο εφαρμογής του νόμου ως προς τα βασικά αδικήματα που είναι πρόσφορα για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η διεύρυνση αυτή επιτεύχθηκε με την θεσμοθέτηση μιας γενικής κατηγορίας αδικημάτων που συμπεριελάμβανε «*κάθε αξιόποινη πράξη που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας άνω των έξι μηνών, εφόσον προέκυψε από την τέλεσή της περιουσία τουλάχιστον 15.000€*». Επιπροσθέτως, ο ίδιος νόμος εισήγαγε διατάξεις για πρόσωπα υπόχρεα τήρησης μέτρων δέουσας επιμέλειας, όπως ιδίως δικηγόροι, συμβολαιογράφοι και λογιστές, ενώ αναβάθμισε την «Επιτροπή» του άρθρου 7 του ν. 2331/1995 σε «*Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες*», ήτοι σε Ανεξάρτητη Αρχή, παραχωρώντας της διευρυμένες αρμοδιότητες, όμοιες με ανακριτικές αρμοδιότητες⁶⁸.

Εν συνεχεία, θεσμοθετήθηκε ο ν. 3691/2008 «*Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις*» (Α' 166), ο οποίος κατήργησε εξ' ολοκλήρου το προϋφιστάμενο νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, ήτοι το ν. 2331/1995 και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του. Βασικός στόχος του ν. 3691/2008 ήταν, μέσω της ενσωμάτωσης της 3^{ης} Οδηγίας της Ε.Ε. και των σχετικών συστάσεων της FATF, να βελτιώσει το μηχανισμό καταπολέμησης του

υπότροπος, τιμωρείται με ποινή καθείρξεως τουλάχιστον δέκα ετών, εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση βαρύτερης ποινής.»

⁶⁷ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., *Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας, Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΝΖ' σσ. 3-19, 2007, σελ. 14.

⁶⁸ Παύλου Σ., *Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Από τον Ν. 2331/1995 στον Ν. 3424/2005: η εξέλιξη και γιγάντωση μίας δογματικής και κυρωτικής εκτροπής*, Στο Παύλου Σ., Δημήτρηνας Γ., *Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση. Από τον ν. 2331/1995 στο ν. 3691/2008.*, σσ. 123-144, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009, σελ. 130-138.

εν λόγω εγκληματικού φαινομένου και να αναθεωρήσει το προστατευόμενο έννομο αγαθό της εν λόγω ποινικής νομοθεσίας⁶⁹. Σημαντικότερες τομές που πραγματοποιήθηκαν με το εν λόγω θεσμικό πλαίσιο ήταν, μεταξύ άλλων, ο επανακαθορισμός των βασικών αδικημάτων για την τέλεση ξεπλύματος βρώμικου χρήματος σε σχέση με την προϋφιστάμενη νομοθεσία, καθώς και η πρόβλεψη μιας γενικής κατηγορίας βασικών αδικημάτων η οποία περιελάμβανε «κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στέρησης της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι μηνών και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος», διευρύνοντας και πάλι το σχετικό πεδίο εφαρμογής του νόμου. Επιπλέον, η προαναφερθείσα «Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες» μετατράπηκε εκ νέου σε «Επιτροπή» και τέθηκε υπό την εποπτεία του τότε Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, έχοντας και πάλι διευρυμένες αρμοδιότητες, προσομοιάζουσες σε δικαστική ή εισαγγελική αρχή. Τέλος, το προστατευόμενο αγαθό της συγκεκριμένης ειδικής ποινικής νομοθεσίας επανακαθορίστηκε στην «ακεραιότητα και την φήμη του χρηματοπιστωτικού συστήματος», εν όψει της γενικότερης αναβάθμισης του νομικού πλαισίου καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος⁷⁰.

5.3.2. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο

Στην Ελλάδα σήμερα εφαρμόζεται για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ο ν. 4557/2018 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις.» (Α' 139), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ο οποίος στη σημερινή μορφή του έχει ενσωματώσει την 4^η, την 5^η και την 6^η Οδηγία της Ε.Ε.. Σκοπός της θεσμοθέτησης της εν λόγω νομοθεσίας, ήταν η επαναξιολόγηση του θεσμικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της

⁶⁹ Αιτιολογική Έκθεση του ν. 3691/2008 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις» (Α' 166).

⁷⁰ Παύλου Σ., Ο ν. 3691/2008 για την πρόληψη και την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Η οριστικοποίηση μιας διαχρονικής δογματικής εκτροπής και η εμπέδωση της κατασταλτικής αυθαιρεσίας., Στο Παύλου Σ., Δημήτρηνας Γ., Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση. Από τον ν. 2331/1995 στο ν. 3691/2008., σσ. 3-26, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009, σελ. 9-12.

νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες σε μία νέα βάση, καθώς ο προϋφιστάμενος ν. 3691/2008 είχε καταστεί δυσλειτουργικός μετά από πολλαπλές τροποποιήσεις που είχε υποστεί και είχε απωλέσει τη συστημική του συνοχή⁷¹.

Σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες συνίσταται αφ' ενός στην τέλεση ενός βασικού αδικήματος, το οποίο προβλέπεται περιοριστικά (*numerus clausus*) στο ν. 4557/2018 και αφ' ετέρου στην επίτευξη της πρόσδοσης νομιμοφάνειας στα έσοδα που έχουν προσπορισθεί από την τέλεση αυτού του βασικού αδικήματος⁷². Είναι δε, ένα υπαλλακτικώς μικτό ή με υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση έγκλημα, το οποίο μπορεί να τελεστεί με οποιονδήποτε από τους τρόπους που περιγράφονται στην αντικειμενική του υπόσταση, ενώ διακρίνεται σε «αυτοζέπλυμα» και «ετεροζέπλυμα», αναλόγως με το εάν διαπράττεται από τον ίδιο το δράστη του βασικού αδικήματος ή από πρόσωπο διάφορο από αυτό που τέλεσε το βασικό αδίκημα, από το οποίο προήλθαν τα προς νομιμοποίηση έσοδα⁷³.

Όσον αφορά το έννομο αγαθό που προστατεύεται από την εν λόγω ειδική ποινική νομοθεσία, θα έλεγε κανείς ότι οι απόψεις περί αυτού δίστανται. Κατά μία άποψη, το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η δημόσια τάξη, που αποτελεί και υπερατομικό αγαθό⁷⁴. Κατά μία άλλη άποψη δε, το προστατευόμενο έννομο αγαθό θα μπορούσε να είναι η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της εθνικής οικονομίας της χώρας, από την νόθευση που προκαλείται σε αυτά από το τυποποιούμενο εγκληματικό φαινόμενο. Βέβαια, υποστηρίζεται ότι εκτός από τα προαναφερόμενα, προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι και αυτό του βασικού αδικήματος του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος που τιμωρείται αυτοτελώς ως έγκλημα σε κάθε περίπτωση⁷⁵. Μάλιστα, έναυσμα για την προστασία των εν λόγω εννόμων αγαθών αποτέλεσαν οι διεθνείς ραγδαίες μεταβολές που έλαβαν χώρα στην παγκόσμια οικονομία τα τελευταία

⁷¹ Αιτιολογική έκθεση του ν. 4557/2018 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις.» (Α' 139).

⁷² Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 44.

⁷³ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 71-75.

⁷⁴ Παπαχαραλάμπους, Χ., *Κοινωνικά ουδέτερες πράξεις και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος*, σε: Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, *Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. "Καθαρή" ή ελεύθερη κοινωνία;*, σσ. 199-219, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 207.

⁷⁵ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 76.

χρόνια και αυξήσαν τους κινδύνους για την αξιοπιστία και τη συνοχή του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της εν γένει εθνικής οικονομίας⁷⁶.

Οι συμπεριφορές που μπορούν να αποτελέσουν νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες περιγράφονται στο άρθρο 2 του ν. 4557/2018 και αφορούν περιοριστικά τις κάτωθι περιπτώσεις:

- Μετατροπή περιουσίας, όπου τα έσοδα λαμβάνουν διαφορετική μορφή από αυτήν που είχαν κατά τον προσπορισμό τους, μέσω των παράνομων δραστηριοτήτων, ή νομιμοφανή (και όχι νόμιμη) μεταβίβαση της ίδιας περιουσίας σε άλλο πρόσωπο.
- Απόκρυψη ή συγκάλυψη της αλήθειας σχετικά με την προερχόμενη από το βασικό αδίκημα παράνομη περιουσία. Στην περίπτωση αυτή επιχειρείται από το δράστη του εγκλήματος η αποσύνδεση της περιουσίας από την παράνομη πηγή της, ήτοι το προγενέστερο βασικό αδίκημα⁷⁷.
- Απόκτηση, κατοχή ή χρήση περιουσίας, προερχομένης από εγκληματική δραστηριότητα.
- Χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα, με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα έσοδα. Μέσω αυτού του τρόπου τέλεσης του εγκλήματος, ο δράστης του καταχράται ουσιαστικά τη λειτουργικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και αποσκοπεί να προσδώσει νομιμοφάνεια στα παρανόμως κτηθέντα έσοδά του, αρχικά τοποθετώντας τα και στη συνέχεια διακινώντας τα εντός αυτού⁷⁸.
- Σύσταση οργάνωσης ή ομάδας για την διάπραξη μίας ή περισσότερων πράξεων νομιμοποίησης εσόδων και η συμμετοχή σε τέτοια οργάνωση ή ομάδα. Στο σημείο αυτό διακρίνεται η έννοια της οργάνωσης, η οποία ταυτίζεται με την «εγκληματική οργάνωση» του άρθρου 187 παρ. 1 Π.Κ., ενώ η ομάδα που ορίζεται στο ν. 4557/2018 ανταποκρίνεται καλύτερα και ισοδυναμεί με την έννοια της συμμορίας του άρθρου 187 παρ. 3 Π.Κ.. Σε κάθε περίπτωση πάντως η διάταξη αυτή αφορά μια συνύπαρξη περισσότερων του ενός ατόμων με σκοπό τη διάπραξη του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

⁷⁶ Καϊάφα-Γκμάντι Μ., ο.π., 2007, σελ. 1.

⁷⁷ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 100-106.

⁷⁸ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 140-142.

- Απόπειρα διάπραξης, υποβοήθηση, υποκίνηση, διευκόλυνση ή παροχή συμβουλών σε τρίτο για τη διάπραξη πράξεων νομιμοποίησης εσόδων⁷⁹.

Περαιτέρω, στο άρθρο 4 του ν. 4557/2018 περιγράφονται και απαριθμούνται περιοριστικά (*numerus clausus*), τα «βασικά αδικήματα» του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος⁸⁰. Τα εν λόγω αδικήματα πρέπει οπωσδήποτε να διαπραχθούν και να

⁷⁹ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 161-165.

⁸⁰ Τα βασικά αδικήματα προβλέπονται στο άρθρο 4 του ν. 4557/2018 είναι τα ακόλουθα: α) η εγκληματική οργάνωση κατά το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ, ν. 4619/2019, Α' 95), β) οι τρομοκρατικές πράξεις, η τρομοκρατική οργάνωση και η αξιόποινη υποστήριξη και χρηματοδότησή τους κατά τα άρθρα 187Α, 187Β ΠΚ και 32 έως 35 του ν. 4689/2020 (Α' 103), γ) η δωροληψία και η δωροδοκία πολιτικών προσώπων και δικαστικών λειτουργιών κατά τα άρθρα 159, 159Α και 237 ΠΚ και η δωροληψία και η δωροδοκία υπαλλήλου κατά τα άρθρα 235 και 236 ΠΚ, δ) η εμπορία επιρροής-μεσάζοντες και η δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα κατά τα άρθρα 237Α και 396 ΠΚ και η δωροδοκία-δωροληψία για αλλοίωση αποτελέσματος αγώνα κατά το άρθρο 132 του ν. 2725/1999 (Α' 121), ε) τα εγκλήματα κατά των τηλεπικοινωνιών κατά τις παρ. 1 έως 4 του άρθρου 292Α, τα άρθρα 292Β, 292Γ, 292Δ και τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 292Ε ΠΚ και η παράνομη πρόσβαση σε σύστημα πληροφοριών ή σε δεδομένα κατά τα άρθρα 370Α, 370Β, 370Γ, τις παρ. 2 και 3 του άρθρου 370Δ και το άρθρο 370Ε ΠΚ, στ) η ανθρωποκτονία με πρόθεση κατά το άρθρο 299 ΠΚ, η βαριά σωματική βλάβη κατά το άρθρο 310 ΠΚ, η θανατηφόρα βλάβη κατά το άρθρο 311 ΠΚ, η αρπαγή κατά το άρθρο 322 ΠΚ, η εμπορία ανθρώπων κατά το άρθρο 323Α ΠΚ, η αρπαγή ανηλίκων κατά το άρθρο 324 ΠΚ και η παράνομη κατακράτηση κατά το άρθρο 325 ΠΚ, ζ) η παραχάραξη νομίσματος και άλλων μέσων πληρωμής κατά το άρθρο 207 ΠΚ, η κυκλοφορία πλαστών νομισμάτων και άλλων μέσων πληρωμής κατά το άρθρο 208 ΠΚ, η καθ' υπέρβαση κατασκευή νομίσματος κατά το άρθρο 208Α ΠΚ, η πλαστογραφία και κατάχρηση ενσήμων κατά την παρ. 1 του άρθρου 208Γ ΠΚ, οι προπαρασκευαστικές πράξεις του άρθρου 211 ΠΚ, η πλαστογραφία κατά το άρθρο 216 ΠΚ, η διακεκριμένη πλαστογραφία πιστοποιητικών κατά την παρ. 3 του άρθρου 217 ΠΚ, η κλοπή κατά το άρθρο 372 ΠΚ, η διακεκριμένη κλοπή κατά το άρθρο 374 ΠΚ, η υπεξαίρεση κατά το άρθρο 375 ΠΚ, η ληστεία κατά το άρθρο 380 ΠΚ, η εκβίαση κατά το άρθρο 385 ΠΚ, η απάτη κατά το άρθρο 386 ΠΚ, η απάτη με υπολογιστή κατά το άρθρο 386Α ΠΚ, η απάτη σχετικά με τις επιχορηγήσεις κατά το άρθρο 386Β ΠΚ, η απιστία κατά το άρθρο 390 ΠΚ, η αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος κατά την παρ. 1 του άρθρου 394 ΠΚ και η τοκογλυφία κατά το άρθρο 404 ΠΚ, η) η διευκόλυνση προσβολών της ανηλικότητας κατά το άρθρο 348 ΠΚ, η πορνογραφία ανηλίκων κατά το άρθρο 348Α ΠΚ, η προσέλευση παιδιών για γενετήσιους λόγους κατά το άρθρο 348Β ΠΚ, οι πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων κατά το άρθρο 348Γ ΠΚ, η μαστροπεία κατά το άρθρο 349 ΠΚ και η γενετήσια πράξη με ανήλικο έναντι αμοιβής κατά το άρθρο 351Α ΠΚ, θ) τα εγκλήματα των άρθρων 20 έως και 23 του ν. 4139/2013 (Α' 74) περί εξαρτησιογόνων ουσιών, ι) τα εγκλήματα των άρθρων 6, 15 και 17 του ν. 2168/1993 (Α' 147) περί θεμάτων που αφορούν όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικές ύλες, εκρηκτικούς μηχανισμούς, ια) τα εγκλήματα των άρθρων 53, 54, 55, 61 και 63 του ν. 3028/2002 (Α' 153) περί προστασίας των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, ιβ) τα εγκλήματα των παρ. 1 και 3 του άρθρου 8 του ν.δ. 181/1974 (Α' 347) περί προστασίας από τις ιοντίζουσες ακτινοβολίες, ιγ) τα εγκλήματα των παρ. 5 έως και 8 του άρθρου 29 και του άρθρου 30 του ν. 4251/2014 (Α' 80) περί μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης, ιδ) τα εγκλήματα για την ποινική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης του άρθρου 24 του ν. 4689/2020 (Α' 103), ιε) τα χρηματιστηριακά εγκλήματα των άρθρων 28 έως και 31 του ν. 4443/2016 (Α' 232), ιστ) τα εγκλήματα: ιστα) της φοροδιαφυγής του άρθρου 66 του ν. 4174/2013 (Α' 170) με την εξαίρεση του πρώτου εδαφίου της παρ. 5, και της διασυνοριακής απάτης σχετικά με τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) του άρθρου 23 του ν. 4689/2020, ιστβ) της λαθρεμπορίας των άρθρων 155 έως και 157 του ν. 2960/2001 (Α' 265), ιζ) τα εγκλήματα των παρ. 1 έως 3 του άρθρου 28 του ν. 1650/1986 (Α' 160) περί προστασίας του περιβάλλοντος και των παρ. 1 έως 5 του άρθρου 6 του ν. 4037/2012 (Α' 10) για τη θαλάσσια ρύπανση και της περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 13 του ν. 743/1977 (Α' 319), όπως κωδικοποιήθηκε σε ενιαίο κείμενο με το π.δ. 55/1998 (Α' 58) περί προστασίας του θαλασσιού περιβάλλοντος, ιη) τα εγκλήματα του άρθρου 66 του ν. 2121/1993 (Α' 25) περί

προσποριστούν παράνομα έσοδα εξ αυτών, προκειμένου να διαπραχθεί στη συνέχεια το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Αξίζει δε, να σημειωθεί ότι η τέλεση βασικού αδικήματος με την μεταγενέστερη νομιμοποίηση εσόδων εξ αυτών τελούν σε πραγματική συρροή, ήτοι ο δράστης τους θα τιμωρηθεί αυτοτελώς για το βασικό αδίκημα και για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος⁸¹.

Όσον αφορά την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων, τονίζεται ότι το αδίκημα αυτό τελείται υπό την προϋπόθεση ότι συντρέχει δόλος να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα έσοδα που προσπορίστηκαν από τα προαναφερόμενα βασικά αδικήματα⁸². Επιπροσθέτως, ο δράστης του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων πρέπει να γνωρίζει σαφώς ότι τα περιουσιακά στοιχεία, στα οποία προσπαθεί να προσδώσει νομιμοφάνεια προέρχονται από παράνομες πηγές και, συγκεκριμένα, ότι αποτελεί προϊόν ενός ή παραπάνω από τα βασικά αδικήματα που περιγράφονται περιοριστικά στο άρθρο 4 του ν. 4557/2018⁸³.

Περαιτέρω, στο άρθρο 5 του ν. 4557/2018 προβλέπονται τα υπόχρεα πρόσωπα για την τήρηση μέτρων δέουσας επιμέλειας στο πλαίσιο της εφαρμογής του εν λόγω νόμου για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Από τα πρόσωπα αυτά αξίζει να γίνει μνεία στους δικηγόρους, οι οποίοι βρίσκονται σε ιδιαίτερα κρίσιμη θέση, λόγω του λειτουργήματος που επιτελούν, το οποίο ενέχει παράλληλα και υποχρέωση τήρησης επαγγελματικού απορρήτου και προστασίας προσωπικών δεδομένων σχετικά με τις υποθέσεις των εκάστοτε εντολέων τους. Υφίσταται σε αυτό το σημείο, δηλαδή, μια σύγκρουση κανόνων δικαίου, αφ' ενός της τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου των δικηγόρων και αφ' ετέρου της υποχρέωσης τήρησης μέτρων δέουσας επιμέλειας στις συναλλαγές των εντολέων τους, οι οποίες περιέρχονται σε γνώση των δικηγόρων στο πλαίσιο εκτέλεσης της σύμβασης εντολής τους.

πνευματικής ιδιοκτησίας και των παρ. 1 και 2 του άρθρου 45 του ν. 4679/2020 (Α' 71) περί εμπορικών σημάτων, ιθ) η πειρατεία κατά το άρθρο 215 του ν.δ. 187/1973 (Α' 261), κ) τα εγκλήματα της μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο του άρθρου 25 του ν. 1882/1990 (Α' 43), με την εξαίρεση της περ. α' της παρ. 1, καθώς και της μη καταβολής χρεών που προκύπτουν από χρηματικές ποινές ή πρόστιμα που έχουν επιβληθεί από τα δικαστήρια ή από διοικητικές και άλλες αρχές, και κα) κάθε άλλο έγκλημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των τριών (3) μηνών, από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος

⁸¹ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 227-230.

⁸² Πετρόπουλος, Β., *Ζητήματα υποκειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, Ποινικά Χρονικά, τεύχος ΝΗ', σσ.955-960, 2008, σελ. 957.

⁸³ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 44.

Ως εκ τούτου, ο δικηγόρος που αναλαμβάνει, για παράδειγμα, την υπεράσπιση του εντολέως του, κατηγορουμένου για ορισμένα εγκλήματα, οικονομικά ή μη, ενέχει τον κίνδυνο να καταστεί κατηγορούμενος για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, μόνο με την κατάθεση της εγγυοδοσίας, εξ ονόματος του εντολέως του, καθώς η ισχύουσα νομοθεσία τον υποχρεώνει να αναφέρει στις αρμόδιες αρχές τυχόν υπόνοιές του για προέλευση του χρηματικού ποσού της εγγυοδοσίας από παράνομες πηγές.

Συνεπώς, το άρθρο 5 του ν. 4557/2018 αποτελεί, ως προς το τμήμα που καθιστά το δικηγόρο υπόχρεο πρόσωπο, αμφιλεγόμενη νομοθετική πρόβλεψη στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Κι αυτό, διότι αφ' ενός είναι απολύτως απαραίτητη, λόγω του εκτεταμένου φαινομένου της συμμετοχής των δικηγόρων σε πράξεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος (ιδίως μέσω φορολογικών παραδείσων) όπως αυτή περιγράφηκε παραπάνω, αφ' ετέρου όμως δεν συνάδει προφανώς με την απρόσκοπτη άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος και θα έπρεπε να παρέχει περισσότερες εγγυήσεις για την ορθή εφαρμογή της⁸⁴.

Σε κάθε περίπτωση, η άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος δεν αποτελεί κρατική λειτουργία, όμοια αυτής του εισαγγελέα και του δικαστηρίου, κατά τη διάρκεια μιας ποινικής δίκης και προστατεύεται από το Σύνταγμα, ενώ η ίδια σχετίζεται άμεσα με τα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 αυτού (περί προστασίας της προσωπικής ελευθερίας), τα άρθρα 9, 9^A και 19 (περί προστασίας του ιδιωτικού βίου, των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου της επικοινωνίας αντιστοίχως), καθώς και το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος (περί παροχής έννομης προστασίας στους πολίτες). Σχετικώς, έχουν αποφανθεί το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων⁸⁵ και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁸⁶, τα οποία έκαναν δεκτό τον ισχυρισμό ότι οι πράξεις του δικηγορικού λειτουργήματος που κινούνται εντός του πλαισίου της ένδικης διαδικασίας, καλύπτονται σε κάθε περίπτωση από το δικηγορικό απόρρητο, λαμβάνοντας υπόψη και το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, περί δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη⁸⁷.

⁸⁴ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 248-251.

⁸⁵ Βλ. απόφαση του ΔΕΚ της 26.06.2007.

⁸⁶ Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 13.12.2012 (Michaud κατά Γαλλίας).

⁸⁷ Κωνσταντινίδης Α., *Δικαίωμα υπερασπίσεως και δικηγορικό απόρρητο*, Ποινικά Χρονικά, Τεύχος ΞΣΤ', 2016, σσ. 401-410.

Εν συνεχεία, στα άρθρα 11 επ. του ν. 4557/2018, έχουν ενσωματωθεί ορισμένες ρυθμίσεις, οι οποίες είναι εναρμονισμένες τόσο με το ευρωπαϊκό παράγωγο δίκαιο, όσο και με τις συστάσεις της FATF για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες⁸⁸. Οι εν λόγω ρυθμίσεις επικεντρώνονται σε τήρηση μέτρων δέουσας επιμέλειας από τα υπόχρεα πρόσωπα του άρθρου 5 του ν. 4557/2018, με σκοπό την αναφορά ύποπτων συναλλαγών και λοιπών στοιχείων, τα οποία καταδεικνύουν την πιθανότητα διάπραξης του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Από τα μέτρα αυτά αξίζει να εστιάσουμε σε όσα αφορούν τους πιο διαδεδομένους τρόπους ξεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω των φορολογικών παραδείσεων. Ένα εξ' αυτών είναι τήρηση ενημερωμένων αρχείων εκ μέρους των υποχρέων προσώπων, επ' απειλή ποινικών και αστικών κυρώσεων, που μπορεί να περιλαμβάνουν βασικά στοιχεία της ταυτότητας εταιρικών οχημάτων, όπως η έδρα, τα διευθυντικά στελέχη της, το καταστατικό της, καθώς και η νομική μορφή και ο σκοπός της ίδρυσης και λειτουργίας της. Επιπροσθέτως, σημαντική είναι η ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη ρυθμίσεων σύμφωνων με τις συστάσεις της FATF, οι οποίες υποχρεώνουν υπόχρεα πρόσωπα και ιδίως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να προβαίνουν κατά την εκτέλεση χρηματικών συναλλαγών, στο πλαίσιο επίδειξης δέουσας επιμέλειας, σε εκτίμηση κινδύνου για τυχόν νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εφαρμόζοντας αντίστοιχες πολιτικές όπως η «*Know Your Customer-KYC Service*». Η υποχρέωση αυτή είναι ακόμη πιο σημαντική εάν το ύποπτο πρόσωπο είναι «*πολιτικώς εκτιθέμενο πρόσωπο*» ή διευθύνων διεθνούς οργανισμού⁸⁹.

Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης, μάλιστα, του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω φορολογικών παραδείσεων και, συγκεκριμένα, μέσω των εταιρικών οχημάτων ή σκιώδους τραπεζικής, θεσμοθετήθηκε, με τα άρθρα 20 επ. του ν. 4557/2018, η σύσταση και η λειτουργία «*Κεντρικού Μητρώου Πραγματικών Δικαιούχων*» στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης.

⁸⁸ McKenzie M., ο.π., 2016, σελ. 44-46.

⁸⁹ Financial Action Task Force (FATF), *Public Statement on revisions to R.24.*, 04.03.2022, διαθέσιμο στο: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/r24-statement-march-2022.html> (τελευταία πρόσβαση 07.12.2022).

Οι εταιρίες, λοιπόν, που έχουν μόνιμη εγκατάσταση και υποχρέωση φορολογίας στην Ελλάδα, καθώς και όσες έχουν έδρα στην Ελλάδα, υποχρεούνται να καταχωρίζουν στο μητρώο αυτό βασικές και ενημερωμένες πληροφορίες για την ταυτότητα του πραγματικού δικαιούχου τους, ενώ σε περίπτωση μη τήρησης της υποχρέωσης αυτής, απειλούνται με την επιβολή διοικητικού προστίμου εις βάρος τους. Παρόμοιες υποχρεώσεις, επιβάλλονται με το ν. 4557/2018 και για όσους αποτελούν καταπιστευματοδόχους στην Ελλάδα, λόγω της ευρείας χρήσης των καταπιστευμάτων (trusts) για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω φορολογικών παραδείσων. Οι καταπιστευματοδόχοι, λοιπόν, έχουν ρητή υποχρέωση από το νόμο να τηρούν ενημερωμένο αρχείο με βασικά στοιχεία και πληροφορίες για τους πραγματικούς δικαιούχους των καταπιστευμάτων που συστήνονται επ' ονόματι τους. Οι πληροφορίες αυτές, μάλιστα, οφείλουν να είναι διαθέσιμες πάντα σε περίπτωση τυχόν διενέργειας ελέγχου από τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές⁹⁰.

Περαιτέρω, στο άρθρο 39 του ν. 4557/2018 αποτυπώνονται οι ποινικές κυρώσεις για την τέλεση νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, όπου προβλέπεται ότι η βασική μορφή του ποινικού αδικήματος είναι κακουργηματικού χαρακτήρα και ο δράστης της τιμωρείται κλιμακωτά ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξεως που τέλεσε, με ποινή πρόσκαιρης καθείρξεως και με χρηματική ποινή, ενώ προβλέπεται και ποινή πλημμελήματος σε προνομιούχες περιπτώσεις τέλεσης του εν λόγω ποινικού αδικήματος⁹¹.

Στο άρθρο 40 του ν. 4557/2018, προβλέπεται η επιβολή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης περιουσιακών στοιχείων, η οποία λαμβάνει χώρα υποχρεωτικώς με ειδικώς και εμπειριστατωμένως αιτιολογημένη απόφαση του αρμοδίου δικαστηρίου σε κατασχεμένα περιουσιακά στοιχεία που αποτελούν προϊόντα και μέσα τέλεσης του ποινικού αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς και όσα αποκτήθηκαν άμεσα ή έμμεσα από προϊόν ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, ήτοι τα «υποκατάστατα των προϊόντων αυτών». Τα προϊόντα αυτά δημεύονται ακόμη κι αν έχουν αποκτηθεί μεταγενέστερα από τρίτο, εφόσον τελούσε σε γνώση του τελευταίου η προέλευση του περιουσιακού προϊόντος μέσω

⁹⁰ Αιτιολογική έκθεση του ν. 4557/2018 (Α' 139).

⁹¹ Αναλυτικά, οι ποινές για τα αδικήματα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες προβλέπονται στο άρθρο 39 του ν. 4557/2018 (Α' 139).

νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, κατά το χρόνο απόκτησής του από αυτόν. Προϋπόθεση, λοιπόν, για την κατάσχεση και δήμευση περιουσιακού στοιχείου, προερχομένου από ξεπλύμα βρώμικου χρήματος, στα χέρια τρίτου, είναι ο τρίτος αυτός να το απόκτησε καλόπιστα. Τέλος, σημειώνεται ότι σε περίπτωση που δεν επαρκούν τα προς δήμευση περιουσιακά στοιχεία για την ικανοποίηση του σκοπού της, το δικάζον δικαστήριο μπορεί, μετά την καταδίκη του κατηγορουμένου, για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, να επιβάλει και χρηματική ποινή μέχρι του ποσού της αξίας του προϊόντος ξεπλύματος⁹².

Εξίσου σημαντική για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος είναι η πρόβλεψη του άρθρου 42 του ν. 4557/2018, σχετικά με τη δυνατότητα δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων, όταν διενεργείται κύρια ανάκριση για το συγκεκριμένο αδίκημα, με απόφαση του αρμοδίου ανακριτή, κατόπιν βέβαια της σύμφωνης προς αυτήν γνώμης του αρμοδίου Εισαγγελέα. Με την απόφαση αυτή δύναται να απαγορευθεί η κίνηση κάθε είδους λογαριασμών, θυρίδων θησαυροφυλακίου, τίτλων και χρηματοπιστωτικών προϊόντων του κατηγορουμένου, ακόμη κι αν είναι κοινές με έτερο πρόσωπο. Με όμοια απόφαση ανακριτή ή βούλευμα του αρμοδίου δικαστικού συμβουλίου δύναται να απαγορευθεί η εκποίηση συγκεκριμένου ακινήτου ή άλλου περιουσιακού στοιχείου του κατηγορουμένου, ενώ σε επείγουσες περιπτώσεις οι ως άνω πράξεις δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης δύναται να διαταχθούν από τον Πρόεδρο της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες. Απαραίτητη νόμιμη προϋπόθεση, βέβαια, για τη διενέργεια των προαναφερόμενων πράξεων αποτελεί η υπόνοια, ότι περιέχουν ή αποτελούν άμεσα ή έμμεσα προϊόντα, κατά περίπτωση, διάπραξης του ποινικού αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες⁹³.

Αναφορικά με τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων εγείρονται όμως ορισμένα ζητήματα, τα οποία αφορούν κυρίως την πραγματική προέλευση των εν λόγω περιουσιακών στοιχείων από παράνομες δραστηριότητες που περιγράφονται στο άρθρο 2 του ν. 4557/2018. Καταρχάς, για να είναι επιδεκτικά δήμευσης, τα επίμαχα περιουσιακά στοιχεία πρέπει να έχουν σαφή σύνδεση και να προέρχονται «άμεσα και

⁹² Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 476-478.

⁹³ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 492-498.

αιτιακά» από την τέλεση του βασικού αδικήματος ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Σε περίπτωση δε ανάμειξης των τελευταίων με νομίμως κτηθέντα περιουσιακά στοιχεία δεν καθίσταται σαφές το κατά πόσο μπορεί το σύνολο αυτών να προσβληθεί και να περιοριστεί από τη δήμευσή τους⁹⁴.

Πρόκειται, λοιπόν, για ένα δικαιιοπολιτικό ζήτημα που αφορά το χαρακτήρα της δήμευσης περιουσιακών στοιχείων, ως παρεπόμενη ποινή για τέλεση ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Καθώς στην περίπτωση της δήμευσης θίγονται εμφανώς συνταγματικώς θεμελιωμένα ατομικά δικαιώματα, με πρώτο και κύριο αυτό της ιδιοκτησίας του άρθρου 17 του Συντάγματος, η κάθε απόφαση που εκδίδεται στο πλαίσιο εκδίκασης υπόθεσης ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, πρέπει να σταθμίζεται και να επιβάλλεται με βάση την αρχή της αναλογικότητας από το δικάζον δικαστήριο. Δεον, δηλαδή, όπως το δικαστήριο, κατόπιν της καταδίκης του κατηγορουμένου για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, εκτιμά κατά πόσο η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης περιουσιακών στοιχείων είναι ανάλογη προς τις εγκληματικές πράξεις για τις οποίες καταδικάστηκε ο κατηγορούμενος και, κατά πόσο βέβαια, εξυπηρετεί το γενικοπροληπτικό σκοπό της επιβολής της ως ποινής. Τέλος, όταν η δήμευση επιβάλλεται σε περιουσιακά στοιχεία που έχουν αποκτηθεί καλόπιστα από τρίτο, θα πρέπει να λαμβάνει χώρα, μόνο σε περίπτωση που συντρέχει λόγος επικινδυνότητας από την κατοχή του επίμαχου περιουσιακού στοιχείου από τον τρίτο, ειδάλως καθίσταται αφόρητη για το δικαιο μας σύστημα, ως δυσανάλογη και μη συμβατή με τις διατάξεις του Συντάγματος⁹⁵.

Επιπροσθέτως, στα νομικά πρόσωπα και τις νομικές οντότητες επιβάλλονται, σύμφωνα με το άρθρο 45 του ν. 4557/2018, διοικητικές και όχι ποινικές κυρώσεις για τέλεση προς όφελός τους αδικημάτων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ή βασικών αδικημάτων της εν λόγω νομοθεσίας. Οι κυρώσεις αυτές επιβάλλονται όταν τα αδικήματα αυτά διαπραχθούν από «*φυσικό πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου ή της οντότητας και κατέχει διευθυντική θέση εντός αυτών ή έχει εξουσία εκπροσώπησης τους ή εξουσιοδότηση για τη λήψη αποφάσεων για λογαριασμό τους ή για την άσκηση ελέγχου εντός αυτών*», ενώ αναθεωρήθηκαν σε σχέση με το προϋφιστάμενο καθεστώς του ν. 3691/2008,

⁹⁴ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2014, σελ. 777-784.

⁹⁵ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. ο.π., 2014, σελ. 835-841.

προκειμένου να καταστούν αποτελεσματικότερες ως προς την εφαρμογή τους και να προσαρμοστούν στα πρότυπα της διεθνούς κοινότητας⁹⁶. Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται ότι ούτε αυτή η προσπάθεια ποινικής τυποποίησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος οδήγησε στην επιβολή ποινικών κυρώσεων σε βάρος των νομικών προσώπων, προφανώς διότι διατηρούνται ακόμη επιφυλάξεις στη θεωρία και τη δογματική ανάλυση του ελληνικού ποινικού δικαίου ως προς αυτή την κατεύθυνση νομοθέτησης. Οι κύριες επιφυλάξεις που διατηρούνται αφορούν τη διάχυση της ευθύνης εντός του οργανισμού ενός νομικού προσώπου ή οντότητας, η οποία δεν θα ικανοποιεί το σκοπό της γενικής και ειδικής πρόληψης της επιβαλλόμενης ποινής και η ανάγκη για παροχή αυξημένων εγγυήσεων για την εφαρμογή του σχετικού νομικού πλαισίου επιβολής ποινικών κυρώσεων στα νομικά πρόσωπα και οντότητες, η οποία απαιτεί την εκ βάθρων αναθεώρηση του ελληνικού ποινικού δικαίου για να καταστεί αποτελεσματική και ασφαλής⁹⁷.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι, στα άρθρα 47 επ. του ν. 4557/2018 προβλέπεται η οργάνωση και λειτουργία της ελληνικής Μονάδας Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (*Financial Intelligence Unit*), η οποία είναι η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες. Πρόκειται για μια Ανεξάρτητη Αρχή, τα μέλη της οποίας απολαύουν διοικητικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και έχει ως σκοπό, μεταξύ άλλων, την ανάληψη προληπτικής δράσης, παράλληλης με αυτής των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, την επιβολή χρηματοοικονομικών κυρώσεων σε πρόσωπα που σχετίζονται με την τρομοκρατία και των έλεγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των υποχρέων του ν. 3213/2003 (Α' 309).

Η Αρχή συγκροτείται από τον Πρόεδρο, ο οποίος είναι ανώτατος Εισαγγελικός Λειτουργός και 17 μέλη, ενώ κατά τη διάρκεια των ερευνών της δεν υπόκειται σε κανένα φορολογικό, χρηματιστηριακό, τραπεζικό ή επαγγελματικό απόρρητο, γεγονός που τη χαρακτηρίζει ευέλικτη σε σχέση με τις έρευνες των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών που διέπονται σε κάθε περίπτωση από τους ποινικοδικονομικούς

⁹⁶ Αιτιολογική έκθεση του ν. 4557/2018 (Α' 139)

⁹⁷ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015, σελ. 85.

κανόνες⁹⁸. Είναι δε, το σημείο επαφής και συνεργάζεται προς επίτευξη των σκοπών της με τις ομόλογες Μονάδες Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών έτερων κρατών⁹⁹.

6. Αποτίμηση του θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

6.1. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως παγκόσμιο εγκληματικό φαινόμενο

Από την ως άνω ανάλυση τόσο του ίδιου του φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, όσο και των προσπαθειών να αντιμετωπισθεί θεσμικά με διάφορες πρωτοβουλίες που έχουν λάβει χώρα κατά καιρούς, είναι προφανής ο διεθνικός χαρακτήρας του, όπως επίσης και οι καινοτόμες μέθοδοι (*modi operandi*) που χρησιμοποιούν οι δράστες του κατά την τέλεσή του.

Περαιτέρω, είναι σαφές ότι το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μπορεί να λάβει και τη μορφή του εγκλήματος παγκοσμιοποίησης, όταν συμπράττουν στην τέλεσή του, ως κρατικό-εταιρικό έγκλημα, κρατικοί φορείς ή διεθνείς οργανισμοί με ιδιωτικούς πολυεθνικούς φορείς¹⁰⁰. Η σύμπραξη αυτή, δε, αποτελεί απότοκο της μεγάλης συσσώρευσης κεφαλαιακών όγκων στην παγκόσμια αγορά και έχει ως σκοπό την ικανοποίηση των εκατέρωθεν συμφερόντων του¹⁰¹. Η διεθνική και παγκοσμιοποιημένη πλέον μορφή του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος γίνεται περισσότερο αντιληπτή, αν αναλογιστεί κανείς τα νέα δεδομένα στις χρηματικές συναλλαγές που λαμβάνουν χώρα ανά την υφήλιο. Κατά τη διενέργεια των συναλλαγών αυτών χρησιμοποιούνται προηγμένα τεχνολογικά μέσα, μέσω των οποίων αυτές πραγματοποιούνται σε κλάσματα δευτερολέπτου από τη μια πλευρά της γης στην άλλη, ξεπερνώντας κάθε συμβατικό μέσο τέλεσης του προαναφερόμενου εγκλήματος. Η χρήση, μάλιστα, των φορολογικών παραδείσων για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, καθώς και των λοιπών

⁹⁸ Συλίκος Γ., ο.π., 2021, σελ. 540.

⁹⁹ ΟΛΑΠ 1/2022.

¹⁰⁰ Friedrichs D, *White-Collar Crime in a Postmodern, Globalized World*. Στο N. Pontell, & G. Geiss (Επιμ.), *International Handbook of White Collar and Corporate Crime* (σσ. 163-184). Boston, MA, USA: Springer, 2007, σελ. 165.

¹⁰¹ Barak G., *The Crimes of the Powerful and the Globalization of Crime*. *Revista Brasileira di Direito*, 11 (2), σσ. 104-114, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2015, σελ. 108.

διαδεδομένων *modi operandi* του, καθιστά μια πρόκληση την θεσμική και νομοθετική αντιμετώπιση του συγκεκριμένου εγκληματικού φαινομένου στη σύγχρονη εποχή¹⁰².

Περαιτέρω, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη και η συνδρομή του χρηματοπιστωτικού τομέα στην εξέλιξη του φαινομένου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, καθώς αυτός αποτελεί κομβικό πεδίο συνάντησης όλων των παραγόντων που δρουν παράλληλα στην τέλεση των αδικημάτων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Ο ίδιος τομέας, ο οποίος, ως μέρος της ευρύτερης παγκοσμιοποιημένης αγοράς, διακατέχεται από ένα δικό του αξιακό σύστημα και ανάλογους ηθικούς κανόνες λειτουργίας, αποσκοπεί στην εξασφάλιση της συνεχούς κίνησης των κεφαλαιακών όγκων και την αποσύνδεσή τους εν τέλει από την πηγή προέλευσής τους, η οποία στις περιπτώσεις ξεπλύματος είναι παράνομη¹⁰³.

Το έγκλημα αυτό λαμβάνει χώρα, εντός της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, με τη συνδρομή της οργανωσιακής διαφθοράς. Οι κρατικοί θεσμοί, δηλαδή, αποτελούν στόχο διαφθοράς, ήτοι κατάχρησης της θεσμικής τους εξουσίας μέσω ενός συστήματος διαπλοκής, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι σκοποί και τα συμφέροντα των δραστών τους, στο πλαίσιο της οργανωμένης δράσης τους¹⁰⁴. Πρόκειται, συνεπώς, για ευθείες αθέμιτες παρεμβάσεις στην εν γένει λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού, για τις οποίες χρησιμοποιείται ευρέως το σύστημα πελατειακών σχέσεων που υφίσταται σε κάθε κράτος και επιχειρείται, παράλληλα, η αποφυγή του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, οι εκπρόσωποι του οποίου αδρανοποιούνται τεχνηέντως, από τους δράστες των εγκλημάτων αυτών¹⁰⁵.

Η οργανωσιακή διαφθορά, ανάλογα με το τι αποσκοπεί να επιτύχει σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση ύπαρξής της διακρίνεται στις ακόλουθες κατηγοριοποιήσεις: (α) την περίπτωση που η οργάνωση εξασφαλίζει την ισχύ της στην κοινωνία μέσω της διαφθοράς, (β) την ικανοποίηση ιδίων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών αναγκών των μελών της ομάδας υπό την ανοχή του ιδίου του κράτους και (γ) την περίπτωση που η διαφθορά αποτελεί το κέντρο της δραστηριότητας μιας

¹⁰² Friedrichs D., ο.π., 2007, σελ. 166-167.

¹⁰³ Βασιλαντωνοπούλου Β, ο.π., 2019, σελ. 271.

¹⁰⁴ Green, P. & Ward, T., *Corruption as State Crime*. Στο P. Green, & T. Ward, *State Crime: Governments, Violence and Corruption*. Virginia: Pluto Press, 2004, σελ. 11.

¹⁰⁵ Βιδάλη, ο.π., 2017, σελ. 143.

συγκεκριμένης οργανωμένης ομάδας και προσπαθεί να αποκομίσει ίδιον όφελος λειτουργώντας εν είδει ιδιωτικής επιχείρησης¹⁰⁶.

Βασικότερα συστήματα οργανωσιακής διαφθοράς αποτελούν: (α) το πελατειακό σύστημα, το οποίο αφορά τις σχέσεις μεταξύ διοίκησης και διοικουμένου στο πλαίσιο της λειτουργίας του κράτους, (β) ο πατερναλισμός, κατά τη συνδρομή του οποίου η ηγεσία ενός κράτους, συνήθως αναπτυσσόμενου, εκμεταλλεύεται τις προσωπικές της σχέσεις με τους πολίτες, ώστε να αποκομίσει ίδια οφέλη από τη διοικητική της δράση και (γ) ο νεοπατερναλισμός (συνδυασμός των δύο προαναφερόμενων συστημάτων), όπου η δράση ενός κράτους είναι νόμιμη, μόνο κατ' επίφαση, καθώς κυριαρχεί σε όλο το εύρος της δράσης του η διαφθορά και το ίδιο είναι απολύτως ευάλωτο προς κατάρρευση, λόγω μιας πιθανής δημοσιονομικής κρίσης¹⁰⁷.

Η οργανωσιακή διαφθορά δύναται να επηρεάσει αισθητά το πεδίο της νομοθετικής λειτουργίας των κρατών και την αντίστοιχη πρωτοβουλία των θεσμών τους, προκειμένου να επιτευχθούν οι οργανωσιακοί στόχοι των δραστών του ξεπλύματος. Ειδικότερα, μπορεί να λάβουν χώρα ad hoc νομοθετικές παρεμβάσεις από τα θεσμικά όργανα των κρατών, οι οποίες συμβαδίζουν πάντα με τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές των διεθνών οργανισμών και της FATF, προκειμένου να αποποινικοποιηθούν ή να μην τυποποιηθούν ως ποινικά κολάσιμες πράξεις συγκεκριμένες συμπεριφορές που αποτελούν τοις πράγμασι ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ή να λάβει χώρα παρέμβαση, ως αποτέλεσμα οργανωσιακής διαφθοράς, στη λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος κατά την ποινική έρευνα μιας υπόθεσης ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, ώστε να εκδοθεί ευνοϊκή απόφαση για τους κατηγορουμένους σε αυτήν¹⁰⁸.

Οι παρεμβάσεις αυτές με όχημα την οργανωσιακή διαφθορά αποτελούν ακόμη έναν παράγοντα που επιδεινώνει την ήδη δυσλειτουργική κοινωνία, τα μέλη της οποίας προσπαθούν με οποιοδήποτε μέσο, νόμιμο ή παράνομο, να ανέλθουν στην κορυφή της πάσης θυσία. Στο ήδη παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, όπου κυριαρχεί το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα και η συσσώρευση μεγάλων κεφαλαιακών όγκων, τα μέλη της εκάστοτε δυσλειτουργικής κοινωνίας χρησιμοποιούν το ξέπλυμα

¹⁰⁶ Green, P. & Ward, T., ο.π., 2004, σελ. 13-18.

¹⁰⁷ Green, P. & Ward, T., ο.π., 2004, σελ. 21-27.

¹⁰⁸ Γεωργούλας Σ., ο.π., 2019, σελ. 54.

βρώμικου χρήματος δρώντας με σύγχρονα *modi operandi*, με απώτερο σκοπό τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους που θα τους χαρίσει μια θέση στην κοινωνική ελίτ και την διατήρηση αυτού του υψηλού κοινωνικού τους status. Ακόμη, μάλιστα, κι αν το κάθε κράτος λάβει θεωρητικά τα περισσότερα δυνατά νομοθετικά αντίμετρα για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, η οργανωσιακή διαφθορά θα εστιάσει στην επιδίωξη της μη πρακτικής εφαρμογής του εν λόγω νομοθετικού πλαισίου και τη διατήρηση των εγκληματιών αυτού του είδους στο απυρόβλητο του ποινικοκατασταλτικού συστήματος¹⁰⁹.

6.2. Οι προσχηματικές διεθνείς πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Η προοδευτική και δυναμική εξέλιξη του εγκληματικού φαινομένου της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες αφύπνισε τη διεθνή κοινότητα σε επίπεδο πρωτοβουλιών αντιμετώπισής του και η ίδια αποφάσισε να αναλάβει δράση για να θέσει ανασταλτικούς παράγοντες στην ανέλεγκτη μέχρι τότε ανάπτυξή του.

Μετά τις νομοθετικές πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν από την αμερικανική κυβέρνηση και τις 40 συστάσεις της FATF για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, καταρτίστηκε τη δεκαετία του 2000, μια λίστα με κράτη-φορολογικούς παραδείσους από τον ΟΟΣΑ. Κριτήρια για τον χαρακτηρισμό των κρατών αυτών ως φορολογικούς παραδείσους αποτελούσαν οι ανασχετικοί παράγοντες που εφάρμοζαν στην επικράτειά τους τα εν λόγω κράτη στους τομείς της διαφάνειας του οικονομικού τους συστήματος και της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας με άλλα κράτη που διερευνούσαν υποθέσεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Εντούτοις, πολλά από τα ανωτέρω κράτη, παρά τη «διαπόμπευση» που υφίσταντο ως φορολογικοί παράδεισοι στη διεθνή οικονομική και πολιτική σκηνή, συνέχιζαν να τηρούν την ίδια στάση αδιαφάνειας ως προς το νομικό καθεστώς τους για την «φιλοξενία» μεγάλων κεφαλαιακών όγκων στην επικράτειά τους είτε απαλείφθηκαν από τις λίστες αυτές, ένεκα διεθνών διασυνδέσεων τις οποίες κατείχαν και πάντως όχι

¹⁰⁹ Mackenzie S. & Green P., *Performative Regulation. A case study in How Powerful People Avoid Criminal Labels*. *British Journal of Criminology*, 48, 2008, σελ. 138-153.

για αντικειμενικούς λόγους. Ουδέποτε, δηλαδή, πληρούσαν τα κριτήρια ώστε να απαλειφθούν από αυτές τις δυσφημιστικές γι' αυτά λίστες¹¹⁰.

Παράλληλα, όσες νομοθετικές πρωτοβουλίες ελήφθησαν εκ μέρους διεθνών ομάδων και οργανισμών, αλλά και εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτέλεσαν εκ των πραγμάτων γράμμα κενό, διότι ορισμένα εκ των κρατών που τις υποστήριζαν δεν εφάρμοσαν εν τέλει το περιεχόμενό τους ή τις εφάρμοζαν επιφανειακά και μόνο για επικοινωνιακούς λόγους, χωρίς να επιφέρουν κάποιο καίριο πλήγμα στο ζεπλύμα βρώμικου χρήματος μέσω των φορολογικών παραδείσεων. Αντιθέτως, η ουσιαστική τους πολιτική θα μπορούσε να προάγει στο παρασκήνιο την ακώλυτη λειτουργία των φορολογικών παραδείσεων¹¹¹.

Την ίδια τύχη με τις ανωτέρω νομοθετικές πρωτοβουλίες είχαν και ορισμένες διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις δικαστικής συνεργασίας που συνήφθησαν μεταξύ κρατών και φορολογικών παραδείσεων για την καταπολέμηση του ζεπλύματος βρώμικου χρήματος. Το εφαρμοστικό τους αποτέλεσμα όμως ήταν απογοητευτικό, θα έλεγε κανείς, καθώς αφ' ενός τα κράτη που αιτούνταν στοιχεία για σχετικές υποθέσεις από φορολογικούς παραδείσους δεν ασκούσαν ιδιαίτερη πίεση για την υλοποίηση των συμφωνιών αυτών, αφ' ετέρου οι φορολογικοί παράδεισοι δεν ανταποκρίνονταν ουσιαστικά στα αιτήματα των κρατών αυτών ή επικαλούνταν διάφορες αφορμές για να ματαιώσουν τη συνεργασία αυτή με την ανοχή τους¹¹².

Επιπροσθέτως, ο χαλαρός χαρακτήρας της άτυπης διεθνούς ομάδας FATF, καθώς και η μη δεσμευτικότητα των ασαφών συστάσεων που εξέδωσε (μιας και δεν υπήρχαν ουσιαστικές κυρώσεις για την μη συμμόρφωση των κρατών με αυτές) δεν συνέδραμε τα μέγιστα στον διαρκή αγώνα για την καταπολέμηση του ζεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω των φορολογικών παραδείσεων. Η ίδια ομάδα, μάλιστα, δεν επέβαλε κυρώσεις σε όλα τα μη συμμορφούμενα μέλη της ή πραγματοποιούσε διακρίσεις μεταξύ τους στην επιβολή κυρώσεων, οι οποίες δεν συνάδουν σε καμία περίπτωση με τις αρχές της ισότητας και της ισονομίας¹¹³.

¹¹⁰ Deneault A., 2010, ο.π., σελ. 15.de

¹¹¹ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Αποτελεσματικά και συντονισμένα μέτρα της ΕΕ για την καταπολέμηση της φορολογικής απάτης, της φοροαποφυγής, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και των φορολογικών παραδείσεων» (2020/C 429/02).

¹¹² Falciani H, Minguzzi A., 2015, ο.π., σελ. 62-63.

¹¹³ Βασιλαντωνοπούλου Β., 2019, ο.π., σελ. 267-268.

Περαιτέρω, τονίζεται η FATF αποτελεί μια διεθνή ομάδα, η οποία έχει συγκεντρώσει άτυπα ορισμένες πολύ σοβαρές αρμοδιότητες, όπως η έκδοση και η τροποποίηση των συστάσεων για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, η παρακολούθηση της εφαρμογής τους και η κατά περίπτωση επιβολή κυρώσεων στα μη συμμορφούμενα προς αυτές κράτη. Ο συγκεντρωτισμός αυτός έχει οδηγήσει στην αποδυνάμωση των εθνικών νομοθετικών εξουσιών και στον εγκλωβισμό τους σε συγκεκριμένα πρότυπα νομοθέτησης, τα οποία ενδέχεται να ευνοούν το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος πάρα να το καταπολεμούν στην πραγματικότητα. Τα άκρα όρια της διακριτικής ευχέρειας, θα έλεγε κανείς, της FATF είναι τόσο διεσταλμένα, ώστε παρακολουθεί την εφαρμογή των συστάσεών της και επιβάλλει κυρώσεις κατά το δοκούν και σίγουρα με γνώμονα το συμφέρον των κεφαλαιούχων και των φορολογικών παραδείσων και όχι το εθνικό δημόσιο συμφέρον των κρατών.

Τέλος, η FATF παρουσιάζει ολοένα και περισσότερο την τάση να ιδιωτικοποιεί κατά κάποιο τρόπο την εφαρμοστέα αντεγκληματική πολιτική των κρατών-μελών της για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, μεταθέτοντας σχεδόν το σύνολο της ευθύνης της σε ιδιώτες και όχι στο κράτος. Αν αναλογιστεί κανείς τα υπόχρεα πρόσωπα και τους αυστηρούς κανόνες δέουσας επιμέλειας που οφείλουν αυτά να τηρούν κατά την επαφή τους με περιουσιακά στοιχεία, γίνεται αντιληπτή η αφαίρεση αρμοδιοτήτων ακόμη και από το στενό πυρήνα της λειτουργίας των κρατών και η ανάθεσή τους στον ιδιωτικό τομέα, όπου βέβαια ο έλεγχος εφαρμογής της αντεγκληματικής πολιτικής είναι δυσχερέστερος. Οι εγγυήσεις που παρέχει ο ιδιωτικός τομέας (ο οποίος εκπροσωπείται κατ' εξοχήν από το Κεφάλαιο) για την τήρηση των ως άνω δεσμεύσεων, εν συγκρίσει με το επίσημο κράτος είναι εκ φύσεως του πολύ λιγότερες, με αποτέλεσμα να προκαλείται ανασφάλεια τόσο στο πεδίο του θεσμικού πλαισίου καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, όσο και στην πιστή και αποτελεσματική εφαρμογή του.

Δεδομένων, λοιπόν, των ανωτέρω η ύπαρξη και λειτουργία της FATF φαίνεται εν τέλει να έχει ρυθμιστικό ρόλο ως προς την ακώλυτη τέλεση του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των κεφαλαιούχων που επιθυμούν να μεγιστοποιήσουν το κέρδος τους. Η λειτουργία της υπέρ της καταπολέμησης του ξεπλύματος δε, είναι προσχηματική και οι όποιες πρωτοβουλίες αναλαμβάνει είναι επιφανειακές, χωρίς να επιφέρουν

ουσιαστικά πλήγματα στο συγκεκριμένο εγκληματικό φαινόμενο και στους φορολογικούς παραδείσους¹¹⁴. Καταλήγουμε, δηλαδή, στο συμπέρασμα ότι η FATF δεν διαφαίνεται να συμπεριφέρεται καλόπιστα, όταν εφαρμόζει τις σχετικές πολιτικές για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Η μη καλόπιστη συμπεριφορά αυτή θα μπορούσε κάλλιστα να εντάσσεται σε ένα πλαίσιο οργανωσιακής δράσης με σκοπό την διευκόλυνση της τέλεσης νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω των φορολογικών παραδείσων, καθώς και της ίδιας της ύπαρξης και λειτουργίας των τελευταίων. Πρόκειται, λοιπόν, για την συμμετοχή σε κρατικό-εταιρικό έγκλημα εκ μέρους της FATF και, συγκεκριμένα, σε έγκλημα παγκοσμιοποίησης, εάν δεχτεί κανείς ότι επιδίδεται σε ηθικές σταυροφορίες (π.χ. 40 συστάσεις) για την ανάληψη δράσεων ενάντια στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, ενώ στην πραγματικότητα διευκολύνει την τέλεσή του.

Συνεπώς, οι καμπάνιες και για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και οι διεθνείς και ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για τον έλεγχο και την αντιμετώπιση του φαινομένου των φορολογικών παραδείσων φαίνεται εκ του αποτελέσματος να είναι προσχηματικές και να συνυπάρχουν στην πραγματικότητα και με τους φορολογικούς παραδείσους και με τα παρανόμως κτηθέντα έσοδα που νομιμοποιούνται μέσω αυτών. Η συνύπαρξη αυτή δε, φαίνεται πρωτίστως να εξυπηρετεί την παγκόσμια ηγεμονία του κεφαλαίου, η οποία κερδοφορεί ασυστόλως μέσω αυτών, και να αφήνει ανοιχτό το έδαφος για την πολιτική διαφθορά, η οποία αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα μέσα για την διευκόλυνση της τέλεσής του ξεπλύματος εκ μέρους του κρατικού μηχανισμού.

Τονίζεται, επιπλέον, ότι οι δράστες των εγκλημάτων αυτών, χρησιμοποιούν τη λειτουργικότητα του αναποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου και τα κενά που υφίστανται σε αυτό, ώστε να διαπράξουν νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και να επιτύχουν τους στόχους τους εντός ενός περιβάλλοντος ανομίας που τους δίνει την ευκαιρία να ανελιχθούν κοινωνικά ή να διατηρήσουν το ήδη υψηλό κοινωνικό τους status. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελεί η χρήση των φορολογικών παραδείσων για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, μέσω της εκμετάλλευσης του καθεστώτος νομικής και φορολογικής

¹¹⁴ Βασιλαντωνοπούλου Β., 2019, ο.π., σελ. 273-275.

τους αδιαφάνειάς και της δυσχερούς αστυνομικής και δικαστικής τους συνεργασίας. Οι δράστες, λοιπόν, του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος βασίζουν την σχετική εγκληματική τους δραστηριότητα στην αδράνεια αυτή των αρμοδίων διοικητικών αρχών, ώστε να νομιμοποιούν παρανόμως κτηθέντα έσοδα, αθόρυβα και αποτελεσματικά¹¹⁵.

Στις προαναφερόμενες δυσχέρειες αντιμετώπισης του παγκοσμιοποιημένου προβλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έρχονται να προστεθούν και τα εμπόδια που θέτουν οι ιδιωτικοί φορείς στις έρευνες των αρμοδίων προς τούτο αρχών, στους οποίους έχει επωμισθεί μεγάλο μέρος της σχετικής αντεγκληματικής πολιτικής σε βάρος του ξεπλύματος εκ μέρους των κρατικών φορέων. Πιο συγκεκριμένα, οι δικηγόροι που έχουν υποχρέωση τήρησης μέτρων δέουσας επιμέλειας, συμβάλλουν συχνά στην τέλεση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και εγκλημάτων διαφθοράς ως διαμεσολαβητές των επιμέρους πράξεών τους (π.χ. ίδρυση και λειτουργία υπεράκτιων εταιριών, μεταφορές χρημάτων και διενέργεια συναλλαγών με παρανόμως κτηθέντα έσοδα). Όλα αυτά, βέβαια, πραγματοποιούνται υπό το μανδύα του επαγγελματικού τους απορρήτου, ώστε είναι πολύ δύσκολο να αλιεύσει κάποια διοικητική αρχή πληροφορίες από αυτούς, με σκοπό τη διαλεύκανση υποθέσεων ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, στις οποίες εμπλέκονται εντολείς τους¹¹⁶.

Τέλος, από τους κύκλους της διευκόλυνσης της τέλεσης νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες δεν θα μπορούσαν να λείπουν τα διάφορα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι δυσχέρειες που υπάρχουν στη λειτουργία των εν λόγω ιδρυμάτων λόγω της πολυπλοκότητας των διαδικασιών που ακολουθούν παρεμποδίζουν εκ των πραγμάτων την εφαρμογή οποιασδήποτε διεθνούς πρωτοβουλίας για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, προκαλώντας κωλύματα και σύγχυση σε ενδεχόμενη έρευνα των αρμοδίων αρχών που επιχειρούν να διαλευκάνουν τέτοιες υποθέσεις. Οι συναλλαγές που

¹¹⁵ McKenzie M., *Risks and challenges of the use of corporate vehicles (CVs) and identifying ultimate beneficial owners (UBOs)*, SEACEN financial stability journal : insights and thought leadership on financial stability. - Kuala Lumpur, Malaysia : Research and Training Centre, Vol. 7.2016, p. 41-61, 2016, σελ. 43, διαθέσιμο στο: <https://www.econbiz.de/Record/risks-and-challenges-of-the-use-of-corporate-vehicles-cvs-and-identifying-ultimate-beneficial-owners-ubos-mckenzie-mark/10011804036> (τελευταία πρόσβαση 18.12.2022).

¹¹⁶ Emile van der Does de Willebois et al., ο.π., 2011, σελ. 94.

πραγματοποιούνται, μάλιστα, μέσω του παγκόσμιου συστήματος διατραπεζικών συναλλαγών (SWIFT) περισσότερο εξαφανίζουν τα ίχνη της προέλευσης των παρανόμων εσόδων παρά συνδράμουν στην αποκάλυψη των δραστών του ξεπλύματος, καθώς ο όγκος πληροφοριών που παρέχονται από αυτό είναι τεράστιος και οπωσδήποτε μη διαχειρίσιμος από τις διοικητικές αρχές. Τέλος, όπως και στην περίπτωση των φορολογικών παραδείσων, τα τραπεζικά ιδρύματα δεν αποτελούν σύμμαχο των διοικητικών αρχών στις έρευνες για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, αλλ' αντιθέτως εφευρίσκουν διάφορες και ευφάνταστες αφορμές, ώστε να αποφύγουν τεχνηέντως την επίτευξη αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας¹¹⁷.

6.3. Αποτίμηση του ισχύοντος ελληνικού θεσμικού πλαισίου

Όπως αναφέρθηκε και στην οικεία ενότητα της παρούσας εργασίας, η ελληνική έννομη τάξη ακολουθούσε πιστά τις επιταγές της διεθνούς και ευρωπαϊκής νομικής κοινότητας, με την εναρμόνισή της τόσο με τις διεθνείς συνθήκες και τις συστάσεις της FATF, όσο και με το παράγωγο ενωσιακό δίκαιο. Ο ν. 4557/2018, παρ' ότι ενσωμάτωσε εκπρόθεσμα την 4^η Οδηγία Ε.Ε. για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος έχει εισάγει και με τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του έως και του ν. 5002/2022 (Α' 228) καινοτόμες ρυθμίσεις για την καταπολέμηση του συγκεκριμένου εγκληματικού φαινομένου, καταργώντας παράλληλα το προϋφιστάμενο σχετικό θεσμικό πλαίσιο του ν. 3691/2018.

Σε αυτή τη νομοθετική ρύθμιση, η οποία πλέον έχει ενσωματώσει και την 6^η σχετική Οδηγία της Ε.Ε., περιλαμβάνονται σημαντικές ρυθμίσεις για τη οριοθέτηση της εν λόγω μορφής εγκληματικότητας, ενώ γίνονται αξιόλογες προσπάθειες για τον εντοπισμό των πραγματικών δικαιούχων περιουσιακών στοιχείων, ο οποίος είναι ιδιαίτερα χρήσιμος για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος που λαμβάνει χώρα με την εκμετάλλευση των ευνοϊκών προς τούτο καθεστώτων των φορολογικών παραδείσων. Ρυθμίζονται, επίσης, και ζητήματα σχετικά με τα υπόχρεα πρόσωπα που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω νομοθεσίας και οφείλουν να τηρούν ορισμένα μέτρα δέουσας επιμέλειας, σχετικά με την αναφορά συναλλαγών, για τις οποίες έχουν υπόνοιες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Μεταξύ άλλων,

¹¹⁷ Falciani H, Minguzzi A., ο.π., 2015, σελ. 127

ρυθμίζεται και η οργάνωση και λειτουργία της Αρχής Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες¹¹⁸ και παρέχεται άμεση πρόσβαση στους Ευρωπαίους Εισαγγελείς και στη Europol σε βάσεις δεδομένων φορολογικών αρχών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, προκειμένου να αντληθούν με τον πιο συνοπτικό τρόπο χρηματοοικονομικές πληροφορίες που δύνανται να συμβάλλουν στην καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος¹¹⁹.

Παρά το γεγονός ότι είναι νωρίς να αξιολογήσουμε ή μη την επιτυχία του νέου εθνικού μας θεσμικού πλαισίου για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, είναι δύσκολο να πούμε ότι θα είναι απόλυτα αποτελεσματικό, αν ληφθεί υπόψη η ραγδαία μεταβολή των μεθόδων δράσης και νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Εάν ληφθεί, επιπροσθέτως, υπόψη και το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις αποτελούν επιταγές της διεθνούς και ευρωπαϊκής κοινότητας, οι οποίες επηρεάζονται αρκετά από τις επιθυμίες και τις παροτρύνσεις του επιχειρηματικού κόσμου και του κλειστού εξουσιαστικού πυρήνα

¹¹⁸ Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4557/2018 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις.» (Α' 139)

¹¹⁹ Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4920/2022 «Ενσωμάτωση α) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2162 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 σχετικά με την έκδοση καλυμμένων ομολόγων και τη δημόσια εποπτεία καλυμμένων ομολόγων και την τροποποίηση των Οδηγιών 2009/65/ΕΚ και 2014/59/ΕΕ, β) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1153 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση κανόνων με σκοπό τη διευκόλυνση της χρήσης χρηματοοικονομικών και άλλων πληροφοριών για την πρόληψη, την ανίχνευση, τη διερεύνηση ή τη δίωξη ορισμένων ποινικών αδικημάτων και την κατάργηση της Απόφασης 2000/642/ΔΕΥ του Συμβουλίου, γ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2034 σχετικά με την προληπτική εποπτεία επιχειρήσεων επενδύσεων, την τροποποίηση των Οδηγιών 2002/87/ΕΚ, 2009/65/ΕΚ, 2011/61/ΕΕ, 2013/36/ΕΕ, 2014/59/ΕΕ και 2014/65/ΕΕ και την προσαρμογή στον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2033 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας επιχειρήσεων επενδύσεων και την τροποποίηση των Κανονισμών (ΕΕ) 1093/2010, (ΕΕ) 575/2013, (ΕΕ) 600/2014 και (ΕΕ) 806/2014, δ) του άρθρου 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2177 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, ε) της Οδηγίας (ΕΕ) 2020/1504 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και την προσαρμογή στον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1503 σχετικά με τους Ευρωπαίους παρόχους υπηρεσιών συμμετοχικής χρηματοδότησης για επιχειρήσεις, στ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1160 για την τροποποίηση των Οδηγιών 2009/65/ΕΚ και 2011/61/ΕΕ όσον αφορά τη διασυνοριακή διανομή οργανισμών συλλογικών επενδύσεων, ζ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2021/338 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2021 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ όσον αφορά τις απαιτήσεις παροχής πληροφοριών, την παρακολούθηση των προϊόντων και τα όρια θέσης, και των Οδηγιών 2013/36/ΕΕ και (ΕΕ) 2019/878 όσον αφορά την εφαρμογή τους στις εταιρείες επενδύσεων, με σκοπό τη διευκόλυνση της ανάκαμψης από την κρίση της COVID-19, Συμπληρωματικός Κρατικός Προϋπολογισμός οικονομικού έτους 2022 και συναφείς διατάξεις.» (Α' 74)

της FATF, είναι πιθανό να μην αποδώσουν τα μέγιστα στην μάχη κατά του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Κι αυτό, διότι, όπως αναλύθηκε παραπάνω, τα συμφέροντα των ισχυρών και του παγκόσμιου Κεφαλαίου παρεμβαίνουν στη νομοθετική λειτουργία ενός κράτους ή μιας διεθνούς/ευρωπαϊκής κοινότητας προκειμένου να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά τους και να μεγιστοποιήσουν το κέρδος τους, το οποίο αποκομίζουν μέσω ενός συμβιωτικού συνδυασμού των παρανόμων και νομίμων δραστηριοτήτων τους. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο, εφόσον έχει διαμορφωθεί και εκδοθεί κατ' επιταγήν της FATF και της Ε.Ε., είναι δύσκολο να μπορέσει να καλύψει όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, μιας και ούτε η ίδια η FATF επιθυμεί, κατά τα φαινόμενα και εκ του αποτελέσματος, να εξαρθρώσει και να αφανίσει την εγκληματική συμπεριφορά που ονομάζεται ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Αντιθέτως, επιδίδεται σε ηθικές σταυροφορίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου, οι οποίες το αγγίζουν, αν μη τι άλλο, επιφανειακά, χωρίς να υπεισέρχονται στον πυρήνα του.

Αξίζει παρ' όλα αυτά να σημειωθεί, ότι στο πλαίσιο συμμόρφωσής της με τις συστάσεις της FATF, η Ελλάδα αξιολογήθηκε επιτυχώς και εντάχθηκε σε καθεστώς κανονικής παρακολούθησης (*regular follow-up*) το έτος 2019, γεγονός που καταδεικνύει και την πιστή ενσωμάτωση των διεθνών προτύπων αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος εκ μέρους της Ελλάδας¹²⁰.

Δυσχέρειες όμως, μπορεί να παρουσιαστούν στην αποτελεσματική εφαρμογή του ελληνικού θεσμικού πλαισίου για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και από τις νεοπαγείς σχετικά (2018) επιταγές της Ε.Ε. σχετικά με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αφ' ενός είναι σημαντική η προστασία των εν λόγω δεδομένων και ιδίως των ευαίσθητων, αφ' ετέρου το εν λόγω ενωσιακό θεσμικό πλαίσιο αποτελεί βέβαια τροχοπέδη για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Πολλές πτυχές του χρηματοπιστωτικού συστήματος μένουν στο σκοτάδι κατά τη διάρκεια

¹²⁰ Δελτίο τύπου της Τράπεζας της Ελλάδος, «Σημαντική επιτυχία της χώρας μας στην καταπολέμηση του Ξεπλύματος Χρήματος και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας», 21.06.2019 διαθέσιμο στο <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typon/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=009ce518-fd2b-4ca8-b2ca-1e503bcbd453> (ανακτήθηκε την 16.12.2022).

χρηματοοικονομικής έρευνας, λόγω των αυστηρών προϋποθέσεων που θέτει το ενωσιακό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή της¹²¹.

Συνεπώς, αυτό που μένει να φανεί, είναι εάν θα βελτιωθεί και θα ενισχυθεί το ισχύον εθνικό μας νομικό πλαίσιο καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ή θα αποδειχθεί κατώτερο των περιστάσεων και θα αρκεσθεί σε μια απλή ενσωμάτωση ενωσιακού παραγώγου δικαίου, με μόνο κίνητρο την αποφυγή της σχετικής διαδικασίας επί παραβάσει της Ε.Ε. εις βάρος της Ελλάδας, καθώς και σε μια επιφανειακή εφαρμογή του στο πλαίσιο σχετικών ηθικών σταυροφοριών.

6.4. Ανακριτικές μέθοδοι για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν ορισμένες ανακριτικές μέθοδοι στο πεδίο της έρευνας για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος που θα μπορούσαν με την πρακτική εφαρμογή τους να συνδράμουν στη διαλεύκανση των σχετικών υποθέσεων και να συμβάλουν σε μια αποτελεσματικότερη εφαρμοστέα αντεγκληματική πολιτική για την καταπολέμησή του.

Αυτές είναι, κατ' αρχάς, οι κοινές και, αν μη τι άλλο, αποτελεσματικές ειδικές ανακριτικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 254 και 255 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Κ.Π.Δ.), ήτοι, μεταξύ άλλων, η ανακριτική διείδυση, η συγκεκαλυμμένη δράση, η ελεγχόμενη μεταφορά, η άρση απορρήτου των τηλεπικοινωνιών και η άρση του τραπεζικού απορρήτου, οι οποίες ενδείκνυνται και από τη FATF για την επιτυχή διερεύνηση υποθέσεων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Έτερη χρήσιμη ανακριτική μέθοδος για τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων από οικονομικές και φορολογικές βάσεις δεδομένων είναι η χρηματοοικονομική έρευνα, η οποία επιχειρεί να διαπιστώσει και να αποδείξει την τέλεση ξεπλύματος

¹²¹ Γνωμοδότηση 4/2021 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Οικονομικών για την ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1153 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Ιουνίου 2019 για τη θέσπιση κανόνων με σκοπό τη διευκόλυνση της χρήσης χρηματοοικονομικών και άλλων πληροφοριών για την πρόληψη, την ανίχνευση, τη διερεύνηση ή τη δίωξη ορισμένων ποινικών αδικημάτων και την κατάργηση της απόφασης 2000/642/ΔΕΥ του Συμβουλίου, διαθέσιμη στο <https://www.dpa.gr/sites/default/files/2021-08/gnomodotisi%204%202021anonym.pdf> (ανακτήθηκε την 16.12.2022).

βρώμικου χρήματος με τη χρήση του χρηματοπιστωτικού συστήματος¹²². Επίσης, σε συνδυασμό με τις ανωτέρω μεθόδους, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η *ανακριτική υπολογιστών* καθώς και η *εξόρυξη δεδομένων* που αφορούν τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων και πειστηρίων εγκλήματος μέσω χώρων αποθήκευσής τους στο διαδίκτυο και σε μεγάλες βάσεις δεδομένων αντιστοίχως, προκειμένου να εξαχθεί ένα ασφαλές συμπέρασμα για την εκάστοτε διεξαγόμενη έρευνα για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος¹²³.

Τέλος, χρήσιμη θα μπορούσε να αποδειχθεί η «*διερευνητική συνέντευξη*» υπόπτων ατόμων για την άντληση πληροφοριών σχετικά με την υπό έρευνα υπόθεση, ενώ μια από τις σύγχρονες τάσεις στην ανακριτική μεθοδολογία αποτελεί και η «*Εθνογραφική μέθοδος*» του αιμνήστου Giovanni Falcone¹²⁴, η οποία βασίζεται στην αξιοποίηση πληροφοριοδοτών και της ανάλυσης του κοινωνικού περιβάλλοντος των δραστών που διαπράττουν αδικήματα ξεπλύματος βρώμικου χρήματος¹²⁵.

Όλες οι ανωτέρω μέθοδοι πρέπει να εφαρμόζονται προσαρμοσμένες στο πλαίσιο της εκάστοτε επιλεχθείσας μορφής αντεγκληματικής πολιτικής, βάσει στρατηγικής έρευνας και να συνδυάζονται με υψηλού επιπέδου και σύγχρονο υλικοτεχνικό εξοπλισμό, καθώς και ανθρώπινο δυναμικό ικανό να τις υλοποιήσει επαρκώς¹²⁶.

¹²² Βιδάλη Σ., *Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος*, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σσ. 307-332 Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 311-312.

¹²³ Τσιρώνης Ν., *Τεχνικές ανίχνευσης των υπόπτων χρηματο-οικονομικών ροών στα πλαίσια της ανάκρισης κατά της διαφθοράς: Μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σσ. 361-378 Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 374.

¹²⁴ Ο Τζοβάνι Φαλκόνε (Giovanni Falcone, 18 Μαΐου 1939 - 23 Μαΐου 1992) ήταν Ιταλός δικαστής ο οποίος ειδικεύταν στη δίωξη της Σικελικής Κόζα Νόστρα. Σκοτώθηκε από τη Μαφία, μαζί με τη γυναίκα του και τρεις από τους σωματοφύλακές του, από μια έκρηξη δυναμίτη 350 kg τοποθετημένου στο πλάι του αυτοκινητοδρόμου από το Αεροδρόμιο του Παλέρμο κοντά στην πόλη του Κάπασι, βλ. *Βικιπαίδεια*, Λήμμα: «*Τζιοβάνι Φαλκόνε*» διαθέσιμο στο https://el.wikipedia.org/wiki/Τζοβάνι_Φαλκόνε (ανακτήθηκε την 20.12.2022).

¹²⁵ Puccio-Den D., *The Ethnologist and the Magistrate. Giovanni Falcone's Investigation into the Sicilian Mafia*, *Ethnologie Francaise*, 2001/1 Έκδοση 31η, 2001, σελ. 196-197.

¹²⁶ Gottschalk P., *Policing Organized Crime, Intelligence Strategy Implementation*. Boca Raton: CRC Press/Taylor and Francis Group, 2009, σελ. 56-62.

6.5. Αντεγκληματική πολιτική για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Η αντεγκληματική πολιτική που επιλέγεται να εφαρμοστεί στις κοινωνικές ομάδες όπου υφίσταται το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες επηρεάζεται συχνά από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι έχουν να κάνουν με τη διαδικασία διαμόρφωσής της και την επιλογή του κατάλληλου προτύπου της.

Ειδικότερα, επιχειρείται σε διάφορες κοινωνικές ομάδες η κανονικοποίηση των εγκλημάτων του λευκού κολάρου και ιδίως του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Στο πλαίσιο, δηλαδή, της συμβίωσης της συγκεκριμένης εγκληματικής δράσης με το πολιτικό και επιχειρηματικό σύστημα, λαμβάνει χώρα μια προσπάθεια από αυτούς να μεταστραφεί το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης προς άλλα ζητήματα κοινωνικού ενδιαφέροντος, ώστε να δρουν ανενόχλητοι όσοι εγκληματίες διαπράττουν ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, πολλώ δε μάλλον μέσω των φορολογικών παραδείσων¹²⁷. Μάλιστα, η πρόθεση των εγχώριων και διεθνών φορέων να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την κατάλληλη προς τούτο διαμόρφωση της εφαρμοστέας αντεγκληματικής πολιτικής είναι, αν μη τι άλλο, προσχηματική, καθώς αυτοί, στο πλαίσιο της συμβίωσής τους με τους εγκληματίες του λευκού κολάρου, επιδιώκουν τα ίδια αποτελέσματα και εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους από την εγκληματική δραστηριότητα των τελευταίων¹²⁸.

Προς ενίσχυση και επίρρωση των εκάστοτε εφαρμοστέων προτύπων αντεγκληματικής πολιτικής τυγχάνουν εφαρμογής διάφορες πολιτικές από πλευράς των θεσμών με σκοπό την παρουσίαση των δραστών του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, ως ατόμων που έχουν μια κοινότητα και κανονική για τα κοινωνικά πρότυπα δραστηριότητα, στρέφοντας έτσι το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης στην εγκληματικότητα του δρόμου. Χρησιμοποιούνται και πάλι, δηλαδή, οι ηθικοί πανικοί για να αποσυντονίσουν το κοινωνικό σύνολο, ώστε να εφαρμοστεί ακώλυτα και χωρίς αντιδράσεις μια κρατική αντεγκληματική πολιτική, η οποία δεν θα αγγίζει τόσο το

¹²⁷ Ruggiero V., ο.π., 2017, σελ. 218.

¹²⁸ Savona E., De Feo M., *International Money Laundering Trends and Prevention/Control Policies*, σε: Ernesto U. Savona (επιμ.), *Responding to Money Laundering /International Perspectives*, Harwood academic publishers, 2005, σελ. 46.

ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, αλλά περισσότερο την εγκληματικότητα του δρόμου (π.χ. ανθρωποκτονίες, κλοπές, εκβιάσεις κλπ.)¹²⁹.

Σε αυτή την κατεύθυνση εργάζονται και οι λεγόμενοι «*εργολάβοι της ηθικής*», οι οποίοι παρουσιάζονται ως άτομα που μεριμνούν για την τήρηση των ηθικών κανόνων σε μια κοινωνική ομάδα. Χρησιμεύουν δε, ως ομάδες πίεσης, οι οποίες συμβάλλουν στην διαμόρφωση και ανακατεύθυνση της κοινής γνώμης προς συγκεκριμένες μορφές εγκληματικότητας, εν προκειμένω της εγκληματικότητας του δρόμου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, συμβάλλουν στην κανονικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την μη συμπερίληψή της στους αντικειμενικούς στόχους προς επίτευξη της εκάστοτε εφαρμοστέας κρατικής αντεγκληματικής πολιτικής¹³⁰.

Ως εκ τούτου, το κράτος επηρεάζοντας καταλλήλως την κοινή γνώμη, αποσύρει την προσοχή της από το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και την μεταστρέφει σε άλλες μορφές εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα οι δράστες του ξεπλύματος να δρουν ανενόχλητοι. Παράλληλα, οι έρευνες που διεξάγει η επίσημη κρατική εξουσία για την πρόληψη και την καταστολή του συγκεκριμένου εγκλήματος είναι επιφανειακή και δεν αγγίζει τον πυρήνα του, με συνέπεια να μην εξαρθώνονται εν τέλει τα αντίστοιχα εγκληματικά δίκτυα και η αντεγκληματική πολιτική που εφαρμόζεται από πλευράς του κράτους να μένει στα χαρτιά¹³¹.

Η προσοχή της κοινής γνώμης δεν στρέφεται τόσο στην εγκληματικότητα του λευκού κολάρου και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, διότι η συγκεκριμένη μορφή εγκληματικότητας δεν προκαλεί απτή και άμεσα αντιληπτή βλάβη στο κοινωνικό σύνολο, όπως η εγκληματικότητα του δρόμου. Προκαλεί όμως σοβαρή μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βλάβη τόσο στο κοινωνικό σύνολο εν γένει όσο και στο οικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα, μέσω των συνεπειών που έχει η τέλεση του και αυτός είναι και ένας από τους κυριότερους λόγους που έχει ποινικοποιηθεί με

¹²⁹ Ζαραφωνίτου Χ., *Κριτική προσέγγιση των ηθικών πανικών*. Στο: Καρύδης Β., Χουλιάρης Α. (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα. Σύγχρονες προσεγγίσεις*, σσ. 141-144, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015, σελ. 141.

¹³⁰ Δασκαλάκης Η., *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 25, σσ. 370-384, 1975, σελ. 383.

¹³¹ Sykes, G. M., & Matza, D., *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*. *American Sociological Review*, 22(6), σσ. 664-670, 1957, σελ. 666.

τόσο αυστηρή νομοθεσία το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος¹³². Συνεπώς, τα μέλη της κοινωνίας δεν μπορούν να αντιληφθούν επαρκώς τη σοβαρή κοινωνική βλάβη που προκαλεί το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, μέσω της νόθευσης της νόμιμης οικονομίας και επικεντρώνονται στην πιστή τήρηση της εφαρμογής της αντεγκληματικής πολιτικής για την εγκληματικότητα του δρόμου, αδιαφορώντας για τα αποτελέσματα της οικείας αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες¹³³. Τέλος, σημαντική παράμετρος για την δυσχέρεια αντίληψης του επιβλαβούς κοινωνικού αντικτύπου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος είναι και η πολυπλοκότητα του ως εγκληματικού φαινομένου, σε σχέση με τα αδικήματα που περιλαμβάνονται στην εγκληματικότητα του δρόμου (π.χ. ανθρωποκτονία, ληστεία κ.α.), καθώς απαιτεί συχνά ιδιαίτερες γνώσεις προκειμένου να καταστεί κατανοητό στο μέσο κοινόν.

Κατά συνέπεια, αναλόγως με τις αντικειμενικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε κοινωνία, διαμορφώνονται αντιστοίχως και τα πρότυπα της αντεγκληματικής πολιτικής που εφαρμόζει το κράτος για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα. Από τα διάφορα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής που έχει παρατηρηθεί να εφαρμόζονται, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν αυτά τα οποία θα μπορούσαν να είναι αποτελεσματικότερα για την καταπολέμηση του εν λόγω εγκληματικού φαινομένου και πρόκειται για αυτά της κοινωνικής άμυνας, που εδράζεται στη Θετικιστική Εγκληματολογία και της κοινωνικής βλάβης που εδράζεται στην Κριτική Εγκληματολογία.

Στην περίπτωση της εφαρμογής της αντεγκληματικής πολιτικής με βάση το πρότυπο της άμυνας της κοινωνίας από το έγκλημα, το κράτος εφαρμόζει μέσω των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών του ισχυρά μέτρα πρόληψης και καταστολής του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και προσπαθεί να διατηρήσει την κοινωνική συνοχή που απειλείται να διαρραγεί από την ανομική κατάσταση, η οποία θρέφει το εγκληματικό φαινόμενο του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Το εν λόγω έγκλημα αντιμετωπίζεται ως εχθρός από πλευράς του κρατικού μηχανισμού και λαμβάνονται μέτρα για να αποτραπεί το έγκλημα (γενική πρόληψη) και να απαγορευθεί η υποτροπή

¹³² Fredericks, K.A., McComas, R.E., & Weatherby, G.A., White Collar Crime: Recidivism, Deterrence, and Social Impact. *Forensic Research & Criminology International Journal*, 2, 2016, διαθέσιμο στο: <http://medcraveonline.com/FRCIJ/FRCIJ-02-00039.pdf> (ανακτήθηκε την 20.12.2022)

¹³³ Ruggiero V, 2017, ο.π., σελ. 213.

στο έγκλημα (ειδική πρόληψη). Πρόκειται, τέλος, για μοντέλο «περιστασιακής πρόληψης» του εγκλήματος, κατά την εφαρμογή του οποίου αντιμετωπίζεται όποια συμπεριφορά έχει τυποποιηθεί σε νόμο ως ποινικό αδίκημα και αντιμετωπίζει την εγκληματική συμπεριφορά ως κοινωνική κατασκευή¹³⁴.

Σε αυτό το πρότυπο φαίνεται να βασίζεται κατά ένα μεγάλο μέρος του και το ελληνικό ποινικοκατασταλτικό σύστημα αναφορικά με την τυποποίηση και αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Κι αυτό, διότι, κατόπιν της εναρμόνισής του με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές του δεσμεύσεις, έχει τυποποιήσει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών ως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος με το ν. 4557/2018, ως ισχύει, ενώ έχει μεταθέσει ένα φορτίο άσκησης της αντεγκληματικής πολιτικής σε ιδιώτες, όπως περιγράφηκε παραπάνω, με την πρόβλεψη για τήρηση μέτρων δέουσας επιμέλειας από υπόχρεα πρόσωπα, τα οποία δεν ανήκουν στο σκληρό πυρήνα του κράτους, ο οποίος είναι κατ' εξοχήν αρμόδιος για την άσκηση της επίσημης αντεγκληματικής πολιτικής. Αντιμετωπίζει, δηλαδή, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, ως μια τυποποιημένη εγκληματική συμπεριφορά που αποτελεί κοινωνική κατασκευή και την τιμωρεί σε κάθε πτυχή της.

Εξίσου χρήσιμη για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος θα μπορούσε να ήταν και μια αντεγκληματική πολιτική που θα εφαρμοζόταν με βάση την προρρηθείσα θεωρία της κοινωνικής βλάβης (ζημιολογική θεωρία), η οποία στοχεύει στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων που έχει η συγκεκριμένη μορφή εγκληματικότητας στα θύματα της, ήτοι στο εν γένει κοινωνικό σύνολο που υφίσταται τις μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες του ξεπλύματος στο νόμιμο οικονομικό σύστημα, όπως ενδεικτικά η πρόκληση δημοσιονομικής και ανθρωπιστικής κρίσης, η ένδεια κ.α.¹³⁵.

Η θεωρία της κοινωνικής βλάβης αποτελεί ένα αντίβαρο στις νεοφιλελεύθερες θεωρίες, επί των οποίων εδράζονται αντίστοιχες εφαρμοστέες αντεγκληματικές πολιτικές, που χρησιμοποιούν σχεδόν αποκλειστικά τον ποινικό νόμο και το εν γένει ποινικοκατασταλτικό σύστημα για να καταπολεμήσουν το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και τα λοιπά εγκλήματα του λευκού κολάρου. Τέτοιου τύπου θεσμικές

¹³⁴ Βιδάλη Σ., 2017, ο.π., σελ. 240.

¹³⁵ Fredericks, K.A., McComas, R.E., & Weatherby, G.A., White Collar Crime: Recidivism, Deterrence, and Social Impact. *Forensic Research & Criminology International Journal*, 2, 2016, διαθέσιμο στο: <http://medcraveonline.com/FRCIJ/FRCIJ-02-00039.pdf> (ανακτήθηκε την 20.12.2022)

εξουσίες επιθυμούν τη μικρότερη δυνατή παρέμβαση στην παγκοσμιοποιημένη πλέον αγορά, προκειμένου να δημιουργήσουν μια οικονομία προσανατολισμένη στα δεδομένα της επιχειρηματικότητας και να διευκολύνουν την τελευταία να αναπτυχθεί. Περιορίζοντας, συνεπώς, τις συμπεριφορές που λογίζονται ως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μόνο σε αυτές που κατασκευάζονται και τυποποιούνται ως εγκλήματα από τέτοιου τύπου εξουσίες, μένουν εκτός του πεδίου του αξιόποινου άλλες συμπεριφορές που δεν τυποποιούνται ως ποινικά αδικήματα ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, αλλά εντούτοις προκαλούν κοινωνική βλάβη, λόγω των μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων βαρειών συνεπειών που επιφέρουν στο εν γένει κοινωνικό σύνολο.

Η θεωρία της κοινωνικής βλάβης, λοιπόν, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα «συναινετικό μοντέλο διαχείρισης» του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και άλλων εγκλημάτων λευκού κολάρου, καθώς η αντίστοιχη αντεγκληματική πολιτική που θα μπορούσε να εφαρμόζεται βάσει αυτής, εστιάζει στην αντιμετώπιση παρεκκλινουσών συμπεριφορών που αποτελούν νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, αλλά κείνται πέραν των ορίων του τυπικού αξιόποινου. Επιχειρεί, σε αντίθεση με το μοντέλο της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος, να εστιάσει στην αντιμετώπιση του απτού/πραγματικού εγκλήματος, πέραν αυτών που τυποποιούνται σε τυπικούς ποινικούς νόμους ως εγκλήματα.

Αποτελεί μια αξιοσημείωτη προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής σε βάρος του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, στην οποία εντούτοις θα μπορούσε να ασκηθεί κριτική, λόγω των δυσχερειών που θα αντιμετώπιζε το κράτος κατά την πιστή εφαρμογή της. Προβλήματα στην πρακτική εφαρμογή της θα μπορούσαν, λοιπόν, να προκληθούν, λόγω της ρευστότητας και της δυναμικής από την οποία διαπνέεται η ίδια η έννοια της κοινωνικής βλάβης και λόγω της έλλειψης κωδικοποίησής της προς το παρόν, η οποία θα δημιουργούσε σαφώς μια ανασφάλεια ως προς την πιστή, ακριβοδίκαιη και αποτελεσματική εφαρμογή της¹³⁶.

Παρ' όλες τις δυσχέρειες που θα αντιμετώπιζε στην πρακτική εφαρμογή της λόγω της πρώιμης μορφής της και της περαιτέρω επεξεργασίας που χρήζει, εκτιμάται ότι μια αντεγκληματική πολιτική βασισμένη στη θεωρία της κοινωνικής βλάβης, θα μπορούσε να απαλλάξει την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες από πολιτικούς παράγοντες και συναφή εξουσιαστικά

¹³⁶ Βασιλαντωνοπούλου Β., 2014, ο.π., σελ. 435.

συστήματα και να εστιάσει στην ουσιαστική και ριζοσπαστική εξάρθρωση του εν λόγω εγκληματικού φαινομένου.

Επίλογος

Από την ανάλυση των ζητημάτων που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα εργασία, προκύπτει καταρχάς ότι η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μέσω φορολογικών παραδείσων είναι μια αρκετά διαδεδομένη μέθοδος για την πρόσδοση νομιμοφάνειας σε παρανόμως κτηθέντα έσοδα και την εισαγωγή τους, παράλληλα, στη νόμιμη οικονομία. Οι φορολογικοί παράδεισοι αποτελούν, όπως αποδεικνύεται, ένα άτυπο άβατο για τις ελεγκτικές αρχές και παρέχουν πρόσφορο έδαφος για την τέλεση εγκλημάτων του λευκού κολάρου στην επικράτειά τους, όπως το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, λόγω του ιδιαίτερου νομικού και φορολογικού καθεστώτος που υφίσταται στην εδαφική τους επικράτεια.

Το υπό εξέταση εγκληματικό φαινόμενο ενισχύεται εντός του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος οικονομίας, στο οποίο συσσωρεύονται μεγάλοι κεφαλαιακοί όγκοι, προερχόμενοι από νόμιμα και παράνομα έσοδα που αναμειγνύονται μεταξύ τους και μεταφέρονται με ραγδαίες ταχύτητες από τη μία πλευρά της Γης στην άλλη, δυσχεραίνοντας την οποιαδήποτε προσπάθεια καταπολέμησης του ξεπλύματος του βρώμικου χρήματος, που διενεργείται μέσω αυτών. Στο ίδιο περιβάλλον αναδεικνύεται και η λειτουργικότητα του φαινομένου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ως μέσου για την ανέλιξη ορισμένων ατόμων στα υψηλά επίπεδα του κοινωνικού ιστού ή της διαφύλαξης των ήδη υψηλών θέσεων που κατέχουν. Πρόκειται, μάλιστα, για ένα ανομικό περιβάλλον, στο οποίο έχει επέλθει αποδιοργάνωση με αποτέλεσμα να έχει απολεσθεί η κοινωνική συνοχή.

Την επανάκτηση της κοινωνικής συνοχής, μέσω της καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος επιχειρεί να επιτύχει το υφιστάμενο διεθνές, ενωσιακό και ελληνικό θεσμικό πλαίσιο, το οποίο είναι εμφανώς επηρεασμένο από τις διεθνείς πρωτοβουλίες που έχουν λάβει χώρα και τα αποτελέσματά τους, όπως ιδίως οι περίφημες 40 συστάσεις της FATF. Αποτελεί ένα θεσμικό πλαίσιο απολύτως εναρμονισμένο πλέον με τις επιταγές του παραγωγού ενωσιακού δικαίου, το οποίο αυστηροποιεί ακόμη περισσότερο την τυποποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και λαμβάνει ισχυρά μέτρα αποτροπής της χρήσης εταιρικών οχημάτων και φορολογικών παραδείσων για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Θεσπίζει, μάλιστα, περισσότερες υποχρεώσεις για τα πρόσωπα που

υποχρεούνται να τηρούν μέτρα δέουσας επιμέλειας κατά τη διάρκεια της διενέργειας συναλλαγών με πελάτες τους, μετατοπίζοντας έτσι μέρος της άσκησης της σχετικής αντεγκληματικής πολιτικής σε ιδιωτικούς φορείς.

Παρά την ομολογουμένως αξιόλογη προσπάθεια που έχει λάβει χώρα για την νομοθετική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, συνεχίζουν να εντοπίζονται προβλήματα στη μείωση της τέλεσης του και της παρουσίας του στο πεδίο της εγκληματικότητας. Αυτό συμβαίνει, αν μη τι άλλο, λόγω της αναποτελεσματικότητας της πρακτικής εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας που προκύπτει από την σύγχυση και την πολυνομία που παρατηρείται σε αυτήν, καθώς και της ετεροχρονισμένης ενσωμάτωσης των διεθνών και ενωσιακών πρωτοβουλιών στο εκάστοτε εγχώριο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ενιαία πολιτική ως προς αυτήν.

Η αναποτελεσματικότητα αυτή οφείλεται, επιπλέον, και στον προσχηματικό χαρακτήρα που έχει η καμπάνια και οι διάφορες πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και των φορολογικών παραδείσων. Ο προσχηματικός χαρακτήρας οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη της πολιτικής διαφθοράς και της συμβιωτικής σχέσης που υφίσταται μεταξύ των δραστών του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και της επίσημης κρατικής εξουσίας, οι οποίες θρέφουν το συγκεκριμένο εγκληματικό φαινόμενο, από το οποίο αποκομίζονται εκατέρωθεν κέρδη για τους εγκληματίες και τους θεσμικούς φορείς. Αφ' ενός οι δράστες των εγκλημάτων αυτών έχουν οικονομικό όφελος από τη διάπραξή τους, αφ' ετέρου δε, οι πολιτικοί και θεσμικοί φορείς αποκομίζουν οφέλη από τα έσοδα υλικά ή άυλα που λαμβάνουν από την σχέση διαφθοράς με τους προαναφερόμενους δράστες. Ως εκ τούτου, το πεδίο δραστηριότητας των εγκλημάτων αυτών συμπίπτει με το αντίστοιχο των πολιτικών και θεσμικών φορέων, με ενδιάμεσο κρίκο την πολιτική διαφθορά, η οποία έγκειται στην αναποτελεσματική εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Με βάση τα προαναφερόμενα δεδομένα διαμορφώνονται και τα αντίστοιχα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής που εφαρμόζονται από το κράτος στις περιπτώσεις που αντικειμενικός στόχος του είναι η αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η διαμόρφωση των προτύπων αυτών εστιάζει κυρίως στην αυστηροποίηση του εκάστοτε υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου για την καταπολέμηση

της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και επηρεάζονται εμφανώς από τους ηθικούς πανικούς και τις ηθικές σταυροφορίες που δημιουργούνται από πλευράς του επίσημου κράτους, ενώ παράλληλα προσαρμόζονται στο εκάστοτε υφιστάμενο κοινωνικοοικονομικό σύστημα.

Τα ανωτέρω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, παρά το γεγονός ότι η επίσημη θεσμική εξουσία φαίνεται να επιθυμεί τον περιορισμό και την καταπολέμηση κατά το δυνατόν του φαινομένου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, στην πραγματικότητα με τη δράση της συμβάλλει στην ακώλυτη τέλεσή του από τους δράστες του. Σε αυτή την κατάσταση οδηγούμαστε παρ' ότι το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο δημιουργεί πολλές θετικές προσδοκίες για την αποτελεσματικότητά του, διότι παρεμβάλλεται στην ορθή πρακτική εφαρμογή του ένα σύμπλεγμα πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων, των οποίων τα συμφέροντα θίγονται από την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Συνεπώς, καταλήγουμε ότι όσες πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται προς τούτο είναι συνήθως προσχηματικές και εδράζονται περισσότερο σε ηθικές σταυροφορίες παρά σε πραγματική βούληση της θεσμικής εξουσίας. Ενισχύουν δε, την συνύπαρξη του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και των φορολογικών παραδείσων με το ίδιο το κράτος, παρά στοχεύουν πραγματικά στην αποτελεσματική αντιμετώπισή τους.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Barak G., *The Crimes of the Powerful and the Globalization of Crime*. Revista Brasileira di Direito , 11 (2), σσ. 104-114, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2015
2. Chambliss W., *A Sociological Analysis of the Law of Vagrancy*, Social Problems, Vol. 12, No. 1 (Καλοκαίρι 1964), σσ. 67-77, Oxford University Press
3. Denault A., *Offshore. Tax Havens and the rule of global crime*. New York-London, The New Press, 2010
4. Emile van der Does de Willebois, E.M. Halter, R. A. Harrison, Ji Won Park, J. C. Sharman, *The Puppet Masters. How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It*. Washington DC: STAR, World Bank, UNDO, 2011
5. Falciani H, Minguzzi A., *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2015
6. Financial Action Task Force (FATF), *Public Statement on revisions to R.24.*, 04.03.2022, διαθέσιμο στο: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/r24-statement-march-2022.html> (τελευταία πρόσβαση 07.12.2022)
7. Financial Action Task Force (FATF), *The misuse of corporate vehicles including trust and company service providers*, 2006, διαθέσιμο στο: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Misuse%20of%20Corporate%20Vehicles%20including%20Trusts%20and%20Company%20Services%20Providers.pdf> (τελευταία πρόσβαση 11.11.2022)
8. Financial Action Task Force (FATF), *What is Money Laundering?*, διαθέσιμο στο <https://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/> (ανακτήθηκε την 09.11.2022)
9. Financial Action Task Force, *Report on Non-Cooperative Countries and Territories*, 14 Φεβρουαρίου 2000, διαθέσιμο στο <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Initial%20Report%20on%20NCCTS%202000.pdf> (ανακτήθηκε την 08.11.2022).

10. Fredericks, K.A., McComas, R.E., & Weatherby, G.A., White Collar Crime: Recidivism, Deterrence, and Social Impact. *Forensic Research & Criminology International Journal*, 2, 2016, διαθέσιμο στο: <http://medcraveonline.com/FRCIJ/FRCIJ-02-00039.pdf> (ανακτήθηκε την 20.12.2022)
11. Friedrichs D, *White-Collar Crime in a Postmodern, Globalized World*. Στο N. Pontell, & G. Geiss (Επιμ.), *International Handbook of White Collar and Corporate Crime* (σσ. 163-184). Boston, MA, USA: Springer, 2007
12. Gottschalk P., *Policing Organized Crime, Intelligence Strategy Implementation*. Boca Raton: CRC Press/Taylor and Francis Group, 2009
13. Green, P. & Ward, T., Corruption as State Crime. Στο P. Green, & T. Ward, *State Crime: Governments, Violence and Corruption*. Virginia: Pluto Press, 2004
14. Guex, S., *The Emergence of the Swiss Tax Haven, 1816–1914*. *Business History Review*, 96(2), σσ. 353-372, 2022
15. *History of Anti-Money Laundering Laws*, Financial Crimes Enforcement Network, διαθέσιμο στο <https://www.fincen.gov/history-anti-money-laundering-laws> (ανακτήθηκε την 03.11.2022)
16. Ikpan A., *A CRITICAL ANALYSIS OF THE LEGAL MECHANISMS FOR COMBATING MONEY LAUNDERING IN NIGERIA*, *African Journal of Law and Criminology* Volume 1 Number 1, σσ. 116 -130, 2011, διαθέσιμο στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=495104001002064117001068075019114081101069081061084031018005020028083082002112080101000003027026054116046000010029116028030095107048048080009070018127096085082002008051035087103119118118003103100076012127127124089124125007071119020084108098085115101022&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (ανακτήθηκε την 31.10.2022).
17. Levi M., *E-gaming, money laundering and the problem of risk assessment*. Στο B. Unger & D. van der Linde (Επιμ.), *Research handbook on money laundering* (σσ. 332–345). Cheltenham, UK: Edward Elgar. Publishing, 2013
18. Mackenzie, S., & Green, P. (2008). *Performative Regulation. A case study in How Powerful People Avoid Criminal Labels*. *British Journal of Criminology* , 48, σσ. 138-153
19. McKenzie M., *Risks and challenges of the use of corporate vehicles (CVs) and identifying ultimate beneficial owners (UBOs)*, SEACEN financial stability journal

- : insights and thought leadership on financial stability. - Kuala Lumpur, Malaysia : Research and Training Centre, Vol. 7.2016, p. 41-61, 2016, διαθέσιμο στο: <https://www.econbiz.de/Record/risks-and-challenges-of-the-use-of-corporate-vehicles-cvs-and-identifying-ultimate-beneficial-owners-ubos-mckenzie-mark/10011804036> (τελευταία πρόσβαση 11.11.2022).
20. McKenzie M., *Risks and challenges of the use of corporate vehicles (CVs) and identifying ultimate beneficial owners (UBOs)*, SEACEN financial stability journal : insights and thought leadership on financial stability. - Kuala Lumpur, Malaysia : Research and Training Centre, Vol. 7.2016, p. 41-61, 2016, διαθέσιμο στο: <https://www.econbiz.de/Record/risks-and-challenges-of-the-use-of-corporate-vehicles-cvs-and-identifying-ultimate-beneficial-owners-ubos-mckenzie-mark/10011804036> (τελευταία πρόσβαση 18.12.2022).
21. Merton R. K., *Social Structure and Anomie*. *American Sociological Review*, 3(5), σσ. 672-682, 1938
22. Micallef S., *The historical journey of money laundering, preceding and following Meyer Lansky, to today's transaction laundering*, Grant Thornton, 2021, διαθέσιμο στο <https://www.grantthornton.com/mt/insights/the-evolution-of-money-laundering-from-ancient-china-to-the-internet/> (ανακτήθηκε την 27.11.2022).
23. Morselli C., *The Criminal Network Perspective*. Στο Morselli C., *Inside Criminal Networks*, Springer, 2009
24. Puccio-Den D., *The Ethnologist and the Magistrate. Giovanni Falcone's Investigation into the Sicilian Mafia*, *Ethnologie Francaise*, 2001/1 Έκδοση 31η, 2001
25. Reagan R., *Declaring war on organized crime*, *The New York Times*, 12 Ιανουαρίου 1986, διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/1986/01/12/magazine/declaring-war-on-organized-crime.html> (ανακτήθηκε την 28.11.2022)
26. Rosenbaum D., *An Explanation: How Money That Financed Watergate Was Raised and Distributed*, *The New York Times*, 17 Μαΐου 1974, διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/1974/05/17/archives/an-explanation-how-money-that-financed-watergate-was-raised-and.html> (ανακτήθηκε την 31.10.2022).
27. Ruggiero V., *Dirty Money. On Financial Delinquency.*, Oxford University Press, Oxford-United Kingdom, 2017

28. Savona E., De Feo M., *International Money Laundering Trends and Prevention/Control Policies*, σε: Ernesto U. Savona (επιμ.), *Responding to Money Laundering /International Perspectives*, Harwood academic publishers, 2005
29. Stessens G., *The FATF 'Black List' of Non-Cooperative Countries or Territories*. *Leiden Journal of International Law*, 14, σσ. 199-207, 2001
30. Sutherland E., *Is "White Collar Crime" Crime?*, *American Sociological Review*, Vol. 10, No. 2, 1944 Annual Meeting Papers (Απρίλιος, 1945), σσ. 132-139.
31. Sykes, G. M., & Matza, D., *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*. *American Sociological Review*, 22(6), σσ. 664–670, 1957
32. US President's Commission on Organized Crime, *The cash connection: Organized Crime, Financial Institutions, and Money Laundering (Interim Report to the President and the Attorney General)*, Οκτώβριος 1984, διαθέσιμο στο <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/166517NCJRS.pdf> (ανακτήθηκε την 27.11.2022)
33. US President's commission on Organized Crime, *Organized crime and money laundering*, 14 Μαρτίου 1984, διαθέσιμο στο <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/organized-crime-and-money-laundering> (ανακτήθηκε την 28.11.2022)
34. US Treasury. Financial Crimes Enforcement Network, *History of Anti-Money Laundering Laws*, διαθέσιμο στο <https://www.fincen.gov/history-anti-money-laundering-laws> (ανακτήθηκε την 28.11.2022)

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 3691/2008 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις» (Α' 166).
2. Αιτιολογική έκθεση του ν. 4557/2018 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις.» (Α' 139).
3. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4920/2022 «Ενσωμάτωση α) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2162 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 σχετικά με την έκδοση καλυμμένων ομολόγων και τη δημόσια εποπτεία

καλυμμένων ομολόγων και την τροποποίηση των Οδηγιών 2009/65/ ΕΚ και 2014/59/ΕΕ, β) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1153 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση κανόνων με σκοπό τη διευκόλυνση της χρήσης χρηματοοικονομικών και άλλων πληροφοριών για την πρόληψη, την ανίχνευση, τη διερεύνηση ή τη δίωξη ορισμένων ποινικών αδικημάτων και την κατάργηση της Απόφασης 2000/642/ΔΕΥ του Συμβουλίου, γ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2034 σχετικά με την προληπτική εποπτεία επιχειρήσεων επενδύσεων, την τροποποίηση των Οδηγιών 2002/87/ ΕΚ, 2009/65/ΕΚ, 2011/61/ΕΕ, 2013/36/ΕΕ, 2014/59/ ΕΕ και 2014/65/ΕΕ και την προσαρμογή στον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2033 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας επιχειρήσεων επενδύσεων και την τροποποίηση των Κανονισμών (ΕΕ) 1093/2010, (ΕΕ) 575/2013, (ΕΕ) 600/2014 και (ΕΕ) 806/2014, δ) του άρθρου 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2177 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, ε) της Οδηγίας (ΕΕ) 2020/1504 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και την προσαρμογή στον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1503 σχετικά με τους Ευρωπαίους παρόχους υπηρεσιών συμμετοχικής χρηματοδότησης για επιχειρήσεις, στ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1160 για την τροποποίηση των Οδηγιών 2009/65/ΕΚ και 2011/61/ΕΕ όσον αφορά τη διασυνοριακή διανομή οργανισμών συλλογικών επενδύσεων, ζ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2021/338 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2021 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ όσον αφορά τις απαιτήσεις παροχής πληροφοριών, την παρακολούθηση των προϊόντων και τα όρια θέσης, και των Οδηγιών 2013/36/ΕΕ και (ΕΕ) 2019/878 όσον αφορά την εφαρμογή τους στις εταιρείες επενδύσεων, με σκοπό τη διευκόλυνση της ανάκαμψης από την κρίση της COVID-19, Συμπληρωματικός Κρατικός Προϋπολογισμός οικονομικού έτους 2022 και συναφείς διατάξεις.» (Α΄ 74)

4. Βασιλαντωνοπούλου Β., *Η αντεγκληματική πολιτική για το ζέπλυμα βρώμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση*, σσ. 255-277. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ., Παπαχαραλάμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019
5. Βασιλαντωνοπούλου Β., *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*, σσ. 65-88. Στο Καρύδης Β., Χουλιάρης Α. (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα. Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015

6. Βασιλαντωνοπούλου Β., *Λευκά Κολάρα & Οικονομικό Έγκλημα, Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2014
7. Βιδάλη Σ., *Η πολιτική διαφθορά ως έγκλημα*, Το Βήμα, 18.07.1999, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-politiki-diafthora-ws-egklima/> (ανακτήθηκε την 14.12.2022)
8. Βιδάλη Σ., *Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος*, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σσ. 307-332 Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 311-312.
9. Βιδάλη Σ., *Πέρα από τα Όρια. Η Αντεγκληματική Πολιτική Σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
10. Βικιπαίδεια, Λήμμα: «*Τζιοβάνι Φαλκόνε*» διαθέσιμο στο https://el.wikipedia.org/wiki/Τζοβάνι_Φαλκόνε (ανακτήθηκε την 20.12.2022).
11. Γασπαρινάτου Μ., *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. (Α΄ εκδ., σσ. 157-183). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019
12. Γεωργούλας Σ., *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα*. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019
13. *Γνωμοδότηση 4/2021 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Οικονομικών για την ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1153 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Ιουνίου 2019 για τη θέσπιση κανόνων με σκοπό τη διευκόλυνση της χρήσης χρηματοοικονομικών και άλλων πληροφοριών για την πρόληψη, την ανίχνευση, τη διερεύνηση ή τη δίωξη ορισμένων ποινικών αδικημάτων και την κατάργηση της απόφασης 2000/642/ΔΕΥ του Συμβουλίου*, διαθέσιμη στο <https://www.dpa.gr/sites/default/files/2021-08/gnomodotisi%204%202021anonym.pdf> (ανακτήθηκε την 16.12.2022).
14. *Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Αποτελεσματικά και συντονισμένα μέτρα της ΕΕ για την καταπολέμηση της φορολογικής απάτης, της φοροαποφυγής, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και των φορολογικών παραδείσων» (2020/C 429/02)*

15. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Αποτελεσματικά και συντονισμένα μέτρα της ΕΕ για την καταπολέμηση της φορολογικής απάτης, της φοροαποφυγής, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και των φορολογικών παραδείσων» (2020/C 429/02).
16. Δασκαλάκης Η., *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 25, σσ. 370–384, 1975
17. Δελτίο τύπου της Τράπεζας της Ελλάδος, «Σημαντική επιτυχία της χώρας μας στην καταπολέμηση του Ξεπλύματος Χρήματος και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας», 21.06.2019 διαθέσιμο στο <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=009ce518-fd2b-4ca8-b2ca-1e503bcbd453> (ανακτήθηκε την 16.12.2022).
18. Ζαραφονίτου Χ., *Κριτική προσέγγιση των ηθικών πανικών*. Στο: Καρύδης Β., Χουλιάρας Α. (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα. Σύγχρονες προσεγγίσεις*, σσ. 141-144, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015
19. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2014
20. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015
21. Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., *Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας*, Ποινικά Χρονικά, τεύχος ΝΖ' σσ. 3-19, 2007
22. Κωνσταντινίδης Α., *Δικαίωμα υπερασπίσεως και δικηγορικό απόρρητο*, Ποινικά Χρονικά, Τεύχος ΞΣΤ', 2016
23. Μιχαλοπούλου Ε., *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*, σσ. 333-377. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ., Παπαχαραλάμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019
24. Μπεντενιώτης Α., Ιωάννου Λ., Κωνσταντίνου Α., Γεωργιάδης Θ., *Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Θεσμικό πλαίσιο, διεθνή πρότυπα και πρακτική εφαρμογή*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2022
25. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), *Behind the corporate veil. Using corporate entities for illicit purposes*, 2001, σελ. 7, διαθέσιμο στο:

<https://www.oecd.org/daf/ca/behindthecorporateveilusingcorporateentitiesforillicitpurposes.htm> (τελευταία πρόσβαση 11.11.2022).

26. Παπαχαραλάμπους, Χ., *Κοινωνικά ουδέτερες πράξεις και ζέπλυμα βρώμικου χρήματος*, σε: Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, *Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. "Καθαρή" ή ελεύθερη κοινωνία;*, σσ. 199-219, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007
27. Παύλου Σ., *Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Από τον Ν. 2331/1995 στον Ν. 3424/2005: η εξέλιξη και γιγάντωση μίας δογματικής και κυρωτικής εκτροπής*, Στο Παύλου Σ., Δημήτρανας Γ., *Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της διάσταση. Από τον ν. 2331/1995 στο ν. 3691/2008.*, σσ. 123-144, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009
28. Πετρόπουλος, Β., *Ζητήματα υποκειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*, Ποινικά Χρονικά, τεύχος ΝΗ', σσ.955-960, 2008
29. Συλίκος Γ., *Οικονομικά εγκλήματα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος-Money Laundering)*, Τόμος Πρώτος, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2021
30. Τσιρώνης Ν., *Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματο -οικονομικών ροών στα πλαίσια της ανάκρισης κατά της διαφθοράς: Μεθοδολογικές προσεγγίσεις* σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σσ. 361-378 Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019
31. Χουλιάρης Α., *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ. (επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σσ. 63-84, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέως:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.